

นวนิยายไทยระหว่าง พ.ศ.2475 - 2492

ในช่วงนี้จะกล่าวถึงนวนิยายไทย โดยแบ่งพัฒนาการเป็นช่วงเวลา 4 ช่วง
คือ

- ช่วงแรก : นวนิยายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475
- ช่วงที่ 2 : นวนิยายที่เกิดจากการกวาดล้างทางการเมือง
- ช่วงที่ 3 : นวนิยายสมัยรัฐนิยม
- ช่วงที่ 4 : นวนิยายหลังสมัยรัฐนิยม

ช่วงแรก : นวนิยายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475

สภาพสังคมที่มีผลกระทบต่องานวรรณกรรม

แม้ว่านักศึกษาทางการเมืองโดยทั่วไปจะวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ว่าเป็นเพียงการรัฐประหาร¹ เปลี่ยนอำนาจการปกครองจากบุคคลหนึ่งไปยังคณะบุคคลอีกคณะหนึ่ง ไม่ใช่การปฏิวัติตามความหมายที่แท้จริง เพราะการเปลี่ยนแปลงมิได้มีผลต่อโครงสร้างของสังคมทั้งหมด หรือต่อประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมก็ตาม แต่การเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบที่ตั้งความหวังไว้ว่า จะเป็น "ประชาธิปไตย" ก็ได้ก่อให้เกิดความหวัง มีอิทธิพลต่อ -

---

¹ดู เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, "การปฏิวัติ 2475," จักรวรรดิเมือง (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513). และ ชัยอนันต์ งามทวนิช, อุดมการณ์ทางการเมือง (พระนคร: แคล็คไทย, 2517), หน้า 130.

ความคิดเห็น และวิถีชีวิตของประชาชนส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษา

ประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ซึ่งแถลงอุดมการณ์ของคณะราษฎรไว้ 6 ข้อ ข้อที่ 4 และ 5 มีว่า

4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)

5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 5 ประการดังกล่าวดังบน¹

หลักการของคณะราษฎรสองข้อนี้ บ่มสร้างความหวังใหม่ให้กับสามัญชนอย่างแน่นอน เพราะก่อนหน้านี้ความรู้สึกเรื่อง "เจ้า" กับ "ข้า" เป็นไปอย่างค่อนข้างรุนแรง ดังความคิดเห็นของ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเขียนไว้ในหนังสือเรื่อง การเมืองการปกครองกรุงสยาม เมื่อ 30 กรกฎาคม 2475

การแบ่งชั้นบุคคลในสังคม (ไม่กล่าวถึงศาสนา) แบ่งออกเป็นสองชั้น ก็คือ เจ้ากับข้า สมัยนั้นขุนนางมีอำนาจ...ราษฎรมีความรู้สึกวา ตนถูกกดขี่มาก... ครั้นเมื่อเริ่มรัชกาลที่ 7 ตำแหน่งเสนาบดีทั้งหลายก็เหลือขุนนาง 4 หรือ 5 นาย นอกนั้นเป็นเจ้าทั้งหมด ทำให้ราษฎรเห็นว่าอำนาจอยู่กับเจ้าทั้งสิ้น กอให้เกิดปฏิกิริยาทางใจ²

ปฏิกิริยาที่ไม่พอใจเรื่องชนชั้น "เจ้า" กับราษฎรยังเห็นได้จากบทความในหนังสือพิมพ์ก่อนหน้านั้น ที่วิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครองและการแบ่งแยกชนชั้น³ เช่น

¹ กุหลาบ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475, พิมพ์ครั้งที่ 3.

(พระนคร : บุรพาแดง, 2518), หน้า 143.

² ไทน้อย (นามแฝง), ประณามการณ์ 34 ปี ของการเป็นระบอบประชาธิปไตย

(พระนคร : แพร่พิทยา, 2509), หน้า 5.

³ คุ พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย (2475-

2488) (พระนคร : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2520).

การที่จัดแบ่งออกเป็นพวกขุนนาง และราษฎรให้เป็นไปคนละฝ่าย ถือว่าเป็นก๊กเป็นเหล่า นั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถูกต้องควมทำนองคลองธรรม อันซึ่งจักถือว่าพวกขุนนางเป็นนาย ราษฎรเป็นขานนั้นเป็นการผิดเพี้ยน...อันขุนนางนั้น เขาเรียกว่า "Public Servant" คือ บ่าวของสาธารณชน¹

นอกจากนี้ภาพสะท้อนของนวนิยายของสามัญชนก่อน พ.ศ. 2475 ยังแสดงให้เห็นความไม่ผันของชนกลุ่มดังกล่าวที่ต่อกรมีโอกาสทัดเทียมกับพวกขุนนางด้วยความมานะบากบั่นของตนเอง "ศรีบูรพา" แสดงความไม่ผันเช่นนี้ไว้ด้วยการสร้างตัวเอกในเรื่อง ลูกผู้ชาย ให้เป็นสามัญชนชั้นกรรมาชีพ ลูกช่างไม้ โดยใช้การศึกษาแบบชั้นบันไดจนได้เป็นที่ผู้พิพากษา และได้เป็นขุนนาง รวมกันนั้นก็แสดงความกึกก้องต่อพวกขุนนางซึ่งมักวางตัวสูงกว่าคนธรรมดาสามัญ ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายของเขามักเป็นผู้ที่มาจากตระกูลขุนนาง ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่า การใช้ตำแหน่งขุนนางมาจำแนกความดี-เลว นั้นไม่ยุติธรรม ดังจะเห็นจากตอนหนึ่งใน ปรัมพายศ ซึ่ง "ศรีบูรพา" แสดงความคิดเห็นเช่นนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า

"ผมต้องการพบกับสุภาพบุรุษเท่านั้น ถ้าคุณหญิงกลายเป็นสุภาพบุรุษ ก็ขอให้ตัดคำว่าขุนนางออกเสียเถิด... เพราะขุนนางไม่ใช่ เครื่องหมายอันแท้จริงที่จะรับรองความเป็นคนดีของเราได้"

"คุณหญิงถูก ขุนนางไม่ใช่คนดีไปเสียทั้งหมด"²

ด้วยเหตุนี้ หลักการ 2 ข้อดังกล่าวของคณะราษฎรจึงนับว่าตรงกับความต้องการของราษฎรบางส่วนในขณะนั้น ทำให้ "ผู้ก่อการ" คนหนึ่งสรุปผลงานการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นว่า สมาชิกผู้ก่อการเป็นเพียงตัวแทนกระทำกร และ มีราษฎรสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งความต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเช่นนี้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

² ศรีบูรพา (นามแฝง), ปรัมพายศ (พระนคร : คุรุสภา, 2510), หน้า 79.

ก็มีราษฎรไทยเคยคิดกันมาก่อนหน้านั้นแล้ว

การที่คณะราษฎร เรียกสมาชิกประเภท ที่ 1 ว่า "ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง" หรือโดยย่อว่า "ผู้ก่อการ" นั้น ก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่าบุคคลประเภทนี้เป็นเพียงกองหน้า (Vanguard) ของมวลราษฎรที่มีความต้องการเสรีภาพและความเสมอภาคยิ่งกว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สมาชิกประเภท ที่ 2 และที่ 3 เป็นกำลังหนุนตามลำดับ แภพลิงมหาวิทยาลัยที่ช่วยให้คณะราษฎรทำการได้สำเร็จนั้นคือ มวลราษฎรที่ให้ความสนับสนุนทั้งทางตรงและทางปริยาย...

ความต้องการของมวลราษฎรไทยที่ก่อการ เปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น มิใช่คณะราษฎร เป็นคณะแรกที่ก่อการ เช่นนั้น...¹

อย่างไรก็ตาม ความหวังเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาคก็เป็นไปในหมู่ผู้เคยวิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครอง หรือผู้ได้รับการศึกษาเท่านั้น โครงสร้างของสังคมส่วนใหญ่คือ ชาวนาซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ยังคงดำเนินวิถีชีวิตอย่างที่เคยเป็นมา และไม่มีความรู้เพียงพอที่จะมองเห็นความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติก่อการปกครองของประชาชนจึงยังคงเป็นไปเช่นเดิม

ทางด้านเศรษฐกิจ อนุกรมการของคณะราษฎรที่จะพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อ "บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ทุกคนทำ จะวาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปรีดี พนมยงค์, "บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย," ใน เมืองแรกประชาธิปไตย (พระนคร : สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 34-5.

โครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรคอยาก"¹ นั้นยังไม่เห็นได้เริ่มต้นดำเนินงาน ความหวังที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของราษฎรส่วนใหญ่คือ ชาวไร่ชาวนาก็ต้องถูกชักชวนจนโครงการเศรษฐกิจที่ นายปรีดี พนมยงค์ เสนอต้องล้มไป เนื่องจากกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลทางการครอบครองกรรมสิทธิ์ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงมีผลในทางเศรษฐกิจเพียงสามัญชนมีโอกาสดำเนินงานในการประกอบอาชีพ และค่อยกลายเป็นผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองส่วนหนึ่งในที่สุกเท่านั้น นายปรีดี พนมยงค์ กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจของไทย ไว้ในบทความตอนหนึ่งว่า เศรษฐกิจไทยมีลักษณะเป็น

บางส่วนของระบบศักดินา, ผสมกับระบบชนาภาพ² ในส่วนที่เกี่ยวแก่ความสัมพันธ์ การผลิตแบบใหม่ ระหว่างคนไทยด้วยกันเอง และระบบชนาภาพในส่วนที่เกี่ยวแก่ความสัมพันธ์การผลิตระหว่างคนไทยและคนต่างดาวที่มีอำนาจมหาศาลหรือ มรณ-ชนาภาพ³

ระบบ "ชนาภาพ" ที่เริ่มเติบโตขึ้นมาในขณะที่ระบบ "ศักดินา" ยังคงอยู่ นั้นได้ทำให้ "เงิน" กลายเป็นตัวการสำคัญในการแบ่งฐานะชนชั้นในสังคม การสะสมทุนหรือเงินได้โดยเสรีทำให้เกิดนายทุนหรือ "ชนชั้นเจ้าสมบัติ" และมีเองจึงเป็นที่มาของชนชั้นที่เรียกกันว่า "ผู้ดีใหม่" คือชนชั้นสูงในสังคมที่ไต่เต้าขึ้นมาจากระบบการค้าจนสามารถอยู่ใน "สมาคมชั้นสูง" ได้

¹ หลักประการที่ 3 ของโครงการดำเนินงานของคณะราษฎร

² ชนาภาพ หมายถึง ทุนนิยม มรณชนาภาพ หมายถึง จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ

³ ปรีดี พนมยงค์, "ความเป็นปัจเจกของสังคม," ข้อเขียนทางปรัชญา (พระสมณะ: สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์การศึกษาศึกษาและวัฒนธรรม, 2518), หน้า 27.

ทางด้านบรรยากาศในวงวรรณกรรม ระบบ ชนานุกาถ มีอิทธิพลต่อวงวรรณกรรมเป็นอย่างยิ่ง ในอดีตวงวรรณกรรมไทยอยู่ในแวดวงของชนชั้นสูงในวังรวมทั้งในบรรดาข้าราชการสำนักทั้งหลาย เจ้าสำนักก็มีบทบาทเป็นผู้อุปถัมภ์ (patronage) ศิลปวรรณกรรมเสมอมา พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์กวีไว้ในราชสำนัก นับได้ว่าเป็นระบบของการอุปถัมภ์กวี กวีหลายคนจึงสร้างสรรค์งานเพื่อถวายพระมหากษัตริย์โดยตรงจะเห็นได้จาก วรรณกรรมประเภทขอพระเกียรติ เช่น ลิลิตยวนพ่าย โคลงสรรเสริญเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือแม้แต่ สมุทรโฆษคำฉันท์ ก็แต่งขึ้นเพื่อการสมโภชในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ลิลิตพระสด ก็เป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่กล่าววาทะกวีขึ้นเพื่อ "ถวายบำเรอท้าวไถ้ราชผู้มีบุญ" การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ล้มระบอบ "เจ้าชีวิต" ซึ่งเป็นระบอบการปกครองของไทยมาตั้งแต่แรกตั้งประเทศระบบอุปถัมภ์กวีในราชสำนักจึงชะงักงันลงด้วย นักเขียนต้องมีการหาเลี้ยงชีพหรือได้รับการอุปถัมภ์ "จากดิน"¹ เนื่องด้วยภาระในการหาเลี้ยงชีพของนักเขียน ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางการพิมพ์ ทำให้เกิดการตั้งสำนักพิมพ์แพร่หลายมากยิ่งขึ้น นักเขียนมีแหล่งรับซื้อเรื่องเป็นประจำ เกิดการจ้างนักเขียนประจำสำนักพิมพ์ ทำให้นักเขียนมีโอกาสประกอบ "อาชีพ" ได้บ้าง การสร้างสรรค์นวนิยายจึงมีลักษณะเป็นการค้าในระบบทุนนิยมมากยิ่งขึ้น สถานะของนักเขียนซึ่งเคยกล่าวกันว่า "นักประพันธ์ไส้แห้ง" นั้นก็อาจไม่เป็นความจริงเสียทั้งหมดหากเรื่องของเขาอยู่ในยุค "ขายดี" เพียงแต่มีรายได้ไม่แน่นอนเท่านั้น²

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีผลกระทบต่อ

¹ ส่วนวนของ ยศ วัชรเสถียร

² ดู ยศ วัชรเสถียร, ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ไทย

(พระนคร : แพร่พิทยา, 2506), หน้า 328-9.

แนวโน้มนวนิยายไทย อุดมการของคณะราษฎร เรื่องเสรีภาพและความเสมอภาค ทำให้จิตสำนึกของผู้ได้รับการศึกษาส่วนหนึ่งมองปัญหาเรื่องความยุติธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น ความเห็นอกเห็นใจผู้ที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบ หรือผู้สูญเสียสถานภาพดั้งเดิม ปรากฏออกมาในนวนิยายไทยช่วงนั้นอย่างเด่นชัดต่อเนื่อง จนอาจกล่าวได้ว่า เป็นยุคเริ่มต้นของความสำนึกทางมนุษยธรรม

นวนิยายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นวนิยายแนวรักยังคงมีอยู่ แต่มีนวนิยายบางเรื่องที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม คือมีเนื้อหาสะท้อนให้เห็นแง่มุมชีวิตในนวนิยายที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน อุดมการเสรีภาพและความเสมอภาคที่แพร่กระจายไปในหมู่ราษฎร มีผลให้ผู้ได้รับการศึกษาก่อนหน้านี้สนใจชีวิตของชนยากจน และหญิงโสเภณี ซึ่งเป็น "ชนชั้นต่ำ" ของสังคม และทำให้เกิดเนื้อหาใหม่ซึ่งสร้างแนวโน้มนวนิยายไทย แต่การกล่าวถึงดังกล่าวเป็นเพียงการหยิบยกมา เพราะความเห็นใจและสงสารมากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์หรือวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมอย่างจริงจัง

แนวโน้มนวนิยายใหม่เห็นได้จาก สงครามชีวิต ของ "ศรีบูรพา" เป็นเรื่องแรก สงครามชีวิต เขียนขึ้นในปีเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในนวนิยายเรื่องนี้จะมองเห็นความสำนึกทางมนุษยธรรมต่อผู้ยากไร้ในสังคม พร้อมกันนั้นก็สะท้อนสภาพความเหลื่อมล้ำค่าสูง และกานียมบางอย่างที่ฝังงายไร้สาระ สงครามชีวิต จึงแสดงถึงการเริ่มต้น มองปัญหาสังคม ในนวนิยายไทย กอมา "ก. สุรางคนางค์" สะท้อนให้เห็นความสำนึกทางมนุษยธรรมต่อหญิงที่ถูกเอาตัวเอาเปรียบ และถูกตราหน้าว่าเป็น "หญิงคนชั่ว" ในนวนิยายชื่อ หญิงคนชั่ว แม้ว่าการเลือกเขียนเนื้อหาเกี่ยวกับโสเภณีอาจมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความต้องการ "แหวก" แนวเนื้อหาของนวนิยายไทยก็ตาม แต่ลักษณะการแสดงความเห็นอกเห็นใจโสเภณีก็นับว่าเป็นเนื้อหาใหม่ของนวนิยายไทย

ความเห็นอกเห็นใจ เพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะผู้ถูกกดขี่ข่มเหงหรือเอาเปรียบ
ที่เรียกว่า ความมีมนุษยธรรม เป็นกระแสใหม่ของนวนิยายที่เกิดขึ้นพร้อมกับอุดมการณ์ของ
คณะราษฎร อุดมการณ์ข้อ 3 และข้อ 4 กล่าวถึง เสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน
แสดงการฉีกวงโคจรของระบอบที่ ซึ่งแสดงถึง ช่องว่างในสังคมระหว่าง "เจ้า" กับ "ข้า" เป็น
การมองปัญหาความอยุติธรรมในสังคมในลักษณะที่เป็นทางการและค่อนข้างแพร่กระจายไปใน
หมู่ประชาชนมากกว่าที่ผ่านมา ความสำนึกทางมนุษยธรรมที่เกิดขึ้นในนวนิยายไทยจึงอาจ
เป็นผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กำลังมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ ช่องว่างทางชนชั้น
ในสังคมอยู่ในระดับสูง ความเห็นอกเห็นใจผู้ที่อยู่ในสภาพต่ำด้วยจึงเกิดขึ้น

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ยังทำให้ชนชั้นสูงหรือ
ที่เรียกว่าผู้ดี ไม่ใช่ชนชั้นเดียวที่อยู่ในสมาคมชั้นสูง ชนชั้นนี้ต้องประสบกับความ
เปลี่ยนแปลงทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ นวนิยายบางส่วนสะท้อนให้เห็นการ เสนอความ
คิดเห็น เพื่อเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการ ประพฤติปฏิบัติของชนชั้นสูง จากการยึดเอาศีลธรรม
มาเป็นการ เลือกลำดีพอค่า ในสามทศวรรษ นวนิยายของ "ศอธไมศต" ที่เขียนหลัง พ.ศ. 2475
แสดงให้เห็นผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงการปกครองและการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม
อย่างชัดเจน รัตน์ ตัวเอกฝ่ายชายในเรื่อง ซึ่งเป็นลูกขุนนางจึง เลือกลำดีพอค่าแทนที่
จะเป็นข้าราชการ

ทางด้านเศรษฐกิจ มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเช่นเดียวกับ ระบบธนาคาร
เริ่มเติบโตขึ้นตามลำดับ เงินกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถบันดาลความเป็นไปในชีวิต
รวมทั้งความรักและการแต่งงาน / แมว่านักเขียนนวนิยายส่วนใหญ่ยังคงยึดความรักเป็น
อุดมคติ และถือ เป็นเงื่อนไขสำคัญในการแต่งงาน แต่ก็ยังมีเสียงสะท้อนอันขมขื่นจาก
นักเขียนบางคนที่เสนอว่า เงินกำลังกลายเป็น "พระเจ้า" และกำลังกำหนดวิถีชีวิตของ
ผู้คนในสังคม เช่น ใน สงครามชีวิต "ศรีบูรพา" ให้เพลิงเดือดความสุขสบายและเงิน
แทนความรัก นอกจากนี้ลักษณะของชนรุ่นใหม่ในยุคธนาคาร ที่เป็นผู้ที่มั่งคั่ง

อยู่เพื่อปัจจุบัน และบางขณะขาดอารมณ์ความรู้สึกที่จะเข้าใจความอ่อนไหวในจิตใจของมนุษย์ได้ ยังเห็นว่าความรักไม่ใช่สิ่งสำคัญในชีวิตอีกต่อไป เช่น ลักษณะของ นพพร ใน ทางหลังภาพ ก็ให้ลักษณะของคนรุ่นใหม่ในระบบชนานุภาพ ไวคอนข้างแจ่มชัด

ระบบชนานุภาพ ยังทำให้พวกพวกลายไปเป็นพวกที่รุ่งเรืองและมั่นคงทางเศรษฐกิจ และเมื่อสังคมที่ถือเงินเป็นเครื่องกำหนดฐานะและชนชั้นในสังคม พวก "เจ้าสัว" ก็กลายเป็นผู้ใหม่ ขณะที่พวกผู้เกาเริ่มมีสถานภาพสิ้นคลอนลงไปบ้าง และไม่ใช่ผู้ที่มีคั่งทางเศรษฐกิจอีกต่อไป ผู้ใหม่ซึ่งเริ่มเข้ามาปะปนผู้เกาทำให้ภาพของผู้ที่เริ่มสับสน จึงเกิดการให้ความหมายของผู้ที่ฐานะทางเศรษฐกิจและชาติกำเนิด ไม่ใช่ที่กำหนดความเป็นผู้ เกาที่กำหนด คือ การกระทำซึ่งจะบ่งชี้ว่าคนใดเป็นผู้ หรือไม่ การให้นิยามคำว่าผู้ จึงเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป นวนิยายเรื่อง ผู้ ของ "ดอกไม้มืด" สะท้อนให้เห็นสภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างแจ่มชัด

พร้อมกับการนิยามคำว่าผู้ เพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป นวนิยายในข่วงนี้ยังสะท้อนให้เห็นทัศนะของผู้เกาที่มีคือ "เจ้าสัว" หรือ "ผู้ใหม่" นวนิยายของ "ดอกไม้มืด" เช่น สามชาย และ นีแหละโลก ให้อภาพสะท้อนทัศนะดังกล่าวของผู้ทั่วไปในสมัยนั้น และยังเสนอทัศนะซึ่งพยายามยอมรับผู้ใหม่ เหล่านี้อย่างไรก็ตาม ในที่สุด "ดอกไม้มืด" ยังคงไม่อาจยอมรับได้ว่าผู้ใหม่ มีคุณสมบัติที่อาจเรียกได้ว่าเป็นผู้ อย่างแท้จริง

ทางด้านสามัญชนก็ได้ให้ภาพของหญิงชั้นสูงที่กองกเป็น "เหยื่อ" ของชน-ประเพณีการอบรมเลี้ยงดูตามค่านิยมดั้งเดิมของเจ้าขุนมูลนาย ด้วยทัศนะที่ไม่กำหนดผู้รับเคราะห์กรรมนั้น "ศรีบูรพา" สะท้อนให้เห็นความ "ตาย" คือการไม่สามารถถูกรอดออกไปของจารีตของผู้เกา ในสภาพสังคมปัจจุบัน ม.ร.ว. กীরติ ใน ทางหลังภาพ ของ "ศรีบูรพา" ไม่ได้ทำความผิดพลาดใด ๆ ที่ทำให้ชีวิตของเธอต้องจบลง

เท่านั้น หากเป็นเพราะเขตองค์ตกอยู่ในระบบจารีตของสังคมชนชั้นสูง "กรรมา" ผู้เริ่มจุดกระแสความสำนึกทางมนุษยธรรมในนวนิยายไทยได้ให้ภาพความบีบคั้นในจารีตของสังคมชนชั้นสูงที่มีกษัตริย์ช่วยการให้พื้นฐานการยอมรับเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต แม้จะโดยไม่ได้ตั้งใจหรือไม่ได้เสนออย่างตรงไปตรงมา แต่ผู้อ่านก็พอจะสรุปอิทธิพลของจารีตประเพณีของสังคมวิถีชีวิตของปัจเจกชนได้ไม่ยากนัก ลักษณะความบีบคั้นผู้อยู่ในจารีต ที่ต้องจบลงด้วยความผิดหวัง สะท้อนให้เห็นสถานะของชนชั้นสูงที่ไม่เพียงแต่สิ้นคลอนไปทางค่านิยมธุรกิจด้วยการขยายตัวของระบบชนานุภาพเท่านั้น วัฒนธรรมของชนชั้นนั้นก็มีความที่จะดำรงต่อไปไม่ได้ในสังคมสมัยใหม่ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทางด้านอิทธิพลต่างประเทศที่มีก่อเนื้อหาและแนวคิดของนวนิยายไทยในช่วงนี้มีความแตกต่างไปจากเดิม ก่อนหน้านี้ที่นักเขียนนวนิยายไทยได้รับอิทธิพลจากนวนิยายประเภทพื้นถิ่น โคลงฉ่อย และนวนิยายรักหวานชื่นของตะวันตก เช่น นวนิยายของ เซอร์อาเธอร์ โคนน็อค อาร์ทู แชน ลูแปง และ แมรี คอเรลลี¹ มาในปี พ.ศ. 2475 นี้เกิดแนวโน้มนิยายแนวใหม่ทางด้านอิทธิพลต่างประเทศ "สตรีบุรพา" รับอิทธิพลจากนวนิยายของ คอสโตเยฟสกี นักเขียนชาวรัสเซีย ซึ่งมีลักษณะเสนอปัญหาสังคมอันเป็นระยะที่กำลังพัฒนาไปสู่วรรณกรรมชนชั้นกรรมาชีพ (Proletarian Literature) แม้ว่า จะปรากฏอิทธิพลในนวนิยายเพียงเรื่องเดียว คือ สงครามชีวิต ซึ่งได้แนวเนื้อหาและ การดำเนินเรื่องส่วนใหญ่มาจาก Poor People แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลทางความคิดด้านศิลปวรรณกรรมอีกกระแสหนึ่ง ซึ่งเน้นการเสนอปัญหาสังคมได้เริ่มขึ้นแล้วใน พัฒนาการนวนิยายไทย

ลักษณะของนวนิยายในช่วง พ.ศ. 2475 - 2480 (โดยประมาณ) เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นแนวโน้มนิยายไทยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคม ทั้งในลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและลักษณะที่แสดงความคิดเห็นต่อสภาพความเป็นไปของสังคม หรือมุ่งแสดงอิทธิพลต่อสังคม ต่อจากนี้จะได้ศึกษานวนิยายเฉพาะเล่มโดยละเอียด เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทที่มีต่อการพัฒนาการนวนิยายไทย

1. สงครามชีวิต : จุดเริ่มต้นของความสำนึกทางมนุษยธรรมต่อผู้ยากไร้

การเริ่มต้นมองปัญหาสังคม การวิพากษ์วิจารณ์ค่านิยมดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับความรักและการแต่งงาน ในนวนิยายก่อน พ.ศ. 2475 ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ได้พัฒนาต่อมาเป็นการเห็นอกเห็นใจคนยากคนจน และบุคคลที่สังคมจัดว่าเป็น "ชนชั้นต่ำ"

¹ดู สุพรรณิ วราทร; เรื่องเดิม

ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของความสำนึกทางมนุษยธรรมในนวนิยายไทย

สงครามชีวิตของ "ศรีบูรพา" เป็นนวนิยายในรูปแบบจดหมายเริ่มเขียนก่อนหน้า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เล็กน้อย และรวมพิมพ์ครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียงไม่ถึงเดือน โคร่งเรื่อง ของ สงครามชีวิต เป็นเรื่องความสัมพันธ์ของหญิงชายคู่หนึ่ง ซึ่งติดต่อกันทางจดหมาย พร้อมกันนั้นก็แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์สังคม ของวาททางเศรษฐกิจ และ คำนิยมของสังคมบางประการที่ไร้เหตุผล ความสัมพันธ์ของทั้งสองสิ้นสุดลง เมื่อฝ่าย หญิงตัดสินใจไปเป็นนางเอกภาพยนตร์ และแต่งงานกับผู้ชายในที่สุด เรื่องจึงจบลงด้วยความเศร้า เมื่อฝ่ายชายต้องพ่ายแพ้ในสงครามชีวิต

สงครามชีวิต มีความสำคัญต่อพัฒนาการนวนิยายไทย เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้น ของความสำนึกทางมนุษยธรรมในนวนิยาย ด้วยทัศนคติที่เห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้ "ศรีบูรพา" นำเรื่องราวของชีวิตคนยากไร้มาเขียนเป็นนวนิยาย ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้นวนิยายไทยจะ ได้กล่าวถึงความยากจนมาก่อนแล้วในลักษณะหญิงยากจนไปรักชายร่ำรวย หรือชายเป็น ยาก ไปหลงรักดอกฟ้าผู้สูงศักดิ์ แต่ก็มักเป็นไปในลักษณะจบด้วยความสุข เพราะต่อมา พบว่าฝ่ายหญิงเป็นพยาบาทกองมรดก หรือฝ่ายชายก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาได้ อันเป็นลักษณะ ของนวนิยายทำนองเพ้อฝัน ชีวิตของศิลปินกับระพีพร ใน สงครามชีวิต จึงเป็นชีวิตของ ผู้ยากไร้คู่แรกในนวนิยายไทย ที่จบลงด้วยความเศร้า ไม่ใช่ความสุขสมหวังเหมือน นวนิยายแนวพาฝันก่อนหน้านี้

อย่างไรก็ตาม ความสำนึกทางมนุษยธรรมใน สงครามชีวิต เป็นอิทธิพลที่ได้รับ จากต่างประเทศ "ศรีบูรพา" ได้แบบอย่าง โคร่งเรื่อง และการดำเนินเรื่องมาจากเรื่อง Poor People ของ Fyodor Dostoyevsky¹ ซึ่งเป็นนักประพันธ์ชาวรัสเซีย -

¹ฉบับภาษาไทย มีสำนวนแปลของ สัทสิทธิ์ แสงกระจ่าง โดยใช้ชื่อว่า รักของ ผู้ยากไร้ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2520.

Poor People เป็นนวนิยายเรื่องแรกของ คอสโตเยฟสกี เขียนขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1845 (พ.ศ. 2388) เมื่อเขามีอายุเพียง 24 ปี เรื่องนี้ทำให้เขามีชื่อเสียงโด่งดังในรัสเซียทันที อีก 87 ปีต่อมา "ศรีบูรพา" ได้ตีพิมพ์ทั้งคำนำรูปแบบ และเนื้อหาจาก Poor People มาเขียน สงครามชีวิต นับเป็นครั้งแรกที่นวนิยายไทยได้รับอิทธิพลจากนวนิยายรัสเซีย

Poor People เป็นเรื่องราวความรักของหญิงชายผู้ยากไร้คนหนึ่ง ฝ่ายชายชื่อ มาร์คา อเล็กเซวิช เป็นชายสูงอายุ หลงรักหญิงสาวแรกพบชื่อ วาร์วารา อเล็กเซเยฟนา ทั้งสองเขียนจดหมายโต้ตอบกัน นอกจากจะพรรณนาถึงความรัก ความห่วงใยต่อกันแล้ว ยังเล่าถึงสภาพความยากจนแค้นของเพื่อนบ้าน และตั้งปัญหาถึงความแตกต่างของคนรวยกับคนจน แม้ว่า มาร์คา จะได้เสียสละแม้กระทั่งเสื้อผ้าชุดทำงาน เพื่อซื้อของกำนัลและช่วยเหลือ วาร์วารา เมื่อเธอเจ็บป่วย แต่ในที่สุด วาร์วาราก็ตัดสินใจแต่งงานกับเจ้าของที่ดินชื่อ ไบคอฟ ด้วยเหตุผลว่า

ถ้าหากจะมีใครสักคนที่จะช่วยกำจัดการเสื่อมเสียเกียรติยศรักมาชื่อเสียงอันดีงามของฉันไว้ได้ และพลิกเปลี่ยนความยากจน ความยากลำบาก และเคราะห์กรรมทั้งหลายของฉันได้ คนคนนั้นก็ชื่อ ยานีนเอง... เฟดอรา บอกว่า คนเราไม่ควรปล่อยให้โอกาสที่จะใคร่รับความสุขของหลุดลอยไป¹

จะเห็นได้ว่าโครงเรื่องของ สงครามชีวิต กับ Poor People คล้ายคลึงกันมาก ศรีบูรพานำโครงเรื่องของ Poor People มาใช้โดยตลอด เริ่มตั้งแต่เรื่องราวความสัมพันธ์ของหญิงชายคู่หนึ่งซึ่งฐานะยากจน ฝ่ายหญิงเคยมีฐานะดีมาก่อน แต่ยากจนลง ทั้งสองเขียนจดหมายโต้ตอบกัน แสดงความรักความห่วงใยต่อกัน พร้อมกันนั้นก็เล่าถึงสภาพความแร้นแค้นของตนเองและของเพื่อนผู้ยากไร้ ภายหลังฝ่ายหญิงตัดสินใจ

¹ ลิขิตชัย แสงกระจ่าง (ผู้แปล), รักของผู้ยากไร้ (พระนคร : ดวงกมล, 2520), หน้า 269.

แต่งงานกับชายอื่น เพราะเลือกความอยู่รอดและความสุขสบาย ทิ้งให้ฝ่ายชายต้องพ่ายแพ้ชีวิตอย่างสิ้นเชิง

การดำเนินเรื่องใช้วิธีเล่าเรื่องโดยจดหมายเหมือนกัน นอกจากนี้ยังใช้บันทึกเข้าช่วยดำเนินเรื่องบางตอน แต่ไม่เหมือนกันใน Poor People ที่เขียน ใน Poor People วารวาระส่งบันทึกของตนในอดีตสมัยพบรักครั้งแรกกับปัญญาชนหนุ่มที่ต้องตายไปด้วยการทำงานหนักให้มาร์คอาอ่าน แต่ใน สงครามชีวิต "ศรีบูรพา" ตัดเรื่องราวตอนนี้ออก อดีตของเพลินจึงไม่มีรายละเอียด มีเพียงคำบอกเล่าของเพลินว่า "ดิฉันได้สาบานไว้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน ๆ นี้" เท่านั้น ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจของเพลินจึงพลิกความคาดหมายของผู้อ่านอยู่บ้าง เพราะรายละเอียดเกี่ยวกับอดีตที่ถูกทรยศหักของเพลินไม่แจ่มชัด

นอกจากนี้ "ศรีบูรพา" ยังดำเนินเรื่องโดยใช้สถานการณ์ และรายละเอียดบางตอนเหมือน Poor People นับตั้งแต่ตอนเริ่มเรื่องด้วยจดหมายของฝ่ายชายกล่าวถึงสภาพบ้านที่ตนอยู่ การให้สภาพแวดล้อมของผู้อ่านไว้ โดยใช้กลวิธีการเล่าถึงความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้าน การแสดงความเห็นใจโดยการช่วยเหลือทั้ง ๆ ที่เป็นผู้ยากไร้เหมือนกัน พร้อมกับสะท้อนให้เห็นความไร้มนุษยธรรมของผู้นั่งมี การสละแม่เลี้ยงมาของฝ่ายชายเพื่อช่วยเหลือฝ่ายหญิง ซึ่งเป็นการเริ่มต้นความขัดแย้งระหว่างพระเอกกับนางเอก เพราะนางเอกต้องการช่วยตัวเอง แต่ในคำรายละเอียด "ศรีบูรพา" ได้ขยายรายละเอียดกล่าวถึงเหตุการณ์แต่ละตอนอย่างวิเคราะห์ วิจาร์ณ และมองไปถึงปัญหาความอยู่ดีศรีธรรมในสังคม

ด้านลักษณะตัวละคร ระพีพันธุ์ใน สงครามชีวิต กับมาร์ค ใน Poor People เป็นผู้ยากไร้เหมือนกัน แต่ระพีพันธุ์จะมองโลกและสังคมด้วยสายตาของผู้ได้รับการศึกษา ส่วนมาร์คมองโลกอย่างผู้ได้รับการศึกษาน้อย มาร์คมีลักษณะเป็น... ผู้ยากไร้

ธรรมดา ที่ได้บทเรียนจากประสบการณ์ในชีวิต และยังเป็นชายวัยชราที่บางขณะมีลักษณะ
งกเง็งเมื่อต้องประสบเหตุการณ์บีบคั้น ส่วนระพีพรเป็นหนุ่ม มีความเข้าใจเรื่องความ
อยู่ดีชั่วร้ายในสังคม สามารถวิพากษ์วิจารณ์ให้เหตุผลได้อย่างปัญญาชน ด้วยเหตุนี้ลักษณะ
บุคลิก โลกทัศน์ และจิตใจของระพีพรจึงไม่ เป็นยูยาก็เท่ามาร์คา ส่วนพัฒนาที่เห็นว่า
ชายต้องเป็นฝ่ายช่วยเหลือหญิง ทั้งระพีพรและมาร์คานั้นเหมือนกัน

ด้านตัวละครฝ่ายหญิง เพลินใน สงครามชีวิต กับวาร์วารา ใน Poor People
เป็นผู้มีฐานะดีมาก่อน แล้วตกต่ำลงเหมือนกัน แต่เพลินมีบุคลิก ชมแข็งเด็ดเดี่ยวกว่า
ทั้งยังมีความคิดเห็นอย่างผู้ได้รับการศึกษา สามารถวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคม และบาง
ครั้งมองปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ชัดเจนกว่าระพีพร ซึ่งแสดงว่า "ศรีบูรพา"
ให้ความสำคัญกับตัวละครฝ่ายหญิง และให้เป็นฝ่ายเข้มแข็งกว่าฝ่ายชาย ต่างจาก
ดอสโตเยฟสกี การเน้นให้เพลินมีมนุษยธรรมเห็นอกเห็นใจยูยาก็ และเป็นหญิงมี
อุดมคติทำให้การตัดสินใจของเพลินในตอนท้ายพลิกความคาดหมายของผู้อ่านอย่าง "ศรี
บูรพา" ทำลายภาพของเพลินอย่างเต็มโหด มาลัย ชูพินิจ นักเขียนรวมรูนกลาวว่า
"ศรีบูรพาฆ่าเพลินซึ่งเป็นไอศิดของเรื่องอย่างเลือดเย็น"¹ ลักษณะเช่นนี้ต่างจากใน
Poor People ของดอสโตเยฟสกี เพราะภาพของวาร์วาราจะไม่เด่นชัดมากไปกว่า
มาร์คา

"ศรีบูรพา" ใช้แบบอย่างจากเรื่อง Poor People โดยนำเค้าโครงและ
การดำเนินเรื่องรวมทั้งลักษณะเด่นมา จากนี้จึงสร้างลักษณะรายละเอียดขึ้นใหม่ ตาม
สภาพของสังคมไทย และยังมีบุคลิกเฉพาะตัวเด่นชัดขึ้นอีกด้วย หาก "ศรีบูรพา" ไม่กล่าว
ไว้ในจดหมายฉบับหนึ่งถึงเรื่องของ Dostoyevsky และ Poor people แล้ว ผู้
อ่านก็อาจจะไม่ทราบเลยว่า เขาได้อิทธิพลเค้าโครงเรื่อง และการดำเนินเรื่องตลอดจน

¹ มาลัย ชูพินิจ, "วิจารณ์สงครามชีวิต," ผู้นำ (เมษายน, 2475).

การสร้างตัวละครมาจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม อิทธิพลจาก
ต่างประเทศใน สงครามชีวิต ก็แสดงอย่างแจ่มชัดว่า จิตสำนึกมนุษยธรรมในนวนิยายไทย
เกิดขึ้นเนื่องจากอิทธิพลจากต่างประเทศ แต่ "ศรีบูรพา" ก็หยิบยกนวนิยายเรื่องนี้มา
ดัดแปลงในช่วงที่สภาพสังคมไทยเริ่มสนใจวิพากษ์วิจารณ์ความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม
สงครามชีวิต จึงปรากฏขึ้นอย่างสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในระบะนั้นเป็นอย่างดี

การที่ "ศรีบูรพา" เลือกเสนอนวนิยายเกี่ยวกับผู้ยากไร้ นับว่าเป็นการเริ่ม
ค้นหาค้นพบสภาพสังคมในมุมที่เป็นความเลวร้ายไม่งดงาม การเสนอเนื้อหาด้วยท่าที
เห็นอกเห็นใจสะท้อนให้เห็นว่า เขามีจิตสำนึกมนุษยธรรม เห็นอกเห็นใจผู้ที่อยู่ในสภาพ
ต่ำต้อยของสังคม แต่ยิ่งไปกว่าการเสนอภาพคนยากไร้ "ศรีบูรพา" มีจุดมุ่งหมายที่จะ
สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม หัวใจของ สงครามชีวิต อยู่ที่การเสนอปัญหา
ความอยุติธรรมในสังคม เขาจึงให้ระพีพันธ์และเพลินวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทย นับตั้งแต่
ฉากแรก การสนทนากันถึงปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูง เรื่องค่านิยม การทำบุญเพื่อ
หวังผลตอบแทน ความไม่เท่าเทียมกันมองโอกาส ระบบการศึกษาที่สูงงูเปล่า การดูถูก
เหยียดหยามทางเชื้อชาติและอาชีพ และที่เป็นจุดที่เขาเน้นมากที่สุดคือ สภาพของสังคมที่ถือ
เงินเป็นพระเจ้า "สงครามชีวิต" ก็คือ สงครามกับชนาภพ นั่นเอง

ขณะที่ศรีบูรพาแสดงความเห็นอกเห็นใจคนยากคนจนที่ต้องมีชีวิตร้อยอย่างแร้น
แค้น เขาก็เสนอภาพเปรียบเทียบชีวิตของคนที่มีไปด้วย ซึ่งแสดงว่าเขาไม่ได้เห็นอก
เห็นใจผู้ยากไร้เท่านั้น แต่เขาพยายามเปรียบเทียบให้เห็นช่องว่างและความเหลื่อมล้ำ
ทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย

นอกจากรายละเอียดบางตอนที่ "ศรีบูรพา" อาจสับสนว่าไม่ใช่ลักษณะอย่างไทย
หรือใส่ไว้เพื่อความ "เก๋" เฉพาะตัว คือการสอดแทรกท้ายจดหมายหลายฉบับ ซึ่งทำให้
เป็นลักษณะ "ฝรั่ง" มากกว่าแบบไทย

บางคราวฉันก็รักบ้าน บางคราวฉันก็เบื่อบ้าน ที่จริงฉันจะไม่มีเวลาเบื่อบ้านเลย ,
 ทุกๆ บ้านในโลกจะเหมือนกับหมด แต่มีแหละ แม่เพื่อนรัก บ้านที่สวยงามวิเศษกว่า
 ที่ฉันอยู่เดี๋ยวนี้มีมากมายเหลือเกิน โรงเรียนประถมหรือโรงเรียนของทานพุกอยู่
 มากดี ชัยบั้งจะน่าอยู่กว่าบ้านของนายระพีบุตร ยุทธศิลป์ ไปเสียอีก คุไปคุยมา
 อย่างเรา มันจะมีคานอยกวารดยณตหรือมาเป็นไหน ๆ¹

"ศรีบูรพา" ยังแสดงถึงความแตกต่างด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ยากไร้กับ
 ผู้มั่งมีที่ราวกับอยู่กันคนละโลก ด้วยการให้ภาพของ นายเกยูร ผู้ใส่เสื้อตัวละ 24 บาท
 ขณะที่ระพีบุตรใส่เสื้อตัวละสิบสี่ถึง และการรับประทานอาหารมีโต๊ะ 80 บาท ฯลฯ "นี่
 จะไปเรียกว่า นายเกยูร อยู่คนละโลกกับเราคอกหรือ?" และเหตุผลที่นายเกยูรมี
 สภาพต่างจากระพีบุตรมากมาย เช่นนั้นก็คือ "เพราะความเป็นเจ้าตัวมวกกับความ
 เป็นขุนนางของมิดาอย่างหนึ่ง กับเพราะความที่น้องสาวได้ไปเป็นหม่อมฉันอย่างหนึ่ง จึงทำ
 ให้นายเกยูรมีความเป็นอยู่หลายอย่างแปลกไปกว่าพวกเรา ๆ"²

ฉันเห็นประหลาดนัก และไม่รู้สึกเป็นเกียรติกรรมเลย เพราะการที่น้องสาวของฉัน
 ไม่เคยเป็นหม่อมมิดิ หรือการที่ทานมิดาโศกานตายเสียก่อนจะใดเป็นเจ้าตัวหรือ
 ขุนนาง หรือทั้งเจ้าตัวและทั้งขุนนางรวมกันก็ดี มันไม่ใช่ความผิดของนายระพีบุตร
 ยุทธศิลป์ นักคิดเดี๋ยว มันไม่ใช่เรื่องราวฉันใดมีส่วนใดส่วนเสียอยู่กับเขาด้วย
 เลย แต่ทำไมฉันจึงแตกต่างกับนายเกยูรอย่างเหลือเกิน ในเมื่อเขาก็ไม่ได้ทำ
 อะไรที่ยากลำบากยิ่งไปกว่าระพีบุตร, นี่จะเรียกว่าฉันได้รับความยุติธรรมพอสมควร
 แก่การที่ได้เกิดมาในโลกนี้แล้วหรือ? ³

¹ศรีบูรพา (นามแฝง), สงครามชีวิต (พระนคร : สุภาพบุรุษ, 2494),

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 92-3.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

จากนั้นเขาจึงให้ คูจิต สมิทโทปกรณ¹ บัญชาชนในอุดมคติของเขา ปรากฏขึ้นด้วยบุคลิกของนักประพันธ์ผู้เข้าใจเงื่อนไขอันเลวร้ายของสังคม เขาสรุปให้ระพีนทร์ฟังว่า กฎเกณฑ์ของสงครามชีวิตไม่ต่างจากสัตว์ คือ สัตว์ใหญ่ทำลายสัตว์ที่เล็กกว่า และสัตว์ที่เล็กกว่าทำลายสัตว์ที่เล็กที่สุด สำหรับมนุษย์ "พวกมีอำนาจมาก เอาเปรียบพวกมีอำนาจน้อยกว่า และพวกมีอำนาจน้อยกว่า เอาเปรียบพวกมีอำนาจน้อยที่สุด"² เขาตระหนักว่า เงินกำลังเป็นพระเจ้า

"...มันเป็นเรื่องน่าอับอายใจแท้จริงเมื่อมาคิดถึงว่า คุณความดีไม่ได้ให้ความสุขแก่มนุษย์เสมอไป... เดียวนี้ทุกสิ่งทุกอย่างกองซื้อต้องชุกกับหมดและคุณ ตลอดจนเกียรติยศและความรัก เงินจะรับเหมาเป็นอุปปรุงแต่งทั้งหมด คุณความดีสิ้นอำนาจเสียแล้วในทุกวันนี้"³

นอกจากนี้ "ศรีบูรพา" ยังสะท้อนให้เห็นว่า ความเมตตาเห็นอกเห็นใจคน ยากไร้ทำได้ยากในหมู่มนุษย์ เพราะการกระทำทุกอย่างหวังผลตอบแทน เช่น การทำบุญเพื่อขึ้นสวรรค์ของชายแก่ผู้มีอันจะกินคนหนึ่ง แลกสับปฏิเสธที่จะให้ทานกับผู้ยากไร้ที่ขอเงินซื้ออาหารประทังชีวิตให้ลูก เขาจึงให้ระพีนทร์สรุปว่า เขาไม่หวังในความปราณีของคนมีเงิน ตอนที่ระพีนทร์คิดถึงความแตกต่างระหว่างชีวิตของเขา กับนายเกษร

"คนจน ๆ อย่างระพีนทร์อาจถูกคนมีเงินที่ใจหายฆ่า เขาปฏิบัติเหมือนอย่างว่าฉันเองเป็นสัตว์เคี้ยวจางานก็ไค แดขอให้สวรรค์เป็นพยานเถิด, แม่เพื่อนรัก, เราจะ

---

¹คูจิต สมิทโทปกรณ เป็นตัวละครที่ "ศรีบูรพา" เคยใช้มาแล้วก่อนหน้าี้ในเรื่องสั้นชื่อ "ทำงาน-ทำเงิน" และ "ผู้มาจากโลกบริสุทธิ์" คูจิต สมิทโทปกรณ เป็นนักหนังสือพิมพ์หนุ่มผู้มีอุดมการณ์ เป็นมีฐานะอันผู้รับความเป็นจริงและเข้าใจปัญหาของสังคม ตัวละครตัวนี้เป็นตัวแทนอุดมคติของเขาในการเขียนนวนิยายช่วงต้น

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 192.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 197.

หวังความเป็นธรรมหรือความปราณีของทนายคนนี้ได้อย่างไร?¹

ด้วยท่าที่เห็นอกเห็นใจต่อผู้ยากไร้ "ศรีบูรพา" นำระพีพันธ์ชายหนุ่มผู้ยากไร้ ไปสู่จุดจบของเรื่องด้วยการพ่ายแพ้ต่อสงครามอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เขาคงต้องต่อสู้กับสงครามเพื่อหาเลี้ยงชีพมาหลายครั้งแล้ว สงครามครั้งนี้ผู้ชนะคือ เงิน ซึ่งนำตัวเขินไปด้วย "ศรีบูรพา" จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของผู้ยากไร้ โดยไม่ได้ให้ความสุขสมอย่างเพื่อนแก่ผู้ยากไร้แต่อย่างใด

สงครามชีวิต ที่ปรากฏในสายธารนวนิยายไทยใน พ.ศ.2475 ได้สร้างพัฒนาการในนวนิยายไทยหลายประการ ดังนี้

ประการแรก สงครามชีวิต เป็นจุดเริ่มต้นของความสำนึกทางมนุษยธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดของนวนิยายไทย ในระยะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การเสนอทัศนะเห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้ การไม่ดูถูกเหยียดหยามเชื้อชาติ หรืออาชีพ "ต่ำ" แสดงถึงสำนึกทางมนุษยธรรมของ "ศรีบูรพา" ตอนที่ "ศรีบูรพา" ใ้ระพีพันธ์กล่าวว่า ความสำนึกทางมนุษยธรรมของระพีพันธ์เกิดขึ้นเพราะความชื่นชมในชีวิตของเขา ทำให้เขาหยุดคิดว่า คนเราต้องการการปลอบประโลม เมตตากราณี และเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น มนุษยธรรมจึงออกมาขึ้นในใจของเขาทีละน้อย เขาหันเข้าหาหนังสือซึ่งเพาะสำนึกนี้ในใจออกมาขึ้น ด้วยเหตุนี้เขาจึงอยากแต่งหนังสือเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นสักเล่มหนึ่ง "ศรีบูรพา" อาจมุ่งหมายให้ สงครามชีวิต เป็นหนังสืออย่างที่ระพีพันธ์หวังก็เป็นได้

ประการที่สอง สงครามชีวิต เป็นจุดเริ่มต้นของการวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมไทยอย่างเน้นความสำคัญจนถึงเป็นแก่นเรื่องจนอาจกล่าวได้ว่า เป็นนวนิยายเสนอปัญหาสังคม เป็นไปได้ที่ "ศรีบูรพา" จะมีใ้คนมุ่งเสนอ สงครามชีวิต ให้เป็นเพียงนวนิยาย

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

รักที่เปลี่ยนจากการชอบอย่างพาดัน หรือชอบอย่างมีความสุขในยุคแรกมาเป็นการจับลงด้วย
 ความไม่สมหวังเท่านั้น เพราะหัวใจของ สงครามชีวิต อยู่ที่การวิพากษ์วิจารณ์ความ
อยุติธรรมในสังคม ขณะที่เขียน สงครามชีวิต "ศรีบูรพา" มีประสบการณ์และจิตสำนึก
 ทางการเมืองมาแฉะระยะหนึ่ง เขาเคยผ่านตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวันมา
 แล้วหลายแห่ง แม้ว่าจะมีอายุน้อย ก็เริ่นจาก บางกอกการเมือง ไทยใหม่ จนถึง
 ตำแหน่งนักเขียนบทความที่ ศรีกรุง และ สยามราษฎร์ บทความของเขาเสนอความ
 คิดเห็นทางการเมืองที่เรียกว่า "ก้าวหน้า" มากในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพราะ
 เขาเสนอความคิดเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตย จนต้องถูกบีบบังคับจากนายทุน
 และต้องออกจากตำแหน่งหลายครั้ง แต่ก็ไม่เคยย่อท้อหรือหันเหทิศทางความเห็นเพื่อ
 สวัสดิภาพส่วนตัว ครั้งที่เป็เหตุการ์รุนแรงที่สุด คือ บทความชื่อ "มนุษยภาพ" ของเขา
 ซึ่งตีพิมพ์ใน ศรีกรุง ทำให้หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นถูกถอนใบอนุญาต แทนพิมพ์ถูกห้ามโซ อัน
 เป็นข่าวเกรียวกราวก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเล็กน้อย นอกจากนี้ก่อนเขียน
สงครามชีวิต เขาเคยเขียนนวนิยายการเมืองชื่อ ยอดปรารถนา ลงใน บางกอกการเมือง
 แต่เขียนยังไม่จบ มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนวนิยายเรื่องนี้ไว้ว่า "มีจุดมุ่งหมาย
 โจมตีศักดินา เอี่ยมมองในค่านิยมวาทารซึ่งทั้งผมและเก๋ สรรพนามที่ใช่กับตัวนางเอก
 กุหลาบนำเอากำว่า "เขา" มาใช้แทน "ทอลน" หรือ "เชอ"..."¹

ความสนใจและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างจริงจังเช่นนี้ จึง
 ไม่น่าจะเป็นการผิดพลาด หากจะพิจารณาว่า สงครามชีวิต มีจุดมุ่งหมายเสนอปัญหา
 สังคม ภาพชีวิตของระพีพันธ์และเฟดิน เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของสงครามในสังคม
 ที่มี "ชนานุภาพ" หากพิจารณาในแง่ที่ สงครามชีวิต ก็เป็นนวนิยายการเมืองเรื่องแรก
 ของไทยที่เกิดพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

¹ยศ วัชรเสถียร, "กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในความทรงจำของข้าพเจ้า,"
สังคมนศาสตร์ปริทัศน์ (กรกฎาคม, 2516).

ประการที่สาม สงครามชีวิต แผลงถึงแนวโน้มใหม่ของนวนิยายไทยที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมรัสเซีย นวนิยายของคอสโตเยฟสกี เกี่ยวกับชนชั้นผู้ยากไร้ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นวรรณกรรมของชนชั้นกรรมาชีพ (Proletarian Literature) นับเป็นครั้งแรกที่นวนิยายไทยได้รับอิทธิพลวรรณกรรมประเภทนี้ ซึ่งแตกต่างไปจากเดิมที่มักได้จาก อังกฤษและฝรั่งเศส และส่วนมากเป็นนวนิยายรัก หวานชื่นหรือรักโศกที่ไม่เกี่ยวกับปัญหาสังคม เช่น นวนิยายของ แมรี คอเวลล์ ชาร์ลส์ กาวีซ¹

กล่าวโดยสรุป บทบาทสำคัญของ สงครามชีวิต ต่อพัฒนาการนวนิยายไทยคือการสะท้อนให้เห็นแนวคิดใหม่เกี่ยวกับความจำเป็นทางมนุษยธรรม และการเสนอแนวคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคม นับได้ว่า สงครามชีวิต เป็นนวนิยายไทยเรื่องแรกที่มีเป้าหมายเสนอปัญหาสังคม

2. หญิงคนชั่ว : ความเห็นอกเห็นใจหญิงผู้ถูกกดขี่

ประมาณปี พ.ศ.2430 หญิงคนชั่ว ของ "ก. สุรางคนางค์" ได้รับการตีพิมพ์ถึง 2 ครั้ง ในมีเดียเดียวกัน ความเกี้ยวกราวของ หญิงคนชั่ว สืบเนื่องมาจากความแปลกใหม่ "แหวกแนว" ที่หญิงสาววัย 25 กล่าเขียนถึงโสเภณี และยังห้าวหาญถึงขนาดแสดงความเห็นอกเห็นใจหญิงที่สังคมเรียกว่า "คนชั่ว" อีกด้วย

หญิงคนชั่ว เป็นเรื่องของสาวชนบทถูกหลอกมาขายเป็นโสเภณี ได้พบรักกับหนุ่มลูกผู้ดีที่มาเที่ยว "ชอง" แต่มีอุปสรรคเพราะค่านิยมของสังคมวังเกี้ยวหญิง "หากิน" ทำให้ชองต้องเผชิญเคราะห์กรรมและต้องเลี้ยงลูกซึ่งกำเนิดจากชองตาย "ผู้ดี" คนนั้นในที่สุดชองก็ตบตายไป แต่ก่อนตายบังเอิญได้พบคนรักเดิมจึงฝากลูกไว้ในความดูแล

¹ดู สุพรรณิ วรากร, เรื่องเดิม

โครงเรื่องเช่นนี้ตามเกณฑ์สากลไม่เป็นเรื่องแปลกใหม่¹ แต่สำหรับวงการนวนิยายไทย นับเป็นครั้งแรกที่เกิดนวนิยายเนื้อหาเช่นนี้ ความแปลกใหม่ของเนื้อหาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ หญิงคนชั่ว ได้รับความกล่าวขวัญถึงอย่างเกรียวกราว และยังผู้เขียนเป็นหญิงสาวที่ไม่น่าจะใส่ใจกับเรื่องเช่นนี้ก็ยิ่งเพิ่มความน่าสนใจขึ้นอีก เพราะนับเป็นการท้าทายค่านิยมเกี่ยวกับกุลสตรีอย่างห้าวหาญ

หากจะพิจารณาค่านิยมสำคัญต่อพัฒนาการนวนิยายไทย หญิงคนชั่ว สะท้อนให้เห็นอีกระลอกหนึ่งของความสำนึกทางมนุษยธรรมที่เห็นอกเห็นใจหญิงที่ถูกกดขี่

"ก. สุรางคนางค์" กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของเธอไว้ในคำนำว่า

ข้าพเจ้าเขียนและจบเรื่อง หญิงคนชั่ว ลงเป็นหนังสือขนาดใหญ่เล่มหนึ่ง ด้วยความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ หญิงหรือชายก็ตามทางก็มีหน้าที่ดำเนินไปคนละอย่างพอช่วยชีวิตที่รอกไปไต่ความแต่สุดวิญญู และการก็ยาก... ในโลกนี้จะมีสักกี่คนเล่าที่เชื่อว่า "ความดี" นั้นยอมมีอยู่ แม้ในหมื่นของหญิงที่ใครเชื่อว่า "โสเภณี"²

การเริ่มมองเห็นว่า สาเหตุของการประกอบอาชีพ "หญิงคนชั่ว" ว่ามาจากความจำเป็นที่ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด เป็นการเริ่มต้นมองปัญหาและพยายามเข้าใจสาเหตุของความเลวร้าย แม้ว่า "ก. สุรางคนางค์" ไม่ได้เสนออย่างละเอียดชัดเจนว่าชีวิตของรีนถูกกดขี่จากเพศชายและสังคมมากเพียงไร แต่เธอก็พยายามให้เหตุผลและให้ความเป็นธรรมแก่โสเภณีทุกครั้งเมื่อโอกาสอำนวย เช่น ชีวิตของสมร โสเภณีผู้รายนางเอก ต้องมาเป็น "คนชั่ว" เพราะหาทางช่วยเหลือสามีและลูก

¹ คำวิจารณ์ของ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์

ดู ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), "คำนำ," หญิงคนชั่ว (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2512).

² ก. สุรางคนางค์, เรื่องเดิม, หน้า 14-15.

"แม่หวานคิดว่าฉันคงชอบอยู่ที่นี้ ชอบทุกตัวเป็นหญิงชั้วอย่างนี้หรือ? เปล่าเลย ความจำเป็นบังคับให้ฉันต้องมีชีวิตอยู่อย่างนี้... ไม่นั่นก็ไม่มีทางอื่นที่จะเอาชีวิตรอดไว้คุณหาตัวต่อไปอีก โหแม่หวานนา ใครเขาไม่รักก็ถูกคนเกลียด บ้างที่ทำทารุณก็อยู่สะอิดสะเอียน เมื่อพวกเราเดินเฉียดเขาไปไกล จะรู้หรือเปล่าวา เราไม่ใคร่ชอบนักหรอกที่จะเป็นอย่างนี้"¹

การกระทำจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับเจตนา และจะเป็น "ความชั่ว" ที่น่าเห็นอกเห็นใจเมื่อกระทำเพราะความจำเป็นบังคับ ดังนั้นเมื่อเริ่มต้นจิตใจหันเข้าหาอาชีพเดิมเป็นครั้งที่สอง เธอจึงบอกว่า รื่นท่าด้วย "ความเต็มใจและตั้งใจ" ทั้ง ๆ ที่ความจำเป็นในการหาเลี้ยงชีพและเลี้ยงลูกของรินก็ไม่แตกต่างจากครั้งแรกนัก

ความเห็นอกเห็นใจหญิง "คนชั่ว" ที่ต้องชั่วเพราะดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ทำให้ "ก. สุรางคนางค์" วิจารณ์วิจารณ์ไปถึงบุคคลที่สังคมยกย่องว่า "ดี" ซึ่งแท้จริงแล้วมีความชั่วยิ่งกว่าหญิง "คนชั่ว" ที่สังคมตราหน้าเสียอีก "ภายใต้คำที่แสดงเกียรติยศบางคนเป็นเจ้า บางคนเป็นคุณหญิงคุณนาย หม่อม ก็ที่เราเป็นอะไร? จริงอยู่ รื่นเป็นคนที่กระทำความชั่ว แต่รินเท่านั้นหรือที่ชั่ว" บุคคลชั้นสูงในวงสังคมซึ่งมีเกียรติยศ เป็นที่นับหน้าถือตา แต่กลับหลังทั้งชายในราชตระกูล ผู้พิพากษา หรือแม้กระทั่งนายแพทย์ที่เคยแสดงปาฐกถาให้ราษฎรเกรงกลัวความโรค ก็ยัง "ไปหาหญิงคนชั่ว" นั่นคือ "คนดี" ในสายตาของสังคม

ความสำนึกทางมนุษยธรรมต่อหญิงซึ่งเป็นเพศเดียวกันที่ต้องได้รับเคราะห์กรรมจากการกดขี่ เป็นความตั้งใจที่จะแสดงออกของ "ก. สุรางคนางค์" ใน กุหลาบแดง นวนิยายที่เธอเขียนในระยะหลัง พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นเรื่องราวที่มีความจริงในชีวิตส่วนตัว

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

อยู่มากกว่าร้อยละ 75 บรรยายให้เหตุการณ์ใหญ่ทางการเขียน¹ ตอนที่เธอกล่าวถึงเบื้องหลังการเขียนเรื่อง หญิงคนชั่ว เป็นคำแนะนำจากสามี ซึ่งคงหมายถึง ป่วน บุรณศิลป์² ให้เขียนเรื่องทองโสภณีอันเป็นแนวใหม่ของนวนิยายไทย หากเขียนสำเร็จจะทำให้เธอมีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในชีวิตนักเขียน เรื่องราวตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ความประสงค์ที่จะเสนอเนื้อหาแปลกใหม่ "แหวก" แนวเนื้อหาที่เคยมีมาก่อนหน้านั้น เป็นความประสงค์สำคัญอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การที่ "ก. สุรางคนางค์" เสนอเรื่องราวของ หญิงคนชั่ว ในทัศนะที่เห็นอกเห็นใจก็นับว่าแสดงให้เห็นความดำนึกที่เห็นอกเห็นใจผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ หรืออย่างน้อยก็เห็นใจหญิงซึ่งเป็นเพศเดียวกับเธอ ในระยะที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในระหว่างเปลี่ยนแปลงด้วยการปกครองของ คณะราษฎร อุดมการเกี่ยวกับความเสมอภาค ภราดรภาพ ยังคงอยู่ในความคิดของประชาชนอยู่บ้าง ทัศนะที่เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ หรือกล่าวให้เฉพาะเจาะจงคือ หญิงโสภณี ก็อาจจะเป็นผลกระทบอย่างหนึ่งของอุดมการที่แพร่หลายมาสู่ประชาชนดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ลักษณะความสำนึกทางมนุษยธรรมของ "ก. สุรางคนางค์" ก็เป็นไปในแง่เห็นอกเห็นใจชีวิตหญิงคนหนึ่งเท่านั้น เธอมิได้พิจารณาไกลไปถึงปัญหาของสังคม หรือพยายามจะเสนอและวิพากษ์วิจารณ์สังคมโดยตรงอย่าง "ศรีบูรพา" มีเพียงแทรกการวิพากษ์วิจารณ์สังคมไว้ประปรายเมื่อโอกาสอำนวย เช่น ตอนที่รับโทรศัพท์ร่วมกับวิทย์ คนรักเก่า ซึ่งทำท้าวว่าจะปฏิเสธการรับรู้อะไรของลูกของเขากับเธอ รื่นจิ่งคอมโตด้วยการหยามหยันพวก "ผู้ดี" อย่างหัวท้าว และประนามกานียมของสังคมที่ยกย่องพ่อ

¹ คำให้สัมภาษณ์ของ ก. สุรางคนางค์

ดู เสถียร จันทิมาธร, กบเขียนหนังสือ (พระนคร : ประพันธ์สารัน, 2517), หน้า 114.

² หรือ ปกรณ์ บุรณศิลป์

มากกว่าแม่ ซึ่งหมายถึงการให้ลูกกับชายมากกว่าหญิง

... มีประโยชน์อะไรที่มนุษย์จะถือว่า เลือดของพ่อสร้างความคิดมากกว่าเลือดของแม่? เลือดของพ่อทำให้ลูกเกิดมามีเชื้อมีตระกูล แต่จะเอาอะไรแนกกับเลือดของทานุญี่เหล่านั้น คือกรรมของท่านอยู่ที่ไหน?¹

ส่วนในตอนต้นเรื่อง "ก. สุรางคนางค์" ยังวิจารณ์พระสงฆ์ที่สะสมทรัพย์สมบัติ และยินดีใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อย่างท้าวหาญ กระนั้นการสอดแทรกการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมเช่นนี้ก็ เป็นเพียงแนวคิยย่อยของเรื่อง มิใช่จุดมุ่งหมายของ "ก. สุรางคนางค์" โดยตรง

การเลือกเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับโสเภณี นอกจากจะสร้างแนวโน้มนำใหม่ด้านเนื้อหาให้พัฒนาการนวนิยายไทยแล้ว การเสนอแง่มุมของชีวิตซึ่งไม่ใช่แง่มุมที่งดงาม หากเป็นความโหดร้าย ยังเป็นกระแสตอบเนื่องจากละครแห่งชีวิต และสงครามชีวิต อีกด้วย หญิงคนชั่ว เป็นนวนิยายสมจริงแนวใหม่ที่ยกให้เห็นชีวิตของผู้ยากไร้ในแง่มุมเล็ก ๆ แง่มุมหนึ่ง การมองชีวิตว่าเป็นความเศร้า เป็นการยอมรับความจริงอย่างหนึ่ง ชีวิตของเรานั้นจึงไม่ได้คงเอื่อยอย่างมีความสุข แต่ต้องจากไปอย่างผู้หญิงเล็ก ๆ ที่ไร้ค่า "ก. สุรางคนางค์" เองก็กล่าวไว้ใน "คำนำ" ของเรื่องนี้ว่า เหตุที่เขอเลือกเสนอเรื่องของ "หญิงคนชั่ว" เพราะเป็นชีวิตจริงมากกว่าเรื่องของความสุข อันเป็นความฝันมากกว่าความจริง

ข้าพเจ้าใคร่ที่จะเขียนเรื่องของคนไว้ในคดีหาสน์ใหญ่ที่ต้องตกทุกข์ได้ยาก แสนระกำลำบากมากกว่าที่จะเขียนพฤติกรรมอันเต็มไปควยความเบิกบานสำราญใจของท่านเจ้าของ หรือทายาทแห่งคดีหาสน์นั้น เพราะเรื่องที่ถูกกล่าวเป็น เรื่องของความฝัน เรื่องเทพนิยาย และบางทีก็อาจเป็น เรื่องชวนฝัน ไม่ใช่ชีวิตจริง ๆ²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 384.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-11.

บทบาทสำคัญของ หญิงคนชั่ว ที่มีต่อพัฒนาการนวนิยายไทย จึงอยู่ที่การแสดงถึงความสำนึกทางมนุษยธรรมต่อหญิงผู้ถูกกดขี่ พร้อมทั้งนำความแปลกใหม่ของแง่มุมชีวิตที่ยากไร้มาเสนอในนวนิยายไทย ซึ่งเป็นการนำนวนิยายไทยไปสู่ลักษณะสมจริงมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมอีกชั้นหนึ่ง

3. นวนิยายของ "ดอกไม้อสด" กับพัฒนาการนวนิยายไทย

บทบาทในค่านิยมเบิกนวนิยายหลัง พ.ศ. 2475 ของ "ดอกไม้อสด" เป็นบทบาทต่อเนื่องมาจากก่อน พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นยุคที่นวนิยายไทยก้าวเข้าสู่ลักษณะของตนเอง "ดอกไม้อสด" เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในฐานะผู้บุกเบิกนวนิยายชีวิตครอบครัว หลัง พ.ศ. 2475¹ "ดอกไม้อสด" ก็ยังคงเสนอนวนิยายในลักษณะเช่นนี้ แต่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมแตกต่างไปจากที่ปรากฏใน สงครามชีวิต ของ "ศรีบูรพา" หรือ หญิงคนชั่ว ของ "ก. สุรางคนางค์" ทั้งนี้เพราะ "ดอกไม้อสด" จัดได้ว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชนชั้นสูงที่ต้องเป็นฝ่ายสูญเสียจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทำให้นวนิยายของ "ดอกไม้อสด" มีพัฒนาการไปในสามลักษณะ ซึ่งลักษณะทั้งสามนี้ก็มีบทบาทต่อพัฒนาการนวนิยายไทยด้วย

¹ ก่อน พ.ศ. 2475 "ดอกไม้อสด" เขียนนวนิยายเรื่อง นิจ และ ศัตรูของเจ้า-หลอน (2472) ความผิดครั้งแรก (2473) กรรมเก่า (2475)

หลัง พ.ศ. 2475 มีผลงานค่านวนิยายดังนี้ สายชาย (2476) หนึ่งในร้อย และ อุบัติเหตุ (2477) ชัยชนะของหลวงนฤบาล (2478) ผู้ดี (2480) นี่แหละโลก (2483) ขอมูลค่านลำดับการเขียน และ พ.ศ. ได้จาก

Wibha Senanan, The Genesis of the Novel in Thailand

(Bangkok: Thai Watana Panich, 1975), p. 151.

ลักษณะแรก ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งส่งผลกระทบต่อไปยังสถานภาพของชนชั้นสูง ทำให้ "ดอกไม้อด" มองเห็นความจำเป็นในการปรับตัวของชนชั้นนี้ที่ค่อนข้างแปรเปลี่ยนค่านิยมในการดำรงชีวิตบางประการ ในขณะที่สังคมทั่วไปกำลังกล่าวถึงของว่างในสังคมระหว่างเจ้ากับข้า และชนชั้นสูงกำลังมองความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างหวาดหวั่นต่อผลกระทบที่จะมาถึงสถานภาพของตน "ดอกไม้อด" กลับมองเห็นความหวังใหม่ที่ชนชั้นสูงอาจรุ่งเรืองในชีวิตและในสังคมได้เช่นเดิมหากจะเปลี่ยนค่านิยมบางประการ เธอเสนออาชีพใหม่ที่ชนชั้นสูงไม่นิยมประกอบมาก่อน คือ อาชีพค้าขาย แทนที่จะรับราชการ นอกจากนี้ยังเสนอวิถีทางที่ "ผู้ดี" จะยังคงความเป็น ผู้ดี อยู่ได้ แม้สภาพความเป็นอยู่หรือฐานะเศรษฐกิจจะตกต่ำลง ผู้ดี ที่แท้จริงก็คือผู้ที่ประพฤติดีหาประโยชน์อยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจไม่

ในสามชายซึ่งเป็นนวนิยายที่ "ดอกไม้อด" เขียนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียงปีเดียว แสดงให้เห็นอิทธิพลของสังคมต่อความคิดของ "ดอกไม้อด" อย่างแจ่มชัด อุดมการณ์ของคณะราษฎรเกี่ยวกับเสรีภาพและเสมอภาค ประกอบกับระบอบเศรษฐกิจที่ ชนานุภาพ เริ่มเป็นใหญ่ ทำให้ "ดอกไม้อด" สร้าง รัศมี ปรุกติกุล ตัวเอกในเรื่องสามชาย เป็นชนชั้นสูงในสังคมยุคใหม่ที่เลือกอาชีพห่อค้าเป็นวิถีทางก่อสร้างสร้างตัว แทนที่จะยึดถือค่านิยมค่านายหน้ารับราชการอย่างที่ชนชั้นสูงทั่วไปปฏิบัติกันสืบมา

ในจำนวน "สามชาย" ลูกพี่ลูกน้องตระกูลขุนนางที่มีศักดิ์เสมอกัน รัศมี ปรุกติกุล เป็นผู้ที่ได้รับความยุติธรรมมาตั้งแต่เด็ก ทั้งนี้เพราะการกระทำของบิดาที่ไปสมรสกับหญิงที่ไม่มีเชื้อสาย เป็นชาวบ้านธรรมดา ชีวิตของรัศมีจึงอยู่ในฐานะเด็กที่เลี้ยงไว้มากกว่าเป็นสมาชิกของตระกูล ความยุติธรรมที่เขาได้รับทำให้เกิดความมานะบากบั่นก่อสร้างฐานะ สะสมเกียรติคุณใหญ่ตนเอง "ดอกไม้อด" อธิบายแรงกระตุ้นที่ทำให้รัศมีมานะสร้างตนเองไว้อย่างแจ่มแจ้งตรงไปตรงมาว่า

รัศมี ปรุกติกุล เป็นชายที่ถือกำเนิดมาในตระกูลสูง เลือดแห่งตระกูลฉีกแรงทุกเส้นโลหิต เต็มไปด้วยความยุติธรรม และความใฝ่สูง แต่ไฟปฐมวัยของเขานั้น เขามีใคร่ได้รับความยกย่องดังเช่นคนอื่นทั้งหลายที่มีศักดิ์เสมอกัน ความยุติธรรมทั้งนี้ปรากฏ

แก่ใจเขามาแต่เด็กแล้ว เดิมโตแจ่มแจ้งซึ่งที่ตามวัย... ความมานะอันแรงกล้าได้
เกิดขึ้นแก่ใจรุ่น ไมใช่เพียงมานะที่จะก่อร่างสร้างฐานะและชื่อเสียงใหญ่เรื่อง
เสมอมาไรลพินอง ยังมีมานะอีกประการหนึ่ง สูงกว่าประเสริฐกว่าที่กล่าวแล้ว คือ
ความมานะในอันจะชนะใจของทุกคนไป โดยอาศัยความคิดของตนเป็นที่ตั้ง ทั้งนี้
เพื่อเบียดหยันบุคคลที่ใดประพฤติดอกเขาโดยอุบายธรรม¹

แรงผลักดันจากความอยุติธรรมทำให้รัตนเลือกวิถีทางสร้างฐานะตามวิถี
ทางของสังคม ชนานุภาพ เขาจึง แหก ค่านิยมของ "ผู้ดี" สมัยนั้นที่นิยมรับ
ราชการทั้ง ๆ ที่มีตำแหน่งรอเขาอยู่ หันไปเป็นพ่อค้าอันเป็นอาชีพของพวกเขา "ผู้ดีใหม่"
แน่นอนการเลือกวิถีชีวิตที่ต่างไปจากชนชั้นสูงแก่เดิมของรัตนสะท้อนให้เห็น ความหวัง
ของ "ดอกไม้อุด" ซึ่งเป็นหนุ่มสาวคนหนึ่งในยุคนี้ที่เริ่มจากการมี "ความหวัง" กับการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองว่า โอกาสงเปิดกว้างขึ้นในการก่อร่างสร้างตัว ไม่ใช่
อาศัยชาติตระกูลหรือยศศักดิ์ตั้งเป็นมาแก่เดิม "ดอกไม้อุด" ให้เหตุผลในการเลือกวิถีทาง
สร้างชีวิตของรัตนไว้อย่างละเอียดว่า

เมื่ออายุ 14 ปี เขามีความคิด บิดแตกทั้งหลาย... ครั้นย่างเข้าในความเป็น
หนุ่ม... รัตนจึงมีความรู้ความคิดและความเห็นในทางการเมืองการสวนตัว และ
การบ้านการสวนตัว และการเมืองอย่างกว้างขวาง สุขยามเป็นประเทศที่ไม่มี
พ่อค้าเจาของดิน ชนต่างชาติทำการค้าขายไว้มือ ถูยเงินออกจากประเทศ
ปีหนึ่งเป็นจำนวนมากมาย... ทรัพย์รัตนเองเป็นเผ่าพันธุ์ผู้ถืออำนาจ ความรัก
ชาติยอมจู่รอนแรงอยู่ในกาย อีกนัยหนึ่งน่าใส่ใจจริงของรัตนนั้นรักความเป็น
อิสระ ไม่ชอบอยู่ใต้อำนาจของใครเป็นส่วนตัว จะอดทนไ้แต่ในบังคับบัญชา
ตามทางการและหน้าที่ ทั้งชอบมีความรับผิดชอบทุกตัวเอง... ควบเหตุนี้ ความ
มุ่งหมายในทางอาชีพภายหน้าของรัตนจึงปักแนบอยู่กับการที่จะเป็นพ่อค้าอย่างมั่นคง²

การเลือกวิถีชีวิตของรัตนสะท้อนว่า "ดอกไม้อุด" มองเห็นความจำเป็น
ที่ชนชั้นสูงต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อความดำรงอยู่

¹ ดอกไม้อุด, สามชาย (พระนคร: แพร่พิทยา, 2505), หน้า 231-2.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 84-5.

ของเกียรติศักดิ์ การจะดำเนินชีวิตตามวิถีทางเก่า ๆ อย่างที่ทำกันมาไม่สามารถทำให้ชีวิตรุ่งเรืองขึ้นได้ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อความเหมาะสมจะทำให้สถานการณ์มั่นคงในสังคมยุคใหม่ นับว่า "ดอกไม้สด" ได้แสดงความคิดเห็นในเชิงแนะนำ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นต่อไปว่า อาชีพค้าขายหรือการเป็นพ่อค้าก็อาจช่วยชาติได้ ซึ่งเป็นทัศนะที่ต่างไปจากผู้ตีทั่วไปที่มักมองพวกพ่อค้าอย่างเหยียดหยามว่าเป็นพวก ผู้ตีใหม่

แม้ว่าตัวเอกของเรื่อง สามชาย จะไม่ได้ดำเนินชีวิตตามค่านิยมด้านอาชีพดั้งเดิมของพวกเขา ผู้ตี แต่รัศน์ก็ยังคงเป็นตัวละครในชนชั้นสูงที่มีความถือตัวและใฝ่สูงเหมือน ผู้ตี โดยทั่วไป (ในทัศนะของ "ดอกไม้สด") ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับการเป็นพ่อค้าได้บางส่วน ความมุมานะโดยเริ่มจากการเป็นลูกจ้างของรัศน์แล้วค่อย ๆ ศึกษาหาวิธีการค้าที่ละน้อยจนเริ่มลงทุนสร้างห้องแถวและตลาดได้เอง แสดงให้เห็นสภาพสังคมที่ชนชั้นสูงส่วนหนึ่งกลายเป็นชนชั้นนายทุนน้อย ซึ่งนับว่ามีฐานะสูงพอประมาณในสังคมที่มีระบอบเศรษฐกิจแบบ ฆานูปภาพ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จสูงสุดของชีวิตในทัศนะของ "ดอกไม้สด" ก็ยังคงเป็นไปตามค่านิยมเดิม คือในที่สุดรัศน์ก็อยู่ในฐานะที่

มีบัตรสีขาวยี่สิบแปดตราครุฑ และพระยาราชนีประทับอยู่เบื้องล่าง... เชิญนายรัศน์ ปุทศิกุล และภรรยา เฝ้าฝ่าละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ในงานสโมสรสันนิบาต เนื่องด้วยพระราชพิธีฉัตรมงคล¹

ความสำเร็จสูงสุดของชีวิต คือการเป็นที่ยอมรับในสโมสรสันนิบาตอันเป็นสโมสรชั้นสูงสุดและถือว่ามีเกียรติยิ่ง ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมทางสังคมซึ่งยกย่องพระมหากษัตริย์ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงในทัศนะของ "ดอกไม้สด" แม้ว่าการเลือกอาชีพของรัศน์จะแสดงความเปลี่ยนแปลงค่านิยมจากอาชีพรับราชการซึ่งถือกันว่าเป็นอาชีพมีเกียรติที่ดู ผู้ตี ทั้งหลายควรดำเนินตาม

การที่ "ดอกไม้สด" เสนอภาพความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมในการประกอบอาชีพของชนชั้นสูงเช่นนี้เป็นการสร้างพัฒนาการให้นวนิยายไทยไปด้วย สามชาย เป็น

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 596.

นวนิยายที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการประกอบอาชีพอย่างแจ่มชัดที่สุด และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งได้สร้างความหวังในการประกอบอาชีพให้กับประชาชนทั่วไป

อย่างไรก็ตาม หลังจากนวนิยายเรื่องนี้แล้วไม่ปรากฏความเปลี่ยนแปลงค่านิยมในลักษณะดังกล่าวอีกในงานของ "ดอกไม้สด" ตัวเอกยังคงยึดอาชีพรับราชการเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดิม และ "ดอกไม้สด" หันไปให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตมากกว่าด้านอาชีพ

(๗) ลักษณะที่สอง ภาพสะท้อนของผู้ดี และทัศนะต่อผู้ดีใหม่ "ดอกไม้สด" เขียนนวนิยายในระบอบที่สังคมกำลังมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ดีไม่มั่นคง เช่นที่เคยเป็นมาก่อนหน้านี้ ระบบเศรษฐกิจแบบชนานุภาพ ที่เริ่มขยายตัวได้สร้างบทบาทใหม่ให้พวกพ่อค้า หรือ "เจ้าสัว" เป็นผู้มั่งมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ และได้กลายเป็นชนชั้นสูงส่วนหนึ่งที่เรียกกันว่าพวก "ผู้ดีใหม่" แต่ในทัศนะของผู้ดีเดิมแล้ว พวกผู้ดีใหม่เป็นคนไม่มีสกุลรุนชาติ ไม่ใช่ผู้ดีแท้ แต่เงินทำให้ขึ้นมาสู่สมาคม "ชั้นสูง" ได้เท่านั้น

เนื่องจากตัวละครส่วนใหญ่ของ "ดอกไม้สด" เป็นชนชั้นสูง โดยเฉพาะพวกขุนนาง ภาพสะท้อนด้านทัศนะของผู้ดีที่มีต่อผู้ดีใหม่ จึงค่อนข้างชัดเจน บ่อยครั้งจะพบว่า "ดอกไม้สด" พยายามยอมรับผู้ดีใหม่เหล่านี้ โดยให้เหตุผลว่าชาติตระกูลไม่ควรเป็นตัวกำหนดสำคัญในการตัดสินว่าผู้ใดควรจะเป็นผู้ดี ความประพฤติกของบุคคลนั้นต่างหากที่ควรเป็นเครื่องตัดสิน เช่นใน สามชาย บทสนทนาโต้ตอบระหว่าง พัวรี ตัวเอกฝ่ายหญิง กับ อนุวัตร ลูกชนชั้นสูงที่มีทัศนะต่อผู้ดีใหม่ เช่นเดียวกับทัศนะของผู้ดีทั่วไปในระบอบนั้นสะท้อนให้เห็นทัศนะที่พยายามยอมรับผู้ดีใหม่ ของ "ดอกไม้สด" ได้ อย่างชัดเจน เช่น

.....น้องตั้งใจจะรวมสมาคมกับเจ้าพวกผู้ดีสมัยใหม่ ซึ่งนามตระกูลเพิ่งเกิดเมื่อวานนี้หรือ ?....

"ไปรคอย่าพคเจนนั้เลยคะ เขาเป็นูเพื่อของน้อง เราเคยเรียนหนังสือรวมชั้นกันมาหลายปี และนิสัยของเขาคักพอที่น้องจะคุมเขาได้ ส่วนนามตระกูลของเขานั้จะเกิดแกเมื่อไรก็ปล่อยให้เป็นธุระของเขาค่าหังคักว่า ขอสาธุญับิคามารุคาของเขাপระพุกักักวัก และอุคสาหะจนคักักวักเป็นคนใหญ่คนโตถึงเพียงนี้ เราไมนาชมเขาหรือคะ ?"

"มันโตขึ้นเพราะเงินกางตากละ" ... "มีแต่เจ้าพวกกินเงินเท่านั้นที่บูชาคนพวกนี้"

...

"พี่เห็นว่าน้องเป็นเพื่อนกับคนง่ายเกินไป เช่นยายอะไรลูกพระสมบิ ๆ ปู่เป็นคนขายน่าปลากเป็นเพื่อนของน้อง..."

"ถูกแล้ว น้องเป็นเพื่อนกับคนง่ายมาก ไม่เคียดชังไม่เลือกตระกูล ใ้ถูกแ่เฉพาะความประพุกักักของเขาน้องไม่เห็นวากะระกูลสูงจะวิเศษกวากะระกูลต่ำอย่างไรถาหากผู้อยู่ในตระกูลสูงนั้นไม่ประพุกักักวักให้สมกับตระกูล..."¹

บทสนทนาตอนนี้จะสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่การศึกษาขยายกว้างและทำให้ "ลูกผู้ดี" มีสกุลของสมาคมกับสามัญชนหรือลูกของผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ แยกการแบ่งชั้นวรรณะตามชาติตระกูลก็ยังคงมีอยู่ในทัศนะของผู้ดีเก่า ใน สามชาย "ดอกไม้สด" สะท้อนให้เห็นสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของสมาคมชั้นสูง และแสดงความคิดเห็นที่ไม่รังเกียจการไร้สกุลรุนชาติ พยายามยอมรับผู้ดีใหม่ โดยเน้นความสำคัญในการกักตุนคุณค่าของคนที่มีความประพุกักัก อย่างไรก็ตาม ทัศนะที่ยอมรับผู้ดีใหม่ดังกล่าว ก็ดูจะเป็นไปอย่างไม่หนักแน่นโดยตลอดนัก ในที่สุดแล้ว เนื้อเรื่องของ "ดอกไม้สด" ก็มักชี้ให้เห็นว่าพวกผู้ดีโดยชาติกำเนิด หรือชนชั้นสูง เคนกวาทังในคานกิริยามารยาท ความประพุกักักทุกออกจนความเป็น "คนดี" ผู้ดีใหม่ไมวากะได้รับการศึกษาหรือมีสภาพความเป็นอยู่เยี่ยงผู้ดีแต่เดิมอย่างไร ก็เพียงความมั่งมีอย่างเกี้ยว ทัศนะเช่นนี้มีสอดแทรกให้เห็นอยู่ประปราย เช่น "อันที่จริงลูกสาวเจ้าสัว หนาขาว ๆ ใส่ชุดหยูขาว ๆ นั่งรถ

¹ดอกไม้สด, สามชาย, หน้า 116-117.

สวย ๆ คุ้มสวยดี แล้วยังมีด้วย ส่วนลูกผู้ดี โดยมากถึงจะสวยก็มีเงินสู่ลูกสาวเจ้าสัว
ไม่ได้”¹

คำพูดของ ประวัติ หนึ่งในจำนวน "สามชาย" ซึ่งเป็นชนชั้นสูงตอนนี้สะท้อน
ให้เห็นว่า แม้ผู้ดีจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ก็ยังอยู่ในฐานะ
เหนือกว่าลูก "เจ้าสัว" แม้ว่าจะพยายามยอมรับ ก็ยังเป็นไปด้วยน้ำเสียงแถมเสียดสี
และเยาะเย้ย ซึ่งแสดงถึงการยังไม่อาจยอมรับผู้ดีใหม่เหล่านี้ว่ามีฐานะเท่าเทียมกับผู้
อยู่นั่นเอง

จึงกล่าวได้ว่า ทัศนคติยอมรับผู้ดีใหม่ของ "คอกไม้สด" เป็นเพียงความ
พยายามยอมรับเท่านั้น "คอกไม้สด" ยังคงให้ตัวละครเอกทั้งฝ่ายหญิงและชายเป็นผู้ดี
โดยกำเนิด ฝ่ายหญิงเป็นลูกขุนนางเก่า ส่วนฝ่ายชายก็เป็นลูก "พระยาพานทอง"
และบิดาซึ่งรับราชการตามค่านิยมดั้งเดิม² แม้บางครั้ง "คอกไม้สด" จะทดลองให้ตัว
เอกเป็นผู้ดีใหม่ ก็เป็นไปในลักษณะผูกปม หรือซ่อนเงื่อนงำให้ชวนติดตามเท่านั้นใน
นี้แหละโลก จะมองเห็นทัศนคติของผู้ดีใหม่ของคอกไม้สดได้อย่างชัดเจนอีกเรื่องหนึ่ง
"คอกไม้สด" แนะนำ ทวิช ตัวเอกฝ่ายชายของเรื่องด้วยการทำให้คลุมเครือ เพราะ
ทวิชใช้นามสกุลว่า "สกุลใหม่" ทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของผู้ได้รับทราบในครั้งแรก
และยังได้รับสมญาว่า "เสีย" ก็ทำให้ภาพของทวิชครั้งแรกไม่สู้ดีนัก

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 545.

² นวนิยายเรื่องอื่น ๆ หลัง สามชาย "คอกไม้สด" หันมาสู่ค่านิยมดั้งเดิม
อีก คือ ตัวเอกฝ่ายชายรับราชการอยู่ในตำแหน่งสูง คือ ระดับคุณหลวงคุณพระ ซึ่งอาจ
พิจารณาได้ว่า "คอกไม้สด" หยิบลักษณะความเป็นไปตามความเป็นจริงมาเสนอเพราะ
แนวโน้มส่วนใหญ่มชนชั้นสูงก็ยังคงนิยมรับราชการ ส่วน สามชาย เป็นนวนิยายที่
"คอกไม้สด" มุ่งแสดงความคิดเห็นในเชิงนำสังคมด้วยการเสนอค่านิยมใหม่ที่เขาเห็นว่า
เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

"แล้วทำไมคนมีเงินในตู้มาก ๆ ต้องเป็นเสี้ยทั้งนั้นเชียวหรือ..." ขวากลูกขุนน้ำ
ขุนนางที่มั่งมีมาก ๆ นะ ไม่มีหรือ ?

"มีหรือก แต่ไม่เท่าพวกเสี้ย..."

"นามสกุลเขาละ... ฟังนามสกุลก็พอจะรู้いな"

"สกุลใหม่" ประชาตอบพร้อมกับหัวเราะ

"ใหม่แต่ไหนละคะ ?" เลขาว่า

"จะไปรู้เขาหรือ..."

... "กลัวใครเขาจะไม่รู้ว่าสกุลใหม่ เวกกรรม"¹

ส่วน ศัลยา ตัวเอกฝ่ายหญิงในเรื่องเดียวกัน เมื่อได้รับการบอกเล่าว่า
ทริชเป็น "เสี้ย" ก็ต้องแปลกใจที่พบว่า

"... เขาออกเสียงอักษร ร. ไค้ฉักและแนมูเปียนตี แล้วนึกพิศวงว่า การแต่งตัว
อย่างเรียบร้อยของพวก 'เสี้ย' นั้นจะเป็นเช่นใดหนอ ...

"อุกแตก เสี้ยอะไรเรียบร้อยอย่างนั้น น่าจะมาจากยูนิเวอร์ซิตี อะไรดี ๆ
แห่งหนึ่งเป็นแน่"²

ในที่สุดทริชก็ไม่ใช่ "เสี้ย" แต่เป็นคนมี "สกุลขุนชาติ" คนหนึ่ง ทำให้ภาพของ
เขาที่ขึ้นในหมู่พวก 'ผู้ดี' รุนเกา และแมกัลยาเอง

"... ฉันทว่าแล้ว คุณนี่ราศีแกไม่ใช่คนต่ำ ใคร ๆ ก็ซึ้งมาบอกว่าเป็นน้องตาซิด
น้องตาซิด"

... การไ้รู้ถึงวงศัวานของเขาซึ่งท่านเคยรู้จัก แล้วหลายคนทำให้เจ้าคุณสุรรพกิจจา
มองคูทริชด้วยความรู้สึกเป็นกับเองยิ่งกว่าเกามาก คำพูดของท่านทักดาวแกเขา
ในเวลาต่อมาจึงหึงคูเป็นที่สนิสนมยิ่งนัก³

¹ ดอกไม้สด, นี้แหละโลก (พระนคร: แพร่พิทยา, 2505), หน้า 61-2.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 384.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 794-5.

การให้ความสำคัญกับสกุลขุนชาติ ของตัวละครเอก แสดงถึงทัศนคติของ "ดอกไม้มืด" ที่ยังเห็นความสำคัญของชาติตระกูล แต่สิ่งที่ "ดอกไม้มืด" เสนอเพิ่มเติม คือ กองประพุกที่ตีสมกับชาติกำเนิดถวย จึงจะเป็นผู้แท้จริง บทบาทของผู้นี้ไม่มี "สกุลขุนชาติ" เช่น ชิด ใน บันไดและโลก จึงเป็นบทที่ชวนให้ขบขันและบางกอนชวนให้ สัมผัส บางครั้งยังทำให้เห็นว่า ชิดเป็นนายทุนนายหน้าให้เห็นแก่ใจและไม่มีมารยาท ซึ่งกล่าวได้ว่ามีลักษณะทำนองเสียศีลและด่างดางพวก "ไร้อะไรสกุลขุนชาติ" อยู่ในที่

ในขณะที่สังคมและเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมชั้นสูง ทำให้สภาพของชนชั้นสูงหรือผู้ตกต่ำลง ความหมายของคำว่าผู้ดี เริ่มเลอะเลือน เพราะการเข้ามาสู่สมาคมชั้นสูง ของพวกผู้ดีใหม่ "ดอกไม้มืด" ได้เสนอความหมาย ของผู้ดีไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ดีนั้นเป็นความช่วยเหลือปฏิบัติรู้จักอดกลั้น ไม่ไว้วางใจกับความยากลำบากที่ใคร่มี รู้จักควบคุมตนเอง รู้จักการเป็นนายคน และเป็นที่พักของผู้ที่อยู่ใน ความรับผิดชอบ ในนวนิยายเรื่อง ผู้ดี "ดอกไม้มืด" ยกคาลาเปรียบเคียงนำเรื่อง เพื่อให้ความหมายของผู้ดีไว้ว่า "พราหมณ์... ฯลฯ บุคคลหาชื่อว่าพราหมณ์เพราะ ฐานะ (มุมมอง) หรือโคตร หรือกำเนิดไม่ สัจจะและธัมมะมีในผู้ใด ผู้นั้นแลชื่อว่า สะอาดถวย ทั้งชื่อว่าพราหมณ์ถวย..."¹

ภาพเปรียบเทียบตัวละครที่แตกต่างกันอย่างตรงข้ามระหว่าง วิมล กวีเอก ฝ่ายหญิง กับ สุกใจ ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้อง ในเรื่อง ผู้ดี เป็นความตั้งใจที่จะแสดงให้เห็นว่า ผู้ดีที่แท้จริงไม่ว่าจะมีหรือยากจนก็ยังคงวางเกียรติความเป็นผู้ดี โดยไม่ปรีปากบน หรือ "ก็โหยสัพพาย" กับฐานะที่ตกต่ำลง ข้ออ้างของสุกใจที่ว่า ไม่สามารถวางตนเป็น ผู้ดีได้ ก็เพราะความยากไร้ ไม่มีข้าว "รองมือรองกิน" เป็นข้ออ้างของผู้ที่ไม่ใช่ ผู้ดีอย่างแท้จริง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ใช่เครื่องจำกัดความเป็นผู้ดี เพราะผู้ดี ยอมรับเกียรติของผู้อื่นเหนือสิ่งอื่นใด การอ้างถึงความอยุติธรรมของสุกใจคล้ายกับจะ

¹ดอกไม้มืด, ผู้ดี (พระนคร : แพร่พิทยา, 2505), หน้า 2.

ฝ่ายหญิงซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีมาแต่เดิม ตัวละครฝ่ายหญิง โดยเฉพาะตัวเอกมักเป็นหญิงที่ได้รับการศึกษาอบรมแบบสมัยใหม่ อาจเป็นผู้ได้รับการศึกษาจาก "คอนแวนต์" หรือเคยใช้ชีวิตวัยเด็กในต่างประเทศ ทำให้รู้จักการสมาคมมั่นใจในตัวเองพอสมควร ทั้งนี้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายแต่ละเรื่องของ "ดอกไม้สด" จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีพัฒนาการเป็นลำดับไปในแต่ละเรื่อง

อันที่จริงการให้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นผู้ได้รับการศึกษาอบรมแบบใหม่ ซึ่งเป็นอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมตะวันตก เป็นลักษณะที่ปรากฏในนวนิยายของ "ดอกไม้สด" มาแล้วตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2475 เช่น นิจ ในเรื่อง นิจ และที่ชัดเจนที่สุดคือ นุช ใน กรรมเก่า นุชได้รับการศึกษาอบรมแบบตะวันตก "ดอกไม้สด" ฟูพื้นฐานให้ดูสมจริงโดยให้นุชเคยใช้ชีวิตวัยเด็กในต่างประเทศ นุชจึงมีลักษณะของหญิงตะวันตกที่มีลักษณะบางอย่างตรงข้ามกับหญิงไทย เช่น สามารถเข้าสมาคมได้โดยไม่เคอะเขิน เปิดเผย ราวเรียง มีความคิดเห็นของตนเอง และรู้จักแสดงความคิดเห็น เมื่อเปรียบเทียบนุชกับอัมพรในเรื่องเดียวกัน อัมพรเป็นคนสงบเสงี่ยม เก็บความรู้สึก เข้าสมาคมไม่เก่ง เคร่งเครียดกว่าอายุจริง อายุ 20 ปีแต่ดูเป็นผู้ใหญ่กว่าอายุ ตรงข้ามกับนุชที่อายุ 16 หน้าดูเป็นเด็กกว่า แต่ลักษณะที่เด่นกว่าของหญิงแบบไทยคือ รอบคอบ สุขุมกว่า การให้ตัวละครเอกเป็นหญิงที่ได้รับการอบรมแบบใหม่ แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงและอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด

ในนวนิยายของ "ดอกไม้สด" หลัง พ.ศ. 2475 เริ่มจาก สามชาย พรีศรีตัวเอกฝ่ายหญิงยังคงเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมแบบลูก เจ้านาย หรือขุนนาง แต่เนื่องจากได้รับการศึกษา พรีศรีจึงเข้าสมาคมได้ มั่นใจในตัวเอง และเก่งกาจบ้านการเรือนไปด้วย เมื่อเทียบกับอรุณน้องสาวของรัตนันในเรื่องเดียวกัน อรุณเป็นหญิงที่ได้รับการอบรมตามแบบฉบับของไทยดั้งเดิมทุกประการ จึงมีบทบาทเป็นผู้ตาม หรือข้างเท้าหลังเสมอเมื่ออยู่ในบ้านก็ไม่เป็นตัวของตัวเอง เมื่อมีคู่รักก็เป็นฝ่ายตามฮึก "ดอกไม้สด" มักให้ภาพเปรียบเทียบระหว่างหญิงในสังคมใหม่ กับหญิงที่ได้รับการอบรมแบบเก่าเสมอ

ทำให้มองเห็นความแตกต่างของหญิงที่ได้รับการอบรมสองแบบได้ชัดเจน และ "คอกไม้สด" ยกย่องหญิงแบบแรกแม้ว่าจะมีลักษณะที่บกพร่องอยู่บ้างบางลักษณะ

ลักษณะตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ "คอกไม้สด" พัฒนาไปถึงขั้น "ล้ำยุค" ที่สุดในปี พ.ศ. 2477 เมื่อสร้างอนงค์ ใน หนึ่งใรร้อย และ สุนทรী ใน อุบัติเหตุ ในระยะนี้จะมองเห็นอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่มีต่อนวนิยายของ "คอกไม้สด" ในด้านการสร้างตัวละคร "คอกไม้สด" แสดงให้เห็นอิทธิพลของพื้นฐานการศึกษาอบรมแบบ "ฝรั่ง" ที่จะกำหนดพฤติกรรมของตัวละครให้เป็นไปในลักษณะ "ล้ำยุค" อนงค์ ใน หนึ่งใรร้อย เป็นหญิงสมัยใหม่ที่น่าสมัยทั้งด้านการแต่งกายและการสมาคม ในสายตาของผู้ใหญ่ เช่น มารดาของพระอรรณคดีวิรัชย์ เธอคือ "แม่ประหลาด" ซึ่งนางจะตัดขาดลูกชายทันทีถ้าไปแต่งงานกับเธอเข้า ส่วนญาติผู้ใหญ่ของอนงค์เองก็เห็นว่า พระอรรณคดีวิรัชย์น่าจะ "เอาไว้มืออยู่" เพราะ "ของเราออกเปรี๊ยะวราจะปรอท" แต่ความน่าสมัยของอนงค์ไม่ได้เป็นไปโดยปราศจากความคิด เธอมีความคิดเห็นของตนเอง มีความสุภาพอ่อนน้อม พระอรรณคดีวิรัชย์ซึ่งเป็นหนุ่มใหญ่ที่เคร่งขมขประเพณีจึงต้อง เปลี่ยนความคิดเห็นเมื่อพบว่า ความ "เปรี๊ยะ" ของอนงค์ไม่ใช่การ "ตามสมัย" เพราะเธอแสดงให้เห็นลักษณะที่มีวัฒนธรรม ความฉลาดและ "จัด" ของการแต่งกายถูกกลบเกลื่อนลงเมื่ออนงค์สุภาพ และพูดคุยกับคนสมัยใหม่ ด้วยความคิดเห็นใหม่ได้พอ ๆ กับสนทนากับผู้อยู่ใน "หลักเกณฑ์แห่งบรรพบุรุษ" ได้อย่างมีเหตุผล ดังนั้น

ความเรื่ออย่างใหม่เกิดขึ้นแก่วิชัยอย่างหนึ่ง คือหญิงที่มุกคลทัวไปลงความเห็นทอ้งกันว่า 'เปรี๊ยะ' ไม่จำเป็นจะทอ้งไรเสียที่เค็ยวซึ่งความดี เพราะเหตุคังนั้น หญิง 'เปรี๊ยะ' จึงอาจจะเป็นไค้ทอ้งหญิงสาวที่นารัก ภรรยาที่มั่นในหน้าที่ มารดาที่เป็นพรหมของบุตร และสะโกที่ไม่เหยียบย่ำญาติของสามี ถ้าแม่เจาหลอนจะ 'เปรี๊ยะ' ไค้บุตรตัวและยึดหลักธรรมแม่เพียงบางขอไวประจำใจ ไม่ลักแควาหลับคาทำตามอย่างเขาอื่นเยียงหญิงโคคที่ไค้รับการศึกษอบรมชนิดคั้ง ๆ กลาง ๆ ¹

¹คอกไม้สด, หนึ่งใรร้อย (พระนคร: แพรพิทยา, 2505), หน้า 488.

ดังนั้น องค์จึง "เปรี้ยว" อย่างถึงที่สุด โดยการสารภาพรักกับฝ่ายชาย ก่อน แต่ "ดอกไม้สด" ได้ปูพื้นฐานสถานการณ์ที่ทำให้องค์ แหวก กรอบประเพณี อย่างห้าวหาญนี้โดยระมัดระวัง การกระทำของเธอจึงเป็นการสนองคุณธรรมของพระ อรรถคดีวิรัชที่กำลังอกหักและชอกช้ำจากการทำความดีของตนเอง ความ "เปรี้ยว" ตอนนี้จึงไม่ได้ทำให้ผู้อ่านแปลกใจมากนัก และการทำให้องค์ยังนับเป็นข้อค้อยเมื่อเทียบกับ การให้รางวัลความดีกับคนทำดี

การสร้างตัวละครให้เป็นหญิงสมัยใหม่ขนาด "ล้ำยุค" ของ "ดอกไม้สด" ถึงขนาด 'แหวก' ค่านิยมและกรอบประเพณีดั้งเดิมอย่างห้าวหาญเช่นนี้ยังแสดงให้เห็น ลักษณะการไม่เห็นด้วยกับการบีบบังคับ หรือกรอบอันรัดกุมของประเพณีบางประการ นับ เป็นความรักอิสระเสรีอย่างนักเสรีนิยมระดับหนึ่ง แม้เมื่อกล่าวถึงหญิงรุ่นผู้ใหญ่ที่ ได้รับการอบรมแบบเจ้าขุนมูลนายอย่างเคร่งครัด "ดอกไม้สด" ก็มักเสนอตัวละคร ที่ "แหวก" ประเพณีไว้อย่างชื่นชมในความเด็ดเดี่ยว เช่น เรื่องราวของคุณแหม่ อาของ พัทรีใน สามชาย ที่คัดค้านการบังคับให้แต่งงานแบบคลุมถุงชนจนถึงขั้นผูกคอตาย หรือ คุณแสบ ใน ผู้ดี ที่เป็นหญิงสมัยใหม่ ห้าวหาญพอจะแต่งงานกับชายที่กำลังจะแต่งงานอย่าง เป็นทางการกับหญิงอีกคนหนึ่งเพื่อแม่ทำให้ เป็นต้น

ใน อุบัติเหตุ "ดอกไม้สด" สร้าง สุนทรเป็นหญิง "ล้ำยุค" อีกคนหนึ่ง สุนทรสะท้อนให้เห็นความเป็นหญิงในอุดมคติที่มีอิสระและทำตามหัวใจตนเองต้องการ สุนทรก็ดูแลตนเองได้ ไปไหนมาไหนตามความสะดวกใจ เมื่อบิดามารดาเสียชีวิต เธอก็อยู่กับบุตรบุญธรรมของบิดามารดาซึ่งเป็นชายหนุ่มในบ้านเดียวกัน จนเป็นที่กล่าวกันว่า ทั้งสองคนจะแต่งงานกัน แต่สุนทรก็ไม่กังวลนักกับข้อกล่าวหา และยังสนุกที่จะแสดงการ หยอกล้อฉันฉันรักกับประจิวในบางโอกาสด้วย ความมั่นใจในตนเองของสุนทรที่บางครั้ง ก็เกือบกลายเป็นการยกตนว่าเหนือผู้อื่น ทำให้สุนทรเป็นผู้ใหญ่เมื่ออยู่ในวัย 25 และมีเส้นที่ การสมาคมที่ไม่ "ถือตัว" กับเพศชายทำให้มีผู้กล่าวว่าเธอ "ช่วยวนเป็นที่หนึ่ง" แต่สุนทร ก็สนุกกับการแสดงความเป็นผู้หญิงเช่นนั้น การรับวัฒนธรรมตะวันตกของสุนทรเป็นไปอย่าง

ไม่ "ครึ่ง ๆ กลาง ๆ" เธอเลือกคู่ด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมด้านการเงินด้วยนอกจากความรัก ภาพเปรียบเทียบของสุนทรีย์ กับงามพิศ ใน อุบัติเหตุ ทำให้เห็นได้เด่นชัดว่า แม้งามพิศจะอายุ 18 สุนทรีย์อายุ 25 แต่ความเป็นหญิงสมัยใหม่ทำให้สุนทรีย์มีเสน่ห์กว่างามพิศซึ่งเป็นสาวรุ่น ทั้งนี้เพราะความเป็นตัวของตัวเองของหญิงสมัยใหม่ซึ่ง "ดอกไม้สด" ให้คะแนนมากกว่างามพิศซึ่งเป็นภาพของหญิงไทยแบบฉบับที่ไม่รู้จักการสมาคม ไร้เดียงสาและไม่รู้จักการเข้าสังคม

สภาพชีวิต ความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจนการศึกษาอบรมของตัวละครในนวนิยายของ "ดอกไม้สด" สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยส่วนหนึ่งซึ่งอยู่ในระยะที่ได้รับวัฒนธรรมตะวันตก อันมีผลสืบเนื่องไปถึงความเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับหญิงที่เคยถือว่าต้องสงบเสงี่ยมเรียบร้อยอยู่ในกรอบของประเพณีอันดั้งเดิม ได้กลายมาเป็นความนิยมหญิงที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสมัยใหม่ได้ รู้จักใช้ชีวิตให้เข้ากับการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป ค่านิยมเกี่ยวกับความรักและการแต่งงาน หญิงเริ่มศรัทธาใจแต่งงานโดยหาตัวเอง และสำหรับหญิงที่มีความเป็นตัวของตัวเองก็ไม่ได้คิดถึงแต่เพียงความรักเท่านั้น แต่ยังพิจารณาความเหมาะสมด้านอื่น ๆ เช่นฐานะทางการเงิน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ค่านิยมหรือลักษณะของตัวละครของ "ดอกไม้สด" (ยกเว้นใน นี้แหละโลก) ก็เป็นทัศนคติและค่านิยมในอุดมคติของ "ดอกไม้สด" มีสภาพสะท้อนของสังคมทั้งหมด ตัวละครฝ่ายหญิงที่มีลักษณะเป็นอุดมคติตั้งแต่พัชรีใน สามชาย จนถึงวิมลใน ผู้ดี แสดงถึงอุดมคติเกี่ยวกับผู้หญิงที่น่าจะเป็นความใฝ่ฝันของหญิงสาวส่วนหนึ่งในสมัยนั้น นวนิยายของ "ดอกไม้สด" จึงได้รับความนิยมจากผู้อ่าน นักวิจารณ์ที่มีชีวิตวัยสาวรุ่นเดียวกับดอกไม้สดคนหนึ่งเขียนไว้ว่า

นวนิยายเรื่องนี้เกิดในยุคสมัยที่ข้าพเจ้ากำลังรุ่นสาว ยังมีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนสภาพสังคมที่กล่าวถึงในหนังสือเรื่อง ผู้ดี ไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษา การอบรมเด็ก การดำรงชีวิตประจำวัน สำนวนภาษาที่ไพเราะ วัฒนธรรมประเพณี ค่านิยมของชีวิต และความคิดความรู้สึกของหญิงสาวและพ่อแม่ผู้ใหญ่สมัยนั้น ไม่วาวิมลจะพูด จะคิดจะทำอะไร เด็กสาวในสมัยนั้นก็เคยคิดเคยพูด และเคยทำมาแล้ว

ตลอดจนการสั่งสอนอบรมจากผู้ใหญ่ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน¹

แม้ว่าความเห็นดังกล่าวจะเป็นเพียงความคิดเห็นของคน ๆ เดียว แต่อย่างน้อยความคิดของเด็กวัยรุ่นส่วนหนึ่งก็น่าจะคล้ายคลึงกันที่มีลักษณะต้องการเป็นผู้ใหญ่สามารถรับผิดชอบงานได้อย่างผู้ใหญ่ จุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของ "ดอกไม้สด" ที่ต้องการเขียนนวนิยายเพื่อสอนหญิงสาวจึงบรรลุผลสำเร็จได้ส่วนหนึ่งดังข้อความที่ยกมา

ดังนั้น อิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งปรากฏในนวนิยายของ "ดอกไม้สด" จึงให้ภาพสะท้อนของสังคมที่มีวัฒนธรรมแปรเปลี่ยนไปของไทย ในทางตรงข้ามยังสะท้อนให้เห็นทัศนคติในเชิงอุดมคติของ "ดอกไม้สด" เองที่กล่าวแทนหญิงสาวหนึ่งของสังคมสมัยนั้น และที่สำคัญก็คือ พัฒนาการตัวละครฝ่ายหญิงในนวนิยายของ "ดอกไม้สด" แต่ละเรื่องได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้นวนิยายไทยในด้านการสร้างตัวละครฝ่ายหญิง

นวนิยายของ "ดอกไม้สด" สืบเรื่อง (ไม่นับ วรรณกรรมชิ้นสุดท้าย) ได้สร้างพัฒนาการที่สำคัญในช่วงที่นวนิยายไทยเริ่มย่างเข้าสู่ยุคที่มีลักษณะเป็นของตนเอง "ดอกไม้สด" เริ่มวางรากฐานนวนิยายชีวิตครอบครัวในวงการนวนิยายไทยด้วยการเสนอภาพชีวิตของชนชั้นสูง แม้ว่าจะเป็นภาพของสังคมส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่ง แต่ก็ทำให้มองเห็นวิถีชีวิตที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม คอนซางเคนซัด พร้อมกับนั้นก็ได้เผยให้เห็นทัศนคติและอุดมคติของผู้เขียนเองในบางประเด็น เอกลักษณะของนวนิยายของ "ดอกไม้สด" มีอิทธิพลต่อนักเขียน โดยเฉพาะนักเขียนหญิงในรุ่นต่อมาหลายคน อาทิ รร.จันทิมพะ และชูวงศ์ ฉายะจินดา² นับได้ว่า "ดอกไม้สด" เป็นนักเขียนคนสำคัญคนหนึ่งในวงการ นวนิยายไทย

¹ รัชจวน อินทรกำแหง, วรรณกรรมวิจารณ์, เล่มที่ 3 (พระนคร: ดวงกลม, 2521), "วิจารณ์เรื่องผู้ดี," หน้า 151.

² คำอภิปรายของ วิลาศ มณีวัต

4. ข้างหลังภาพ : ความตายของกรอบจารีตใน "โลกเก่า"

ในช่วงระยะเวลาเกี่ยวกับที่ "ดอกไม้สด" เสนอนวนิยายชีวิตครอบครัวของชนชั้นสูง "ศรีบูรพา" เขียนนวนิยายเรื่อง ข้างหลังภาพ ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2480 ปีเดียวกับที่ "ดอกไม้สด" เขียนเรื่อง ผู้ดี "ศรีบูรพา" ได้ให้ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของ "ผู้ดี" ไว้ในอีกลักษณะหนึ่ง เป็นลักษณะของชีวิตที่เศร้า หม่น และแตกสลายของหญิงในราชตระกูล

หัวใจของเรื่อง ข้างหลังภาพ อยู่ที่การสวนทางกันของความรักและความเข้าใจของหญิงชายคู่หนึ่งซึ่งมิได้แตกต่างกันแต่เพียงวัยเท่านั้น หากยังแตกต่างกันที่คนหนึ่งมีวิถีชีวิตอยู่ในสังคมแบบเก่า ได้รับการอบรมตามกรอบประเพณีของสังคมเก่า ส่วนอีกคนหนึ่งอยู่ในสังคมใหม่ อยู่ในโลกปัจจุบันไม่ใช่อึด "ศรีบูรพา" ได้สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งของวิถีชีวิตและบุคลิกลักษณะซึ่งแสดงถึงความเป็นคนในสังคมต่างสมัยกันอย่างเด่นชัดตลอดเรื่อง และตอนจบคำพูดของ ม.ร.ว. กীরติ ก่อนสิ้นชีวิตที่ว่า "นพพร เธอไม่เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่าง เธอไม่เข้าใจทั้งหมด ไม่เข้าใจแม้แต่ตัวของเธอเอง" ก็ย่ำถึงความไม่เข้าใจกันของคนทั้งสองไว้อย่างชัดเจน

ม.ร.ว. กীরติ เป็นดาวใหญ่วัย 35 ในราชตระกูล เมื่อพบกับนพพรขณะเธอไป "ฮันนิมูน" กับสามีวัยกว่า 50 นั้น นพพรมีอายุเพียง 22 ปี แต่ความงามของเธอทำให้นพพรคิดว่าเธออายุเพียง 28 เหตุผลในการแต่งงานของ ม.ร.ว. กীরติ ไม่ได้เป็นไปตามความคาดหมายทั่วไปที่มักคิดว่า หญิงสาวแต่งงานกับชายชราเพราะเงินหรือไม่เช่นนั้นก็ถูกบังคับ ม.ร.ว. กীরติ ถือว่าการแต่งงานครั้งนี้เป็นหนทางที่เธอจะหนีจากความคับแคบ ซ้ำซากจำเจของชีวิตที่จำกัดอยู่ในกรอบประเพณีในสังคมอันคับแคบ ทำให้ชีวิตวัยสาวของเธอผ่านไปโดยแห้งแล้งหม่นหม่น ไม่มีรสชาติอันสดชื่นเหมือนหนุ่มสาวทั่วไป เธอต้องมีชีวิตอยู่เพื่อปรนนิบัติเจ้านายหญิงในวัง ได้รับการศึกษาจากหม่อมแก้ว และรู้จักคนนับจำนวนได้ ด้วยการอบรมที่ไม่ได้สอนให้รู้จักคิด เพราะ "เราไม่ได้ถูกอบรมให้เป็นคนช่างคิด เรามีทางที่เขากำหนดไว้ให้เดิน เราต้องเดินอยู่ในทาง

แบบ ๆ ตามจารีตประเพณีชนบทรวมเนียน"

แต่เมื่อวัยสาวเริ่มร่วงโรย การศึกษาที่ได้รับประกออบกับความมึนคั้นใน
ขอบเขตอันคับแคบทำให้เธอมีความคิดและเข้าใจสภาพของตนเองดีขึ้น เธอเข้าใจถึง
ฐานะของสตรีที่ต้องตกอยู่ในสภาพ ค้อยกว่าชาย ต้องถูกกำหนดให้มีวิถีชีวิตตามที่ชาย
ต้องการหญิงเป็นเพียงเครื่องประดับที่มีหน้าที่รักษาความงามไว้ว่า เธอชายเท่านั้น

เธอจงเห็นใจสตรีเพศ เราถูกมาโดยเขากำหนดให้เป็นเครื่องประดับโลก
ประโลมโลก และเพื่อที่จะทำหน้าที่นี้อย่างดีที่สุด เราจำต้องบำรุงรักษารูปร่างโฉมของ
เราให้ทรงคุณค่าไว้¹

... ยิ่งกว่านั้น บางทีคุณค่าของสตรีก็ถูกมองข้ามไปเลย ถ้ามิได้อยู่ในความ
งาม²

แต่เธอก็เพียงเข้าใจแล้วยอมรับสภาพเช่นนั้นแม้จะขมขื่น ดังนั้นเธอจึง
รักษาความงาม แม้จนวันสุดท้ายของชีวิต เพื่อให้สมกับหน้าที่ของหญิงตามที่ถูกกำหนดให้

โอกาสของการแต่งงานที่ผ่านมาเพียงครั้งเดียวเมื่อวัย 34 ปี ทำให้เธอ
ตัดสินใจเลือกที่จะแหวกกรงขังของกรอบประเพณีไปสู่โลกที่กว้างกว่า แม้ว่าจะเป็นความ
ผิดพลาดที่ไร้ความรัก แต่ก็คงจะดีกว่าการไฝ่ฝันถึงความรักโดยปราศจากความผิดพลาด
การแต่งงานจึงนำเธอมาสู่โลกกว้าง แม้จะขาดความรัก

... นกน้อย เมื่อปีกแข็งยังสละรัง เที่ยวโบกบินไปชมโลกอันกว้างใหญ่ไพศาล
ก็ฉันเป็นคนและเตุเทศุเต็มทีจนจะคลอเคลายไปในทางร่วงโรยอยู่แล้ว เหตุใดจะ
มาจับเจ้าเฝ้าอยู่แต่แห่งเดียว ฉันต้องการหลุดออกนอกล้อมโลกภายนอก ต้องการ
ความเปลี่ยนแปลงในชีวิต... ไม่มีอะไรจะช่วยให้ฉันบรรลุความต้องการเหล่านี้ได้
นอกจากการแต่งงาน³

¹ ศรีบูรพา (นามแฝง), ข้างหลังภาพ (พระนคร: คุรุศึกษา, 2510),
หน้า 132.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน.

วิถีชีวิตของ ม.ร.ว. กীরติ เป็นตัวอย่างหนึ่งของหญิงจากสังคมชั้นสูงที่ต้องอยู่ในกรอบอันรัดกุม และมีชีวิตอย่างแห้งแล้งขมขื่นมากกว่าจะมีความสุข เป็นวิถีชีวิตที่ถูกกำหนดให้เป็นเช่นนั้นตามจารีตของสังคมชั้นสูง และผู้ที่ตกอยู่ในกรอบจารีตดังกล่าวก็ต้องตกเป็น "เหยื่อ" ของจารีตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้จะแสวงหาโลกภายนอกเพียงไรก็ไม่อาจปรับตัวให้เข้ากับโลกใหม่ได้ ชายที่พบจึงไม่อาจเข้าใจเธอ เธอจึงต้องอยู่กับความไฝ่ฝันตลอดชีวิต . เมื่ออยู่ในสังคมเจ้านายก็ไฝ่ฝันความรักและการแต่งงานอย่างที่เขาเรียกว่า "อุดมทรัพย์" แต่ก็ต้องพลาดหวัง เมื่อออกมาสู่โลกภายนอก ความเคร่งครัดต่อจารีตไม่กล้าฝ่าฝืนกรอบประเพณี ออกด้นไม่แสดงความรู้สึกภายในที่ผิดศีลธรรม เธอจึงต้องตายไปโดยปราศจากคนที่รักและเข้าใจเธอ

ชีวิตหลังแต่งงานไม่ได้ทำให้การดำเนินชีวิตของเธอต่างไปจากการดำเนินชีวิตในสังคมเก่า เธอจึงยังคงอยู่กับอดีต ขณะที่นพพรค่อย ๆ สืบความทรงจำเมื่อ 6 ปีก่อน เพราะต้องอยู่ในโลกของความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เขาจึงกลายเป็นนักวิชาการที่ไม่มีเวลาคิดถึงเรื่องอื่นนอกจากการงาน "ศรีบูรพา" ค่อย ๆ บรรจงแสดงวิถีชีวิตที่อยู่กับอดีตของ ม.ร.ว. กীরติ อันเป็นชีวิตที่ไม่เคลื่อนไหว ติดอยู่กับอดีต และมีแต่ความเศร้าโศก ส่วนนพพรเป็นชีวิตปัจจุบันที่มีเลือดเนื้อ เคลื่อนไหวไปตามสังคมในโลกปัจจุบันเท่านั้น ภาพเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ตอนหนึ่งที่ทั้งสองไปเที่ยวมิตาเกะ จึงมีความหมายมากกว่าการบรรยายธรรมดา

ฉะนั้นเราก็เป็นเหมือนอาตัมกับอีพีในโลกนอายนั้น ข้าพเจ้าเก็บดอกไม้ป่าสีม่วงแล้วขออนุญาตเสียบให้ที่เรือนผมของหม่อมราชวงศ์กীরติ และเธอเก็บดอกไม้ชนิดหนึ่งสีแดง เสียบให้ที่รังคผมเสื้อข้าพเจ้า¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

สีม่วงเป็นสีแห่งความโศกเศร้า เป็นสีของอดีตและความตาย ซึ่งหมายถึงชีวิตของ ม.ร.ว. กীরติ ในชนบจารีตแบบเก่านั้นเอง¹ ส่วนสีแดงเป็นสีของเลือดเนื้อและชีวิต เช่นเดียวกับวัยหนุ่มและโลกปัจจุบันของนพพร

เมื่อเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตของนพพรที่มีชีวิตอยู่ในโลกที่มีความเจริญทางวัตถุ เขาจึงประทับใจกับความมั่งคั่ง และความสุขของหญิงในอดีต เขารักง่าย แกร่ง และลึบง่าย เช่นเดียวกัน ความเป็นหนุ่มประจวบกับชีวิตเปล้าเปลี่ยวในต่างแดน เมื่อได้ใกล้ชิดกับหญิงที่เอาอกเอาใจและงามเพียบพร้อม มีเสน่ห์ เขาจึงลุ่มหลงอย่างเด็กหนุ่ม แต่ความไม่คุ้นเคยกับความ ละเมียดละไม ระมัดระวัง และการไม่แสดงออกอย่างลูกคนและโจ่งแจ่ง นพพรจึงไม่เข้าใจความหมายเฉลียวแฝงในคำพูดของ ม.ร.ว. กীরติ เช่น "นพพรเป็นโคดัมบัสน์ของฉัน เธอทำให้ฉันได้มาพบกับโลกใหม่"² หรืออีกตอนหนึ่งที่ มิทาเกะ เมื่อ นพพรถามว่า "คุณหญิงเป็นสุขมากไหม?" คำตอบของเธอกลับเป็น "มองจากที่นี่ไปที่ลำธารเบื้องล่าง ฉันรู้สึกที่เราขึ้นมาสูงมาก ฉันยังสงสัยว่า จะมีแรงเค้นลงไปได้อย่างไร ?"³ ดังนั้นเมื่อ ม.ร.ว. กীরติ เขียนจดหมายให้เขา "สะกดกลั้น" ความรู้สึกไว้

แล้วความรู้สึกของเธอในตัวฉันอย่างรุนแรงนั้นจะค่อยเลื่อนหายไปในเวลาอันควร แล้วในที่สุดฉันก็จะไม่เป็นอะไรที่รู้สึกสำคัญในชีวิตของเธอ แล้วความผาสุกและความรู้สึกอันบริสุทธิ์ของงาน และปราศจากพันธนาการของคนในวัยหนุ่มก็จะกลับคืนมาสู่จิตใจนพพรเช่นเดิม ฉันภาวนาและคอยเวลาที่วาปี⁴

¹"ศรีบูรพา" ไซส์สี่ข้อความหลายครั้งในเรื่อง โดยเฉพาะ ม.ร.ว. กীরติ มักผูกพันกับสีม่วงและสีดำ เช่นบ้านใหม่ของเธอล้อมรอบด้วยคอกมอร์นิ่งคลอว์สีม่วง และตอนตายเธอสวมเสื้อคลุมกำมะหยี่สีดำ

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 199.

นพพรก็เข้าใจไปตามนั้น โดยไม่เข้าใจพันธะของ ม.ร.ว. กীরติ และ จาริตที่อบรมเขาให้อยู่ในศีลธรรมเกินกว่าจะทำตามความต้องการของความรู้สึก การ ออกด้นรอกอยของ ม.ร.ว. กীরติ ก็เป็นการแสดงออกและความต้องการตอบสนองฉบับสัน ของนพพรจึงเป็นวิถีชีวิตคนละแบบ เหมือนกับตอนหนึ่งในจดหมายของ ม.ร.ว. กীরติ ว่า "ถ้าฉันเดิน แต่เขาเหาะ มันก็ยากที่จะนำมาเปรียบเทียบกันได้ไม่ใช่หรือ"¹

"ศรีบูรพา" ใ้ภาพชีวิตของหญิงอีกคนหนึ่งในสังคมเก่า ซึ่งต่างไป จากหญิงอย่างเพลิน ใน สงครามชีวิต ม.ร.ว. กীরติ แพร่สงครามชีวิตในโลกสมัยใหม่ ความตายของเธอคือความตายของ "เหยื่อ" ชิ้นหนึ่งของกรอบจาริตใน "โลกเก่า" ที่ เมื่ออยู่ในสังคมนั้นก็ต้องมีชีวิตอันขมขื่น เมื่อออกมาเผชิญโลกภายนอกก็ไม่อาจสมหวัง ตาม "อุดมการณ์" ความเหี่ยวแห้งทรุดโทรมอันแทบจะถึงгинพนาการของร่างกาย ม.ร.ว. กীরติ มีอาจซ่อนเร้นอยู่ด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและการตกแต่งใบหน้า เช่นเดียวกับความเสื่อมสลายของจาริตประเพณีอันคับแคบตลอดจนวิถีชีวิตของชนชั้นสูงที่เป็นมา ในอดีต เพราะไม่อาจเข้ากับสภาพของสังคมปัจจุบันได้

เมื่อเปรียบเทียบภาพสะท้อนของ "ผู้ดี" ในนวนิยายของ "ศรีบูรพา" กับ "ดอกไม้สด" จะเห็นความแตกต่างกัน "ดอกไม้สด" มองเห็นปัญหาความตกต่ำทาง เศรษฐกิจและความรุ่งเรืองที่ลดน้อยลง แต่เสนอการพยุ่งเกียรติศักดิ์ของ "ผู้ดี" ไว้ โดยให้ความหมายของ "ผู้ดี" ให้แจ่มชัดขึ้นเพื่อเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วน "ศรีบูรพา" ซึ่งเป็นนักเขียนที่ไม่อาจเรียกว่าเป็นชนชั้นสูง หรือ "ผู้ดี" มาแต่เดิม มองเห็นความเสื่อมสลายของชนชั้นนี้ในแง่วิถีชีวิตและจาริตที่ไม่อาจเข้ากันได้กับสภาพ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป "ศรีบูรพา" เน้นฐานะของสตรีชนชั้นสูงที่ต้องตกอยู่ในสภาพที่ถูก บีบบังคับด้วยจาริต วัฒนธรรมของ "ผู้ดี" จนหาความสุขในชีวิตได้ยาก หรืออาจกล่าวได้ ว่า ในทัศนะของ "ศรีบูรพา" ชนชั้นสูงมีอาจดำรงชีวิตเช่นที่เคยเป็นมาได้ก็อีก จำต้อง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า, 197.

เปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรม จารีตประเพณี และค่านิยมเพื่อให้เข้ากับสภาพสังคม
ปัจจุบัน มิฉะนั้นสิ่งที่จะได้รับก็จะพบเพียงความขมขื่น และชีวิตที่ไร้ความสุขเท่านั้น
"ศรีบูรพา" สะท้อนให้เห็นภาพของหญิง ผู้ดี และความเลื่อมสลายของชนชั้นสูงไว้อย่าง
ตรงไปตรงมาโดยปราศจากอคติ ด้วยการพยายามแสดงชีวิต ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ของ
ม.ร.ว. กীরติ อย่างเห็นอกเห็นใจ และไม่แทรกความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์โดยตรงใน
ฐานะผู้แต่ง พฤติกรรมของตัวละครจะเป็นไปอย่างมีเหตุผล หรือแม้แต่ภาพของชายใน
ซึ่งมีลักษณะ คื่น หรือรักง่ายหน่ายเร็ว เช่นนพพร "ศรีบูรพา" ก็ให้
ภาพโดยไม่ได้เจื่อน้ำเสียงตำหนิการกระทำของนพพร เลยแม้แต่น้อย

บทบาทเด่นของ ข้างหลังภาพ ต่อพัฒนาการนวนิยายไทยไม่ยิ่งหย่อนกว่าใน
ฐานะเป็นนวนิยายต่างแดน เรื่องที่สองคือจาก ละครแห่งชีวิต แต่อยู่ที่การแสดงภาพชีวิต
อันบีบคั้นของหญิงในสังคมเก่า — คนหนึ่งที่ต้องเผชิญกับโลกสมัยใหม่ และต้องพ่ายแพ้
จนสิ้นชีวิตไป แม้ว่าการเสนอชีวิตของหญิงที่ได้รับความบีบคั้นจากกรอบจารีตเช่นนี้จะไม่
ใช่เนื้อหาใหม่ แต่การนำหญิงในสังคมเก่ามาเผชิญโลกใหม่ เพื่อแสดงความ
"ตาย" ของกรอบจารีตประเพณีของ "โลกเก่า" ในรูปแบบนวนิยายอย่างกลมกลืน นับ
ได้ว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของพัฒนาการนวนิยายไทย

5. นวนิยายร่วมสมัยในช่วงระยะเวลาี่

นวนิยายที่หยิบยกมาพิจารณาอย่างละเอียดในช่วงระยะเวลาี่ เป็นนวนิยาย
ที่มีบทบาทในการสร้างพัฒนาการให้นวนิยายไทย บางเรื่องแสดงให้เห็นแนวคิดแห่งยุค
บางเรื่องสะท้อนสภาพสังคม ค่านิยม วิถีชีวิต ตลอดจนความคิดค้นของนักเขียนในระยะนั้น
ยังมีนวนิยายอีกส่วนหนึ่งซึ่งนับได้ว่าเป็นกระแสต่อเนื่องจากนวนิยายรุ่นก่อนหน้านี้ แต่
เนื่องจากไม่มีบทบาทในการบุกเบิกนวนิยายไทยมากนัก จึงไม่นำมากล่าวถึงโดยละเอียด

ชายชาติตรี ของ มาลัย ชูพินิจ ลงพิมพ์ใน ประชาชาติรายวัน เมื่อปี พ.ศ.
2475 ดำเนินเรื่องตามเค้าโครงเรื่องของ ขุนช้าง-ขุนแผน (ตอนหนึ่ง) ใจกลวิธีเล่า

เรื่องแบบนวนิยาย จุดมุ่งหมายของผู้แต่งต้องการเปลี่ยนความนิยมของผู้อ่านจากพงศาวดารจีน มาเป็นเรื่องไทย และนับว่าประสบความสำเร็จทำให้เกิดแนวโน้มใหม่ในการนิยมนิยายเรื่องพงศาวดารในหนังสือพิมพ์ ให้หันมาลงเรื่องไทย ๆ ได้ มาลัย ชูพินิจ กล่าวถึงความสำเร็จนี้ไว้ว่า

ผลที่ได้จากการลงเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าจะลืมไม่ได้ชั่วกาลนาน ความชื่นบานขณะที่ทราบข่าว งานชิ้นนี้ได้รับการต้อนรับจากท่านผู้อ่านอย่างแพร่หลาย ความชื่นใจในขณะที่ยังรู้สึกถึงความหวังของพวกเราในการปฏิวัติรูปการอ่านเกร็ดพงศาวดารจีนของนักเลงหนังสือรายวันสมัยนั้นให้หันมานิยมชมชอบเรื่องไทย ๆ ได้¹

ชายชาติตรี จึงเป็นจุดเปลี่ยนแปลงจากการเขียนพงศาวดารจีน มาเป็นเขียนเรื่องของไทย โดยนำเค้าโครงเดิมมาเอาใหม่พร้อมแทรกจินตนาการบางตอน และยังสร้างแนวโน้มใหม่ให้นวนิยายไทยที่ดำเนินเรื่องตามเค้าโครงวรรณคดีที่มีอยู่เดิมมีอิทธิพลต่อผู้แต่งนวนิยายไทยสมัยต่อมา เช่น นิตยา นาฏยะสุนทร เขียน รักที่ถูกเบียด เมื่อ พ.ศ. 2498 ดำเนินเรื่องตาม ลิลิตพระลอ ค่ายทัพชนะและความรู้สึกของนางลักษณะคือ รักที่ต้องมนตรา ของหมยันตี ดำเนินเรื่องตาม ลิลิตพระลอ เช่นกัน แต่ตามทัศนะของพระเพื่อนพระแพง เป็นต้น

นวนิยายประเภทพาฝันอีกเรื่องหนึ่งในช่วงนี้ คือ บันไดแห่งความรัก ของ "สันต์ เทวรักษ์" เขียนเมื่อ พ.ศ. 2475 เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องรักแนวพาฝัน เกี่ยวกับประเพณีคลุมถุงชน การปลอมตัวซึ่งลงเอยด้วยความสุขสมหรือหลังจากเหตุการณ์อันตื่นเต้นผ่านพ้นไป จึงเป็นกระแสด้านนวนิยายรักแนวพาฝันรุ่นก่อนหน้านี้ ไม่ได้สร้างแนวโน้มใหม่ให้นวนิยายไทย

โลกละคร ของ พ. เนตรรังสี เป็นนวนิยายแนวรักที่มีโครงเรื่องหลวม ๆ มีเรื่องแทรกเป็นตอน ๆ ใช้กลวิธีคล้ายเล่าเรื่องสู่กันฟัง เรื่องแทรกต่าง ๆ เป็นเรื่อง

¹มาลัย ชูพินิจ, "คำนำ," ใน ชายชาติตรี (พระนคร: แพร่พิทยา, 2509), หน้า ๗.

ความรักระหว่างหนุ่มสาวหลายคู่ เช่นการบังคับลูกสาวให้แต่งงานกับคนร่ำรวย ลูกสาวจึงหนีออกจากบ้าน หรือลูกชายไปรักหญิงยากจน ต้องเผชิญชีวิตที่ตกต่ำ และการเลี้ยงดูไว้ชาย เป็นต้น โครงเรื่องที่หลวมและแนวคิดที่ค่อนข้างเลอะเลือน ทำให้ โลกละครค่อนข้างยืดเยื้อและขาดพลังจูงใจให้อ่านต่อ โลกละครจึงเป็นนวนิยายเสนอความรักในแง่หลากหลายเรื่องหนึ่งซึ่งมีกลวิธีไม่เด่นนัก ไม่ได้บุกเบิกความก้าวหน้าให้กระแสนวนิยายไทย

ช่วงที่ 2 : นวนิยายที่เกิดจากผลกระทบจากการกวาดล้างทางการเมือง

สภาพสังคมและบรรยากาศทางวรรณกรรม

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทำให้เกิดความหวังในหมู่ชาวไทยว่า ประเทศไทยจะได้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ภายหลังจากที่คณะราษฎรยึดการปกครองได้แล้ว เหตุการณ์ต่อมาได้แสดงให้เห็นว่า ความหวังในระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ดูจะไกลจากความเป็นจริงยิ่งขึ้นทุกที

หลังจากคณะราษฎรยึดการปกครองแล้ว พระยามโนปกรณนิติธาดา ผู้มีไต่อยู่ในคณะราษฎรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพราะคณะราษฎรหวังว่าพระยามโนปกรณฯ จะสามารถเชื่อมรอยร้าวระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับคณะราษฎรได้ แต่เหตุการณ์ยุ่งยากก็เกิดขึ้น เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรม หัวหน้าฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจตามอุดมการณ์ที่แถลงกับประชาชนไว้ว่าจะ "บำรุงความสุขสบายทางเศรษฐกิจให้ราษฎร" ซึ่งเป็นสาเหตุให้คณะราษฎรขัดแย้งกันจนถึงขั้นแตกแยก ทั้งนี้เพราะฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา และคณะรัฐมนตรี รวมทั้งนายทหารชั้นหัวหน้า มีความเห็นว่า โครงการเศรษฐกิจดังกล่าวซึ่งมีการซื้อที่ดินของราษฎรมาเป็นของรัฐบาล โดยจ่ายเป็นพันธบัตรให้ นั่นเป็นการดำเนินงานตามลัทธิคอมมิวนิสต์ และมีความเห็นกันว่าควรจัดการเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไปจะดีกว่า อีกฝ่ายหนึ่งคือ หลวงประดิษฐมนูธรรม และผู้สนับสนุนซึ่งส่วนมากเป็นนายทหารชั้นผู้น้อย เห็นว่าควรดำเนินการไปตามนั้น ความ

ขัดแย้งรุนแรงจนถึงขั้นแตกหัก พระยามโนปกรณนิติธาดาออกพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราเมื่อ เมษายน 2476 วันรุ่งขึ้นออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476 บังคับ หลวงประดิษฐมนูธรรมให้เดินทางออกนอกประเทศ การกระทำครั้งนี้นับเป็นการใช้มาตรการทางการเมืองเพื่อกำจัดฝ่ายที่มีความเห็นขัดแย้งเป็นครั้งแรก

การปิดรัฐสภาของพระยามโนปกรณนิติธาดาทำให้กลุ่มนายทหารชั้นผู้ใหญ่ไม่พอใจ นายทหารชั้นผู้บัญชาการสี่นายลาออกและร่วมกันทำรัฐประหาร เมื่อมิถุนายน 2476 โดยได้รับการสนับสนุนจากนายทหารชั้นผู้น้อย จากนั้นมากลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจทางทหารจึงเข้าควบคุมวิถีทางการเมือง และมีลักษณะเช่นนี้เด่นชัดขึ้นตามลำดับ

เมื่อความขัดแย้งในคณะราษฎร เริ่มทวีมากขึ้น บรรยากาศทางการเมืองจึงยุ่งยากสับสน นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับฝ่ายที่นิยมเจ้าก็เป็นความขัดแย้งที่มีมาอยู่เดิมแล้ว รัฐบาลต้องปกป้องเสถียรภาพของรัฐบาลเองจนการพัฒนาการเมืองแทบจะหยุดชะงักไป

ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนิยมเจ้ากับคณะราษฎร เริ่มแสดงให้เห็นชัดเจนขึ้น เมื่อรัฐบาลออกพระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 เพื่อป้องกันมิให้ศิโยนรฐบาล ซึ่งแสดงว่าห้ามมีพรรคฝ่ายค้านด้วย การกระทำดังกล่าวแสดงถึงความต้องการกุมอำนาจการปกครองของคณะราษฎร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงเห็นด้วย ในปีเดียวกันนั้นเองจึงเกิดกบฏบวรเดชขึ้น พระองค์เจ้าบวรเดชพร้อมด้วยกำลังสนับสนุนจากทหารฝ่ายหัวเมืองทำการกบฏขึ้นโดยอ้างเหตุว่า คณะราษฎรกุมอำนาจไว้แต่ผู้เดียว และมีการหมิ่นประมาทเจ้ากันอย่างกว้างขวาง ทั้งยังยินยอมให้นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) กลับเข้ามาดำเนินการปกครองด้วยเงื่อนใจที่ฝ่ายกบฏเสนอให้รัฐบาลทำตามมีหลายข้อ ข้อหนึ่งเสนอว่า ต้องจัดการทุกประการเพื่อให้สยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญตลอดไป อันสะท้อนให้เห็นว่า ฝ่ายกบฏเกรงว่าคณะราษฎรจะล้มเลิกการมีพระมหากษัตริย์ เพื่อให้เป็นการ

ปกครองแบบสาธารณรัฐ (รีพับลิค)

ผลจากการกวาดล้างกบฏวระเคชครั้งนี้ทำให้หลวงพิบูลสงครามผู้มีบทบาทในการสนับสนุนรัฐประหารล้มล้างรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดามาแล้ว ยิ่งมีชื่อเสียงมากขึ้น และทำให้ได้ดำรงตำแหน่งสูงสุดฝ่ายทหาร คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

มาตรการสำคัญในการปราบปรามภายหลังกบฏวระเคช คือการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2476 ซึ่งเป็นมาตรการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามอย่างรุนแรง นายทหารชั้นผู้น้อยถูกจับในข้อหากบฏเป็นจำนวนมาก และถูกตัดสินด้วยศาลพิเศษ ซึ่ง "จำเลยโดยมากจะได้กระทำความผิดจริงหรือมิจริงก็ตาม ในที่สุดก็ถูกประหารชีวิตที่หอกกัญ ค่ายเสือผ้าชุดสีน้ำเงินและตรวน"¹

การกวาดล้างทางการเมืองเพื่อกำจัดปรปักษ์ทางการเมือง เห็นได้ชัดเจนที่สุดในกรณีการจับกุมกวาดล้างครั้งใหญ่เมื่อ มกราคม 2481 โดยมีข้อกล่าวหาผู้จับกุมมาว่า คิดกบฏการกบฏ ในระยะนั้นหลวงพิบูลสงครามถูกลอบยิงหลายครั้ง และถูกวางยาพิษ ความหวาดหวั่น ภัยมืด ของหลวงพิบูลสงครามจึงทวีมากขึ้นจนกลายเป็นความหวาดระแวง ผู้ที่ถูกจับกุมส่วนใหญ่เป็นผู้สนับสนุนหรือมิตรสหายของพระยาทรงสุรเดช ซึ่งเป็นปรปักษ์ทางการเมืองคนสำคัญของหลวงพิบูลสงคราม เช่น พระดิทธิเรืองเดชผล หลวงชำนาญยุทธศิลป์ หลวงรณดิทธิพิชัย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีพระราชวงศ์ชั้นสูง คือ กรมขุนชัยนาทนเรนทร และคนสนิทของเจ้านาย ผู้ใหญ่ ในจำนวนนี้มี ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ซึ่งเคยอยู่ภายใต้บารมีการอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต รวมอยู่ด้วย ซึ่งบุคคลหลังนี้เองได้สร้างพัฒนาการให้นวนิยายไทยอีกก้าวหนึ่ง ด้วยแรงบันดาลใจสืบค้นทางการเมืองและอุดมคติส่วนตัว

¹ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์, "ชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง," เมืองนิมิตร และชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง (พระนคร. อักษรสัมพันธ์, 2513), หน้า 333.

ผู้ถูกจับกุมครั้งนั้นถูกนำขึ้นศาลพิเศษ พ.ศ. 2482 ซึ่งหลวงพิบูลสงครามผลักดันให้ตั้งขึ้น แม้วาจะถูกลมชักสภายูเทนนา ฝ่ายค้านคัดค้านหลายเสียง แต่ก็แพ้เสียงข้างมากของรัฐบาล ข้อหาที่น่าฟ้องคือ ก่อความไม่สงบขึ้นแก่ชาติ มีแผนการกบฏจลาจล การดำเนินงานของศาลพิเศษมีข้อพิรุชหลายประการ เช่น การเปิดพยานเท็จ หรือการพิสูจน์หลักฐานที่ดำเนินอย่างไม่รัดกุม จนผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏคนหนึ่งเขียนไว้ว่า "ศาลพิเศษ 2481 เป็นสำนักอันโสโครกแห่งความเท็จ และการคิดฆ่าคนที่ไม่มีความผิดอย่างเด็ดเป็น"¹ คำพิพากษาของศาลพิเศษมีโทษ 2 สถานคือ ประหารชีวิต กับจำคุกตลอดชีวิต มีผู้ถูกประหารชีวิต 18 คน ซึ่งนับเป็นการใช้อำนาจกำจัดผู้มีความเห็นตรงข้ามทางการเมืองอย่างรุนแรง โดยที่ผู้ถูกประหารชีวิตบางคนยังไม่ทราบว่าตนทำผิดด้วยข้อหาใด²

สภาพการณ์ที่มีการกวาดล้างฝ่ายตรงข้ามเช่นนี้ทำให้วิถีทางการเมืองของไทยเป็นไปในลักษณะที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย อุดมการณ์ของคณะราษฎรที่เคยให้ไว้กับประชาชนซึ่งในเวลาต่อมาได้กลายเป็นอุดมคติของประชาชนไปแล้วนั้น³ นับวันจะเป็นเพียงความฝัน ความหวาดระแวงของผู้ครองอำนาจทำให้ต้องใช้วิธีการกวาดล้าง จับกุม สอดส่องควบคุมผู้ที่อาจไม่เห็นด้วยกับความคิดของตน นักคิดนักเขียนก็เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการควบคุม ด้วย แม้แต่ดอกไม้สดนักเขียนหญิงที่เขียนนวนิยายชีวิตครอบครัว แต่เป็นชนชั้นราชวงศ์ก็เคยมีสันติบาลไปสมัคร เป็นคนขับรถส่วนตัว⁴ ผลกระทบจากการกวาดล้างทางการเมืองต่อวงการวรรณกรรมที่เด่นชัด คือ ผู้ถูกจับกุมในการกวาดล้างทางการเมือง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 422.

² สว่าง ลานเหลือ, "วีรชนแดนประหาร," ใน 37 ปีแห่งการปฏิวัติ (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2514), หน้า 35-64.

³ กุหลาบ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475 (พระนคร: บุรพาแดง, 2518), หน้า 4.

⁴ สมภพ จันทรประภา, เรื่องเดิม, หน้า 81.

คนหนึ่งได้สร้างพัฒนาการให้นวนิยายไทยด้วยความมีปณิธานทางการเมืองนั้น เมืองนิมิตร หรือชื่อเดิมว่า เมืองนิมิตร... ความฝันของนักอุดมคติ ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ได้แสดงให้เห็นว่า นวนิยายอาจใกล้ชิดกับการเมือง และแสดงอุดมคติเพื่อปรับปรุงสภาพสังคม นับว่าเป็นนวนิยายการเมืองที่เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องแรกของไทย หลังจากที่ สงครามชีวิต เคยสะท้อนปัญหาสังคมไทยมาบ้างแล้ว

เมืองนิมิตร : นวนิยายอันเป็นผลจากการกวาดล้างทางการเมือง

เมืองนิมิตร หรือชื่อเดิมว่า ความฝันของนักอุดมคติ ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2482 อันเป็นระยะที่สภาพการณ์คลี่คลายให้เห็นชัดเจนขึ้น ตามลำดับว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แทนที่จะนำประชาธิปไตยมาสู่ประชาชนกลับกลายเป็นเพียงการรัฐประหารเปลี่ยนอำนาจการปกครองจากพระมหากษัตริย์ไปยังบุคคลคณะหนึ่งเท่านั้น ความคลี่คลายของสังคมและการเมืองดังกล่าวมีผลกระทบต่อความคลี่คลายของนวนิยายไทย ทำให้เกิดนวนิยายที่แสดงอุดมคติขึ้นในท่ามกลางความปั่นป่วนจากการกวาดล้างทางการเมือง

ต้นฉบับเดิมของ ความฝันของนักอุดมคติ เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่ง ม.ร.ว. นิมิตรมงคล เขียนขณะอยู่ในคุก เมื่อ พ.ศ. 2482 เพราะถูกคำพิพากษาของศาลพิเศษ 2481 ให้จำคุกตลอดชีวิต ต่อมาต้นฉบับนวนิยายเรื่องนี้ทำให้ผู้แต่งต้องถูกเนรเทศไปอยู่เกาะเต่า เพราะถูกเห็นว่า เรื่องความฝันของนักอุดมคติ เป็นภัยร้ายแรงต่อความสงบสุขของประเทศชาติ

---

1. ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ อยู่ที่เกาะเต่า 3 ปี จนกระทั่งรัฐบาลที่ขึ้นปกครองใหม่ชุด นายควง อภัยวงศ์ ประกาศพระราชกฤษฎีกาพระราชทานนิรภัยโทษ

"นิมิตรมงคลเริ่มเรื่องด้วยเหตุการณ์ขณะที่รุ่งออกจากคุก สถานที่ซึ่งทำให้ เขา
ต้องสูญเสียทั้งอิสรภาพและคนรัก และจบลงด้วยการถูกจับอีกครั้งหนึ่ง หลังจากการสูญเสีย
ความรักเป็นครั้งที่สองเช่นกัน เลี้ยวชีวิตของรุ่งแม่จะเป็นเพียงระยะสั้น ๆ แต่ก็
สามารถแสดงเนื้อหาทางการเมืองที่ผู้แต่งต้องการได้สมบูรณ์ ทั้งการสะท้อนปัญหาและ
การเสนอวิธีการแก้ปัญหา

"นิมิตรมงคลสามารถเสนอเนื้อหาทางการเมืองและอุดมคติในนวนิยายเรื่องนี้
ได้กลมกลืนพอสมควร เขาสร้างรุ่งให้เป็นลูกชานา ที่ได้รับทุนไปศึกษาต่างประเทศจน
ได้เป็นนักวิทยาศาสตร์สาขาชีววิทยา ประสบการณ์ที่รุ่งได้พบทำให้เขาเรียนรู้และสรุป
บทเรียนจนคอยเกิดอุดมการณ์ในการแก้ไขสังคมในที่สุด นิมิตรมงคลคอย ๆ ในรุ่งได้เรียน
รู้จากประสบการณ์ จนในที่สุดรุ่งสามารถเข้าใจกลไกของสังคมได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น ก่อนที่จะ
ติดคุกครั้งแรกด้วยข้อหากบฏวรรณะ รุ่งเชื่อว่าอนาคตของชาติอยู่ในกำมือของประชาชน
แต่เมื่ออยู่ในคุกเขาเริ่มสรุปได้ว่า การกล่าวคำปราศรัยเพื่อให้ประชาชนรวมตัวกันซึ่งได้
คณะราษฎรนั้นเป็นเพียง "ทาส" ของชาติ ไม่ใช่การรักชาติที่แท้จริง เพราะนับเป็นการ
เห็นแก่ตัวอย่างรุนแรงที่เขาคิดจะกวาดล้างศัตรูเพื่อสังเวยความปรารถนาอำมหิต
ของชาติ เขาเริ่มเห็นว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อมนุษย์ รัฐบาลจะเป็นไปในรูปใดขึ้นอยู่กับ
อำนาจสิ่งแวดล้อม ระบอบประชาธิปไตยในไทยเกิดขึ้นเพราะการดูถูกเข้ามาอย่าง
โรคระบาด เช่นเดียวกับระบอบฟาสซิสต์ ที่ดูถูกต่อเมืองเข้ามาในเวลาใกล้เคียงกัน
ทั้ง ๆ ที่ระบอบประชาธิปไตยที่รับไว้ก่อนหน้านี้ก็ยังไม่เข้ารูป

เมื่อออกจากคุก รุ่งต้องเผชิญกับความแร้นแค้นและถูกเหยียดหยามเพราะในสังคม
ที่เงินเป็นใหญ่ ความจนมีความหมายว่าไร้ความสามารถและไม่น่านับถือ อย่างไรก็ตาม
เขายังยืนยันที่จะไปรับราชการตามที่รัฐมนตรีกลาโหมชักชวน ชีวิตเสมือนในแวดวง
การค้าที่เขาเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ 6 เดือน ทำให้เขาสรุปได้ว่า การค้าก็คือการเอาตัวเอาเปรียบ
เขาไม่อาจอยู่เพื่อช่วยนายทุนซุกรีคอีกต่อไปจึงลาออก ระเบียบรุ่งได้มาทเรียนอีกชั้นหนึ่งว่า
เศรษฐกิจเป็นพื้นฐานสำคัญ การแก้ไขปัญหาสังคมต้องเริ่มที่การแก้ไขเศรษฐกิจ ด้วยหลัก-

วิชาชีววิทยาที่เขาถนัด เขาเห็นว่าโลกกำลังต้องการการเปลี่ยนแปลง มนุษยชาติได้ก้าวมาถึงสมัยเปลี่ยนแปลงแล้ว "นี่คือยุคปฏิวัติ...ปฏิวัติด้วยอำนาจสมอง"

ขณะที่ต้องเผชิญกับความยากเข็ญในการดำรงชีวิต รุ่งยังโชคดีที่มีเพื่อนเช่น วีรพันธุ์ ผู้ยังเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือแม้จะมีความเห็นไม่ตรงกัน และยังมี อุไรวรรณ น้องสาววีรพันธุ์ ซึ่งเป็นหญิงในอุดมคติที่มีความเฉลียวฉลาด มีรสนิยมทางศิลปะและดนตรีสูง มีความงามอย่างชายหนุ่มซึ่งผันถึง และทำให้เขารักเธอตั้งแต่นั้น

ในสภาพของคนที่กำลังจะอดตาย อุดมการณ์ในการแก้ปัญหาสังคมค่อยก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้น เขาจึงเขียนบทความไปลงหนังสือพิมพ์ และต่อมาจึงถ่ายทอดอุดมคติของเขาลงใน ทรรศนะแห่งสยามอนาคต หรือ The Sight of Future Siam หนังสือเล่มนี้เองที่ทำให้เขากำลังจะไถ่เงินจำนวนหนึ่ง แต่เขาก็ต้องเผชิญกับความผิดหวังเมื่ออุไรวรรณ หญิงที่เขาได้ฝันปฏิเสศที่จะแต่งงานกับเขา เพราะเมื่อปราศจากความจน เขาก็ไม่ใช่คนพิเศษที่มีความแปลกแตกต่างสำหรับภรรยาอย่างเธอ การค้นพบว่าอุไรวรรณเป็นเพียงหญิงธรรมดาคนหนึ่งอย่างที่เขาเคยพบมาแล้ว ซึ่งยังคงหลงอยู่กับเปลือกนอกของมนุษย์ เขาจึงหมดศรัทธา แม้เธอจะกลับใจภายหลัง ขณะที่รุ่งกำลังจะเดินทางไปพักผ่อนต่างจังหวัด เขาก็ถูกจับเป็นครั้งที่สอง เรื่องลงเอยเพียงเท่านั้น นิมิตรมงคลลงท้ายว่า รุ่งกำลังอำลาผู้อ่านไปสู่ความตาย และความตายของเขาก็คือความตายของชาติส่วนหนึ่งควย เพราะ

ชาติไทยจะขาดประโยชน์อันล้นเหลือได้จากรุ่งไปนิดเดียว แต่หลายนิตรวมกัน เขาก็กลายเป็นมากได้ รัฐบาลของผู้นำแห่งประเทศได้จับกุมประมุขของกบฏไปทำทารุณกรรมจำนวนมากขึ้นทุกที รัฐบาลอาจไม่รู้ว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการกีดทอนโอกาสแห่งความจริงของชาติ ควยมีอกติ รัก โลก โกรธ หลง มากำพั้งปัญญา¹

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 293.

การสอดใส่เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองในนวนิยายโดยไม่ได้กลายเป็นคำราทางการเมืองไปไม่ใช่กลวิธีที่ง่ายนัก เพราะนวนิยายกับการเมืองจะเป็นสิ่งที่อยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืนได้ยาก Stendahl นักเขียนชาวฝรั่งเศส เคยกล่าวไว้ว่า "การเมืองในวรรณกรรมนั้นเปรียบเสมือนเสียงปืนที่ยิงขึ้นท่ามกลางวงศุริยางค์ที่กำลังบรรเลงอยู่ เป็นเสียงดังและหยาบกระด้าง แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่เราปฏิเสธหรือเมินเฉยเสียมิได้"¹ แต่ในเมืองนิมิตร์ นิมิตร์มงคลสามารถผสมผสานรูปแบบนวนิยายให้มีเนื้อหาทางการเมืองได้ เช่นเดียวกับคนตรีที่เรียบเรียงเสียงประสานได้ราวรื่น เป็นจังหวะพอเหมาะ แม้ว่าบางตอนจะมีการสอดใส่อุดมการณ์ของเขาในลักษณะหนังสือทิ้งเล่ม แต่นิมิตร์มงคลก็ทำได้กลมกลืนราวรื่นพอสมควร ความสำเร็จของเมืองนิมิตร์อยู่ที่ ผู้เขียนสามารถสร้างประสบการณ์ให้ตัวเองเป็นลำดับขั้นเพื่อเป็นแรงผลักดันให้เขาพัฒนาโลกทัศน์ จนกระทั่งความคิดของเขาก่อตัวเป็นอุดมการณ์ขึ้นหลังจากการประสบประสบการณ์มาระยะหนึ่ง

"นิมิตร์มงคล สนองอุดมคติของเขาไว้ในรูปของหนังสือที่รุ่งเรืองขึ้น ประสบการณ์ที่เขาพบในวงการค้า ทำให้รุ่งเห็นว่าการแข่งขันทางเศรษฐกิจในระบอบที่เงินเป็นใหญ่ก็คือสงครามที่ถูกควบคุมไม่ให้รุนแรงถึงเสียเลือดเนื้อโดยมีเงินเป็นจุดหมายปลายทาง การจักระเบียบสังคมที่รุ่งเรืองมีขึ้นก่อนจากจุดกำเนิดของมนุษย์จนถึงระดับสังคมโลก อุดมคติของเขาจึงมีบางส่วนเป็นสากล ไม่ใช่เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะสังคมเมืองไทยเท่านั้น

การจักระเบียบสังคมจะเริ่มขึ้นได้โดยอาศัยการปฏิวัติด้วยสมองของนักวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ชนักการเมือง เขาปฏิเสธการแบ่งชนชั้นด้วยชาติกำเนิดหรือเศรษฐกิจ แต่ให้แบ่งชนชั้นทางร่างกายและสมองเพื่อกำหนดหน้าที่ของบุคคลในสังคม เขาให้แก่วิทยาศาสตร์ -

¹ อังใน คุลยเทพ ชูวรรณจินดา, "วรรณกรรมการเมือง : รูปแบบกับเนื้อหา," อนุสารวรรณศิลป์ ปีที่ 11, ฉบับที่ 2 (2517) : 5.

ปี เอพริเออริสต์ เป็นผู้จำแนกสมาชิกในสังคมเป็นพวกอินโทรเวค กับเอกซ์โทรเวค เพื่อจัดสรรหน้าที่ให้สอดคล้องกับความสามารถส่วนบุคคลและความต้องการทางเศรษฐกิจ และสังคม ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน 17 ปี จึงไปรับหน้าที่ที่กำหนดให้ถาวรไปตลอดชีพ

รุ่งเห็นว่า แท้จริงแล้วมนุษย์ทุกเชื้อชาติก็มาจากเลือดเนื้อก้อนเดียวกัน รัฐต่าง ๆ เปรียบเหมือนเซลล์ที่มีความเกี่ยวโยงกันประกอบเป็นร่างกาย ดังนั้นควรแบ่งหน้าที่ในการผลิตตามความเหมาะสมของภูมิภาค ความเกี่ยวข้องระหว่างรัฐควรเป็นไปในรูปองค์ประกอบแห่งจุดินทรีย์ ไม่ใช่การเอาโรคเอาเปรียบเบียดเบียนกัน ด้วยวิธีนี้ในไม่ช้า "โลกทั้งโลกก็จะปกครองโดยรัฐบาลเดียวกัน ซึ่งเป็นยุคใหม่ในประวัติโลก ความคิดของรุ่งจึงไม่ใช่ความคิดของนักชาตินิยม แต่เป็นความคิดที่กว้างไกลในลักษณะ "โลกนิยม"

เช่นเดียวกับ Republic ของ Plato หรือ Utopia ของ Sir Thomas Moore เมืองนิมิตร ยังคงเป็นความใฝ่ฝันมากกว่าจะเป็นวิธีการที่นำมาปฏิบัติได้ ความคิดดังกล่าวแสดงถึงความเป็นทอวิซนาการที่มองโลกในแง่ดี อุดมคติของเขาสวยหรู แต่ก็มองไม่เห็นหนทางที่จะไปสู่ระเบียบสังคมอย่างที่เขาเสนอไว้ ทั้ง ๆ ที่ประสบการณ์ของรุ่งน่าจะทำให้เห็นว่า รัฐไม่สามารถประกับสภาพความเป็นอยู่หรือสวัสดิการให้แก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในอุดมคติของเขาก็กังใจให้ความสำคัญกับรัฐซึ่งถือเป็นศูนย์รวมของอำนาจที่จะควบคุมกิจการทุกอย่าง หลายตอนที่ความคิดที่เสนอกำลังจะอ่อนเหตุผลและยากที่จะเป็นไปได้ เช่น การแบ่งมนุษย์เป็นอินโทรเวค และเอกซ์โทรเวค เพื่อกำหนดหน้าที่ของประชาชนแต่ละคน ความคิดตอนนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของ Jung นักจิตวิทยาที่จำแนกบุคคลตามความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก แต่รุ่งก็ไม่ได้คิดถึงข้อสรุปของเขาเองที่กล่าวไว้แต่แรกว่า มนุษย์ย่อมมีชีวิตรภายในที่อำนาจสิ่งแวดล้อม ความแตกต่างของมนุษย์เป็นไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลมากกว่าจะเป็นความแตกต่างกันที่เกิดจากธรรมชาติ แทนที่เขาจะลดความแตกต่างทางธรรมชาติกลับใช้ความแตกต่างนั้นเป็นจุดเริ่มต้นการแบ่งแยกหน้าที่ การกำหนดให้นักจิตวิทยาเป็นผู้จัดการชีวิตทวารมากเกินไป

ก็อาจกลายเป็นการมอบอำนาจให้นักจิตวิทยาจนเกิดชนชั้นนักจิตวิทยากับประชาชน การให้รัฐมนตรีดำรงตำแหน่งตลอดชีพ ก็อาจทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นความอาชีพได้เช่นกัน หรือการที่รัฐยังเชื่อมั่นในการค้าเสรีก็อาจทำให้เกิดการสะสมทุนจนสามารถถ่ายทอดเป็นมรดก ซึ่งก็คือการสร้างชนชั้นทางเศรษฐกิจนั่นเอง ควบคู่กับอุดมคติใน เมืองนิมิต จึงเป็นความไม่ฝันซึ่งสืบเนื่องมาจากสภาพความบีบคั้นที่ยุ่งแกล้งของประสพ อุดมคติของเขา คงงามเช่นเดียวกับชื่อของตัวเอง แต่เนื่องจากเป็นเพียงความคิดที่ไร้แนวทางจะนำมาปฏิบัติได้เป็นจริง จึงเป็นเพียงฝันเพื่อที่จะสลายไปในที่สุด เช่นเดียวกับสายรุ้งที่เจิดจ้าเพียงชั่วครู่แล้วก็จางหายไป

ความไม่ฝันถึงสภาพที่ดีกว่าสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงที่อยู่ใกล้ขณะตรงข้าม ความยุ่งเหยิง ความไร้ระเบียบ ความอยุติธรรมของสภาพความเป็นจริงผลักดันให้บุคคลแสวงหาสภาพที่ดีกว่า เมื่อถูกปิดกั้นการแสดงออกทางการเมืองกระทำ ก็ยังคงมีหนทางออกทางความคิด ความไม่ฝัน เมืองนิมิต ยังเป็นข้อพิสูจน์ความจริงอีกข้อหนึ่งว่าวรรณกรรมที่อาจเกิดขึ้นในสภาพขุนวายุยุ่งเหยิงไร้ระเบียบของสังคม ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจ อารมณ์สะเทือนใจ ซึ่งนำไปสู่จินตนาการ และสภาพความบีบคั้นทางอารมณ์ก็สามารถสร้างอารมณ์สะเทือนใจอย่างรุนแรง ผลักดันให้เกิดวรรณกรรมที่มีคุณภาพขึ้นได้ แม้ว่าอุดมคติใน เมืองนิมิต จะเป็นเพียงความไม่ฝันที่ยากจะนำมาปฏิบัติ แต่ก็นับได้ว่า เมืองนิมิต ได้สร้างพัฒนาการทางสำคัญทางหนึ่งให้นวนิยายไทย คือ นวนิยายเสนออุดมคติที่มีอยู่เพียงไม่กี่เล่มในนวนิยายไทย

หากจะพิจารณาบทบาทของ เมืองนิมิต ที่มีต่อพัฒนาการนวนิยายไทย เมืองนิมิต แสดงภาพทอเนื่องจากนวนิยายในช่วงก่อนหน้านั้น ซึ่งเสนอแนวคิดเรื่องความสำนึกทางมนุษยธรรม มาเป็นการเสนอแนวคิดที่มุ่งสร้างสังคมในอุดมคติ นับเป็นนวนิยายไทยเรื่องแรกที่เสนออุดมคติทางการเมือง พร้อมกันนั้นยังแสดงให้เห็นว่าการเมืองและนวนิยายไปด้วยกันได้โดยไม่เคอะเขินหากผู้เขียนเขียนอย่างมีศิลปะ นอกจากนี้ยังชี้ให้

เห็นว่า วรรณกรรมย่อมกลืนคลายไปกามนิยายสังคม และสะท้อนชีวิตความเป็นจริงของบุคคลสมัย วรรณกรรมที่ถือกำเนิดขึ้นในสังคมที่มีความยุ่งเหยิง วุ่นวาย และอยู่ติชธรรม เนื่องจากความบีบคั้นซึ่งผู้คนในสังคมได้รับ เมืองนิมิตร จึงเกิดขึ้นในท่ามกลางการกวาดล้าง "พวกเจ้า" และความบีบคั้นที่นิมิตรมงคลได้รับมรดกออกนอกขอ เป็นความไม่ผันในลักษณะอุดมคติที่ต้องการแก้ไขปัญหาสังคม จึงมีลักษณะเป็นสากล คือพิจารณากว้างไกล ไปถึงสังคมโลก

นวนิยายร่วมสมัยในช่วงเวลานี้

ในระยะที่ เมืองนิมิตร ปรากฏขึ้นในพัฒนาการนวนิยายไทย อีกด้านหนึ่งของกระแสนวนิยาย ยังคงเป็นนวนิยายรักแนวพาฝัน ซึ่งเขียนโดย "ฉันทน์ เทวรักษ์" ส่วนมากมีขนาดไม่ยาวนัก อาจเรียกได้ว่า เป็นนวนิยายขนาดสั้น (novelette) "ฉันทน์ เทวรักษ์" เขียน สนิมรัก เมื่อ พ.ศ. 2481 ด้วยลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากนวนิยายรักที่มีมาก่อนหน้านั้น โดยมีลักษณะผสมระหว่างความวุ่นวายของประเพณีกลุ่มถุงชน กับความรักของหนุ่มสาวต่างผิว ซึ่งลักษณะดังกล่าวเคยมีมาแล้วในงานของ "ดอกไม้มงคล" และหม่อมเจ้าอากาศคำแก๊ง ๆ สนิมรัก เป็นเรื่องของหนุ่มลูกชายคุณพระผู้มั่งคั่ง ลงทุนการค้าถึงระดับเป็นนายทุนชาติ ไปเรียนที่ฝรั่งเศส แต่งงานกับสาวฝรั่งเศส เมื่อพากลับมาพบว่าพ่อแม่เตรียมคู่หมั้นไว้แล้ว เรื่องก่อนต่อไปคล้ายกับเรื่อง อิเหนา คือความต้องการมีภรรยาของฝ่ายชาย ข้อที่น่าสังเกตคือ การจบเรื่องโดยไม่คลี่คลายปมปัญหา เมื่อซารลอต สาวฝรั่งเศสรู้ว่าสามีมีคู่หมั้นที่พ่อแม่หาไว้ให้ จึงหนีกลับฝรั่งเศส พระเอกตามไป การจบเรื่องโดยไม่ลงเอยด้วยการคลี่คลายปัญหา หรือความสุขุมหวังของตัวละครเช่นนี้ นับเป็นกระแสต่อเนื่องจาก ผู้ดี ของ "ดอกไม้มงคล" (2480) และมาปรากฏใน สนิมรัก (2481) เมืองนิมิตร (2482) จึงน่าจะกล่าวได้ว่า กลวิธีที่ "ดอกไม้มงคล" นำมาใช้ได้สร้างกระแสความนิยมที่ในระยะหนึ่งในวงการนวนิยายไทย

ค่านกหวีทั่วไป สนิมรัก ไม่ถือว่าเป็นนวนิยายที่ดี เนื่องจากเป็นการเล่าเรื่องทำนองนิยาย (ไม่มีบทสนทนา) หลายบทคิดคอกันในตอนคน และใช้กวีวิธีเล่าเรื่องโดยบุรุษที่ 3 สดัมบทสนทนา สนิมรัก จึงไม่ได้สร้างพัฒนาการให้นวนิยายไทย นอกจากจะแสดงให้เห็นกระแสนวนิยายแนวรักที่ยังคงค่าเป็นเดิมคอกันมาเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีนวนิยายขนาดสั้นของ "สันต์ เทวรักษ์" ซึ่งเป็นนวนิยายรัก มีเรื่องการนอกใจสามีหรือภรรยา แก่เรื่องจบลงด้วยศีลธรรมเป็นฝ่ายชนะ เช่น นางผีเสื้อ (2481) เป็นเรื่องของนักคนตรีไทยผู้แร้นแค้นภรรยาหนีไปเป็นนางบำเรอ ต่อมาให้เจ้าชายนครจำปาศักดิ์มาช่วยติดต่อกับลูกสาว กาหลงรัง (2481) เรื่องของหญิงชาย 2 คู่ ที่ต้องสู้กันเพราะประเพณีคดุมดงชน เกิดการเป็นชู้ จบลงด้วยฝ่ายหญิงกินยาตายตามชู้ หนามจ้าว (2482) หญิงภรรยาจิตรกร นอกใจสามี และฆ่าตัวตาย และยังมีเรื่องของการพบรักของนักหนังสือพิมพ์ที่ไปช่วยชาติด้วยการสืบราชการลับ เรื่องการจารกรรมของชาวต่างชาติ ในเรื่อง มิตรในเรือน (2482) ซึ่งเป็นเรื่องที่มีตัวละครชุดเดียวกับ รักกรรมบุญ (2477) ของ "สันต์ เทวรักษ์" เอง ที่เกี่ยวกับการล่อเลียนรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุด ให้หญิงชายหลายคู่อภิปรายถกเถียงถึงหลักการกำหนดเป็น กรรมบุญ ของความรัก กล่าวได้ว่านวนิยายเหล่านี้เป็นระลอกคลื่นน้อย ๆ ในกระแสพัฒนาการนวนิยายไทยที่ไม่ได้สร้างแนวโน้มใหม่หรือบุกเบิกนวนิยายไทยเท่าใดนัก

ช่วงที่ 3 : นวนิยายสมัยรัฐธรรมนูญ

สภาพสังคมและบรรยากาศทางวรรณกรรม

หลวงพิบูลสงคราม ได้เป็นนายกรัฐมนตรีตามคำเสนอของ พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีคนก่อนที่ลาออกไป เมื่อ พ.ศ. 2481 ในระยะแรก หลวงพิบูลสงคราม ยังคงดำเนินการกวาดล้างและกำจัดขุนนางที่นิยมเจ้าและฝ่ายปรปักษ์เป็นจำนวนมาก โดยการจัดตั้งศาลพิเศษ ซึ่งมีผลให้มีผู้ถูกประหารชีวิต 18 คน นอกจากนี้ยังลดอำนาจพระมหากษัตริย์และเจ้านาย โดยยกเลิกกระทรวงวัง ห้ามคิดพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 7 พ้อง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ทรงใช้เงินของรัฐโดยมิชอบ ทกล้านบาท และให้ศาลอาัยคดีทรัพย์สินส่วนพระองค์¹

ทางด้านความเป็นไปของโลก ขณะนั้นญี่ปุ่นเริ่มฟื้นฟูอุตสาหกรรมเต็มที่ ขยายอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง เปิดฉากการรุกรานจีน หลังจากที่ยึดแมนจูเรียได้เมื่อ พ.ศ. 2484 ก็เริ่มขยายอิทธิพลมาทางใต้ ดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมเพื่อเป็นมหาอำนาจ โดยไทยยกกองทัพขอผ่านประเทศไทย ในชั้นนั้นมีการสู้รบกับทหารไทยหลายจุดแต่ในที่สุด หลวงพิบูลสงครามก็เข้าร่วม "วงไพบูลย์" เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น

ดำเนินนโยบายภายในประเทศ ดำเนินนโยบายรัฐนิยมเพื่อความป็นมหาอำนาจ ทั้งนี้เป็นความพยายามสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองใหม่ แทนที่อำนาจของสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองเดิมที่เสื่อมลง เนื่องจากนโยบายกำจัดฝ่ายนิยมเจ้าและการวิตรอนอำนาจของพระมหากษัตริย์ได้ดำเนินไปแล้ว

นโยบายรัฐนิยมหรืออีกนัยหนึ่ง ชาตินิยม เพื่อสร้างความเป็นมหาอำนาจทางการเมือง โดยสร้างคำขวัญ "เชื้อผู้นำ ชาตินิยม" รัฐบาลดำเนินการเรียกกรังดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ซึ่งนับว่าเป็นผลงานที่เรียกศรัทธาความนิยมชมชอบจากประชาชนได้มากพอสมควร จากการกระตุ้นความ "รัก" ชาติ ก็เริ่มสร้างอาณาจักรทางทหาร จัดตั้งยุวชนทหาร เผยแพร่วินัยทหารแบบบูชิโด ยึดนโยบายขยายดินแดนโดยหวังว่า ความหวังของญี่ปุ่นจะประสบความสำเร็จ ใน พ.ศ. 2484 ไทยจึงเข้าเป็นสหายสงครามของญี่ปุ่น ประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา

นโยบายค่านวัตนธรรม มีการประกาศรัฐนิยม พ.ศ. 2485 ให้ประชาชนเปลี่ยน

¹ชาลววิทย์ เกษกรศิริ, "รัฐบาลสมัยแรกของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม,"

รูปแบบการแต่งกายเป็นแบบตะวันตก สวมหมวก กางเกงและเสื้อแบบตะวันตก ปรับปรุง
ตัวอักษรบางตัวและการใช้ถ้อยคำ ในระหว่างที่ไทยอยู่ในบรรยากาศของสงคราม กาน
เศรษฐิกิจมีการจัดระบบการควบคุมราคาสินค้าขาเข้าและขาออกของธนาคารไทยนิคม นอก
จากนี้ยังส่งเสริมการกระจายประชากรไปสู่ชนบท สนับสนุนการเลี้ยงสัตว์และทำสวนครัว
เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนอีกด้วย

นโยบายรัฐนิยมดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในหมู่ประชาชนอย่างรุนแรง
โดยเฉพาะนโยบายกานวัชนกรรมที่เน้นความสำคัญกับรูปแบบภายนอก เช่น การแต่งกาย
ห้ามการกินหมาก โดยให้เหตุผลว่าจะทำให้ไทยเป็น "มหาอำนาจ" ขึ้นได้ กลายเป็นเรื่อง
ขบขันที่นโยบายระดับชาติมีลักษณะไร้อรรถาธิบาย เช่นนี้ แก่สำหรับ "ท่านผู้นำ" เอง เมื่อถูก
โจมตีที่ไทยคงอยู่ในภาวะประเทศแพ้สงครามได้ให้เหตุผลว่า นโยบายดังกล่าวเป็น
นโยบายกานวัชนกรรมในซีกเข็ญซีก "การร่วมมือและกานวัชนกรรมสมัยสงคราม" ของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวถึงการกานวัชนกรรมของรัฐบาลหลายลักษณะ เช่น การกานวัชน
ซัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นเกี่ยวกับเครื่องบริโกล เครื่องอุปโภค อุตสาหกรรม ผลิตซัดขวาง
กานภาษา และการโฆษณา ฯลฯ ตอนที่ "ท่านผู้นำ" ให้เหตุผลของการกานวัชนกรรมว่า
ที่ได้ตั้งวัชนกรรมแห่งชาติขึ้น เราก็มิได้มีความประสงค์จะรวมวัชนกรรมกับญี่ปุ่น
กรงกันขาม สภาเป็นสภาที่คอยกีดกันมิให้วัชนกรรมญี่ปุ่นเข้ามายังชาติไทย ใน
เรื่องการแต่งกายของคนไทย ผมเกรงจะมีคนแต่งหย่างญี่ปุ่น จึงได้กานวัชนให้ใช้
กางแบบสากลกันทั่ว ๓ ไป ส่วนหญิงให้แต่งหย่างสาวตะวันตก ระเบียบการกิน
อาหารก็ให้เอาหย่างชาวยุโรป โดยประกาศให้ถือว่าขุ่นและขอมเป็นเครื่องใช้
ประจำชาติ ทั้งนี้เพื่อกันมิให้ไทยหันไปนิยมใช้กะเถียบหย่างญี่ปุ่น¹

การแถลงเหตุผล เช่นนี้ นับว่าเป็นการใช้การกระทำที่ล่วงมาแล้วให้เป็นประโยชน์

¹ป. พิบูลสงคราม, "การร่วมมือและกานวัชนกรรมสมัยสงคราม," เบื้องต้น
ประชาธิปไตย (พระนคร : สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 441.

"กู่หน้า" ในปัจจุบัน และชดกับเมื่อแรกแถลงนโยบายที่ทรงไว้ว่า "สมเด็จพระศรีมีสง่าเป็น อารยะ หมวกนี้จะชวนให้ชมสมประสงค์...อย่ารีรอเจ้าชามาช่วยกัน สมานฉันท์สร้าง ไทยให้เทียมเขา สวมหมวกเกิดจะสำรวยช่วยไม่เบา..."¹

ปฏิกริยาของประชาชนก่อนนโยบายดังกล่าวเป็นไปอย่างกว้างขวาง แต่เนื่อง จากอยู่ในระหว่างสงคราม ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนไม่อยู่ในภาวะปกติ การเข้าร่วมสงครามครั้งนี้ยังทำให้ คณะราษฎรแตกแยกกันอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่รัฐบาล หลวงพิบูลสงคราม ประกาศทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่น เมื่อ ธันวาคม พ.ศ. 2484 นายปรีดี พนมยงค์ ก็จัดตั้งองค์การเสรีไทยขึ้นเพื่อสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตรต่อต้าน ญี่ปุ่น ออกหนังสือพิมพ์มหาชนต่อต้านอย่างลับ ๆ เมื่อมีแนวโน้มว่าญี่ปุ่นจะแพ้ หลวง - พิบูลสงคราม จึงลาออก นายควง อภัยวงศ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อกรกฎาคม พ.ศ. 2487 อย่างไรก็ตาม หลวงพิบูลสงคราม ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด อำนาจทางทหารจึงตกอยู่กับ หลวงพิบูลสงคราม แต่ผู้เดียว

ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2481 - 2487 จึงเป็นช่วงที่ทหารเข้าไปมีบทบาท ทางการเมืองอย่างเต็มที่ ทิศนะทางการเมืองของ หลวงพิบูลสงคราม มิได้แสดงความ ศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยอย่างจริงจัง พยายามดำเนินรอยตามระบอบเผด็จการ อย่างฮิตเลอร์ และรัฐบาลทหารของญี่ปุ่น หลวงพิบูลสงคราม พยายามปกครองแบบ เผด็จการซึ่งแพร่หลายอยู่ขณะนั้น บางคนถึงกับขนานนามช่วงเวลานี้ว่า "ยุคมืด" บ้าง "ยุคหมึฟ" บ้าง²

¹ดอกไม้สด (นามแฝง), วรรณกรรมชิ้นสุดท้ายของดอกไม้สด (พระนคร: บรรณาการ, 2516), หน้า 69-70.

²พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 59.

ด้านบรรยากาศทางวรรณกรรม ในระยะที่ไทยกำลังอยู่ในระหว่างการ "สร้างชาติไปสู่ความเป็นอารยประเทศ" ตามนโยบาย "ท่านผู้นำ" นี้ เป็นระยะที่การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเป็นอย่างมาก นโยบายรัฐนิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม แสดงถึงบทบาทของรัฐในการกำหนดแนวทางวรรณกรรม ทั้งนี้เพื่อจะสร้างยุคสมัยนั้นให้เป็นยุค "ทอง" ของวรรณกรรมด้วย นโยบายควบคุมวรรณกรรมเริ่มด้วยการจัดตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น¹ โดยมี "พระท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายก" และมีตำแหน่งเป็น "ประธานกัมกาน" คณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยด้วย ให้ออกหนังสือ วรรณคดีสาร เมื่อ พ.ศ. 2485 โดยมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร เป็นบรรณาธิการ มีกรรมการ 10 ท่าน เช่น พระยาอนุমানราชชน พระสารประเสริฐ พระวรเวทย์พิสิฐ และยังมีนักเขียนเกียรติยศ เช่น ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นต้น นับได้ว่านโยบายรวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิต เพื่อดำเนินงานด้านวรรณกรรมตามแนวทางที่รัฐกำหนดให้ มีบทบาทคล้ายคลึงกับการอุปถัมภ์กวีในราชสำนัก ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นอกจากนี้รัฐยังเข้าควบคุมการเขียนการพิมพ์ โดยตั้งแผนกตรวจสิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ กำหนดการเปลี่ยนแปลงอักษรไทยตามความเห็นของ "ประธานกัมกาน" ออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเขียน เช่น การใช้สรรพนามแนวทางศีลธรรมในงานเขียน เป็นการเข้าควบคุมการเขียนและการพิมพ์ ซึ่งมีผลกระทบต่อนักเขียนโดยตรง วัชรเสถียร นักเขียนคนหนึ่งในสมัยนั้น กล่าวถึงบรรยากาศในวงการนวนิยายสมัยนั้นว่า

¹ป. วัชรภรณ์ (นามแฝง), ชมรมนักเขียน (พระนคร : รวมสาส์น, 2509), หน้า 539.

บทประพันธ์อันเป็นเรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่ หรือนวนิยายจะกล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ชายที่มีเมียแล้วไปยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงอื่นในทางชู้สาวไม่เป็นอันขาด... แม่แต่ผู้ชายที่มีเมียแล้วนั้นก็อยู่เพียงในใจใคร่ใคร่หญิงอีกคนหนึ่งเป็นเมียก็ไม่ได้ นอกจากนั้นยังบังคับใช้สรรพนามแต่เพียง ฉัน ทาน เธอ เขา เท่านั้น... อันทำให้เขาถูกรรูดส โดยสิ้นเชิง โดยเหตุนี้ในทางประพันธ์นวนิยาย แม่ผู้ที่เป็นนักประพันธ์อยู่ก่อนแล้ว ทางก็วางมือไปคาม ๆ กัน¹

การเข้าควบคุมทั้ง แนวเรื่อง เนื้อหา ตลอดจนการแสดงออกคือ การใช้ ภาษา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย "รัฐนิยม" และเพื่อสร้างชาติให้เป็น "มหาอำนาจ" นั้น นับเป็นการเข้าก้าวย่างงานสร้างสรรค์ของนักเขียนเป็นอย่างดี ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่นักเขียน และตามมาด้วยการชะงักงันทางการเขียน ประกอบกับต่อมาไทยคงตกอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 กลายเป็นสมรภูมิตัวหนึ่ง อุปกรณ์การพิมพ์โดยเฉพาะกระดาษขาดแคลน ทำให้ระยะนั้นเป็นระยะที่วงวรรณกรรมไทยประสบกับความอับเฉาอย่างที่สุด²

ปฏิกริยาของนักเขียนคอนโยบายรัฐนิยมนั้นแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะหนึ่งแสดงความไม่พอใจ หรือไม่สามารเขียนตามข้อบังคับได้ จึงหยุดเขียน เช่น "ยาขอบ" "แม่อนงค์" เป็นต้น "แม่อนงค์" หยุดการเสนอเรื่อง แผ่นดินของเรา ทั้งที่ยังไม่ทันจบภาคต้น เขาแถลงไว้เมื่อรวบรวมพิมพ์แผ่นดินของเราครั้งแรกว่า

ภายหลังที่ แผ่นดินของเรา เริ่มลงไปใน ประชามิตร-สุภาพบุรุษ ได้ไม่ทันจะจบภาคต้นก็ปรากฏว่าได้มีการปฏิวัติภาษาไทยกันขนานใหญ่ บรรดานักประพันธ์จึงแตกออกมาไม่เคยได้รับการเซ็นเซอร์ ตัวละครที่มีบรรดาศักดิ์ของข้าพเจ้าถูกทอด สรรพนามและคำตอบรับหรือปฏิเสธถูกแก้ไข ตัวสะกดการันต์ไม่อยู่ในที่ทางของมัน

¹ยศ วัชร เติงยีร, ความเป็นมาของประวัติกการประพันธ์ไทยและนักประพันธ์, หน้า 319.

²เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

ข้าพเจ้าไม่ซัดซึ้งในกฎปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายและคำสั่งของรัฐบาลสมัยนั้น แต่ในขณะที่เดียวกันข้าพเจ้าอ่านเรื่องราวของตนเองแล้วตะลึงตะลึงอย่างไรอยู่ เมื่อมีโอกาสขึ้นมาจากสวนมะพร้าวอาวพระนั่งตัด จึงได้ขอออกจาก คุณกฤษฏาสายประดิษฐ์ ผู้อำนวยการ และบรรณาธิการ... ขอขุติ แผ่นดินของเรา ไว้เพียงภาคตอนก่อนชั่วคราว จนกว่าภาษาไทยจะคอยสบายหายอลเวง และข้าพเจ้าหายเวียนหัวแล้ว¹

การเข้าควบคุมวิถีทางในเนื้อหาของเรื่อง เป็นอุปสรรคสำคัญก่อนนิยายอันเป็นงานสร้างสรรค์จากจินตนาการ การมุ่งใหญ่แต่งสร้างตัวละครตามแบบแผนที่กำหนดให้ ขอมซัดซึ้งวางจินตนาการของผู้แต่ง "แม่อนงค์" ในนามปากกา "Aladdin" แสดงความอึดอึดใจไว้ใน ประชามิตร ตอนหนึ่งว่า

ถ้าจะเป็นการตัดเรื่องตอนใดตอนหนึ่งจะไม่ซัดซึ้งเลย แต่การที่จะเปลี่ยนอุปนิสัยใจคอตัวละครในเรื่องควย เคื่องแต่งตัวที่เขาแต่ง บ้านที่เขาอยู่อาศัย และวาจาที่เขาพูดตามยุคตามสมัยนั้น เท่ากับเป็นการมาเรื่องทั้งเรื่อง เพราะเรื่องอ่านเล่นหรืออ่านจริงจังตาม เป็นประวัติของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และเหตุการณ์ซึ่งเป็นอยู่ประจำยุค ถ้ายอมเปลี่ยนไปเป็นอื่นก็เท่ากับลอกตัวเอง²

ควยเหตุนี้ นักประพันธ์นวนิยายบางส่วนจึงต้องหยุดระงับการเขียนลงชั่วคราว คว้าความบีบคั้นของนโยบายดังกล่าว คังความเห็นของนักประพันธ์อาชีพท่านหนึ่งว่า "ว่าความที่สัตย์ที่จริงแล้ว เราอาจ กลาวก็อบเป็นการพนวิสัยที่นักประพันธ์ซึ่งถือเอาใจ"³

¹แม่อนงค์ (นามแฝง), แผ่นดินของเรา (พระนคร : ไทยพาณิชย์, 2494), หน้า (ก) - (ข).

²Aladdin มาลัย ชูพินิจ , "แถลง," ประชามิตร, 6 (24 สิงหาคม 2491) : 2. ในสุธีรา สุขนิยม, มาลัยชูพินิจ และผลงานสร้างสรรค์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2518), หน้า 60.

การประพันธ์เป็นอาชีพนั่นจะดำเนินอาชีพของเขาต่อไปได้ในยามเช่นนี้"¹

อีกด้านหนึ่ง นักเขียนซึ่งต้องการอิสระจากการบีบบังคับด้านการ เขียนแสดง ความไม่พอใจต่อพระราชบัญญัตินี้ จึงเกิดกระแสต่อต้านด้านการ เขียน ตัวอักษร ตลอดจน เนื้อหาของงานเขียน นักเขียนหนุ่มสาวกลุ่มหนึ่งหันไปใช้สำนวนภาษาที่เรียกกันว่า "สำนวนสะวิง" นิยมการใช้คำไพเราะพจน์ และใช้ภาษาฉืดแบบแผน ซึ่งเป็นสำนวนภาษา เฉพาะตัวของนักเขียนแต่ละคน เช่น อิศรา อมันตกุล ผู้เขียน นักบุญ-คนบาป "เสนีย์ เสาวพงศ์" ผู้เขียน श्यชนะของคนแพ เป็นต้น่าสัง เกตว่า นวนิยายเหล่านี้ไหลจากต่าง- ประเทศ แม้ว่าบางครั้งผู้เขียนจะไม่เคยไปต่างประเทศเลย เช่น นักบุญ-คนบาป มีฉาก ในฟิลิปปินส์ทั้งที่ผู้เขียนไม่เคยไปประเทศนั้น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงสภาพเมืองไทยว่ามี อิสระ "สวยงาม" อยู่ดั่งเดิม ลักษณะการใช้ฉากต่างประเทศดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่า เป็นความนิยมในสมัยนั้น ซึ่งยังไม่ทราบเรื่องราวของต่างประเทศมากนัก ทำให้นิยม เรื่องต่างประเทศ หรือมิฉะนั้นอาจเป็นกลวิธีของผู้เขียนนวนิยายที่ต้องการหลีกเลี่ยงการ กล่าวถึงสภาพเมืองไทยขณะนั้น

ปฏิกิริยาวิพากษ์วิจารณ์นโยบายรัฐนิยมของ "ท่านผู้นำ" ยังเห็นได้จากนวนิยาย ที่เขียนขึ้นหลังช่วงเวลานี้ไปแล้ว เช่น วรรณกรรมชิ้นสุดท้ายของ "ดอกไม้สุก" เป็นต้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นวนิยายสมัยรัฐนิยม

นวนิยายสมัยรัฐนิยมไม่ได้มีพัฒนาการต่อเนื่องจากนวนิยายในช่วงก่อนหน้านี้ ซึ่งเป็นนวนิยายเสนออุดมคติในการแก้ไขสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่า ทั้งนี้เพราะนโยบายรัฐนิยมนำวรรณกรรมจำกัดขอบเขตในการเขียนนวนิยายทั้งในด้านการกำหนดมาตรฐานศีลธรรม การใช้คำสรรพนาม คำตอบรับตอบปฏิเสธ คำกริยา เขียนตัวอักษรตลอดจนกำหนดให้ใช้ฉากและบรรยากาศที่ต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้น ในสภาพการณ์เช่นนี้ นักเขียนแสดงปฏิกริยาต่อต้านหรือพยายามหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ นวนิยายในช่วงนี้จึงให้ภาพสะท้อนสังคมในลักษณะต่างๆกันไป

ใน พินิต "ท้าวหาง" สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยในระยะที่กำลัง "หวาดกลัวภัย" แคว" ผู้เขียนเสนอภาพการต่อสู้ระหว่างฝ่ายนิยมโซเซียลลิสม์กับฝ่ายฟาสซิสต์ ในทำนองขั้วล้อ ทำให้หน้าขบขันแทนที่จะเป็นเรื่องที่น่าหวาดกลัวและวิตกกังวลถึงระดับชาติ แทนที่เป็นไปในสมัยนั้น

ส่วน "ดอกไม้สด" ก็ได้สะท้อนสภาพสังคมในสมัยรัฐนิยมและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองไว้ในทำนองเสียดสีขั้วล้อเช่นเดียวกัน ใน วรรณกรรมจีนสหทัย "ดอกไม้สด" นำตัวละครในเรื่อง นี่แหละโลก มาใช้อีกครั้งหนึ่ง โดยสามารถแสดงถึงอิทธิพลของรัฐนิยมที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกายตลอดจนเรื่อง การปฏิบัติของสามัญกรรมาในครอบครัว พร้อมกับนั้นก็แสดงทัศนะของคนกลุ่มหนึ่งที่มีต่อ "ท่านผู้นำ" และนโยบายรัฐนิยมอย่างชัดเจน

นอกจากนี้นวนิยายอื่น ๆ ในสมัยรัฐนิยมยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่มีคอนโยบาย รัฐนิยมในระดับต่าง ๆ กัน เช่นนวนิยายชุดบันทึกประสบการณ์จากปากกิ้งของ สด กุระโรหิต เขียนขึ้นในระหว่างที่ผู้เขียนอยู่ในระยะที่ถูกบีบบังคับทางการเมือง แต่ภาพของเมืองไทยใน นวนิยายของเขากลับเป็นภาพตรงกันข้าม โดยเสนอในลักษณะเป็นความคิดฝันขณะที่เขาอยู่ใน ปักกิ้ง ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงความปวศร้าววมชื่นใจของผู้เขียนเอง นักเขียนบางคนหยุดเขียน เพราะความไม่สะดวกใจที่ต้องดำเนินเรื่องให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมที่รัฐนิยม กำหนดและต้องเขียนตามอักษรวีธีของรัฐนิยม เช่น "แม่อนงค์" คาง แผ่นดินของเรา ไว้เพียงภาคต้นทั้ง ๆ ที่เรื่องนี้เป็นนวนิยายรัก ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกรวิพากษ์วิจารณ์การเมือง แต่ผู้เขียนหยุดเขียนเนื่องจากไม่สามารถเขียนตามนโยบายรัฐนิยมดังกล่าวได้

ในระยะเดียวกัน เกิดนักเขียนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นคนหนุ่มและมีอาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักเขียนรุ่นใหม่นี้เหล่านี้มักมองชีวิตว่าเต็มไปด้วยความเศร้าและความผิดหวัง เมื่อถูกกำหนด วนการวิ สรรพนามซึ่งมีแต่เฉพาะคำ ฉั้น ท่าน เขา คำตอบรับตอบปฏิเสธและคำลงท้าย ก็หันไปสร้างความแพรวพราวให้ภาษาควยการวิ ษภาษาคิดแบบจนเป็นสำนวนภาษาเฉพาะตน นวนิยายที่นักเขียนรุ่นใหม่นี้เขียนมักเป็นนวนิยายชีวิตต่างแดนที่มีโครงเรื่องเกี่ยวกับ ความรักแต่ก็แสดงขคิดจนอาจเรียกได้ว่า เป็นนวนิยายแสดงขคิดเห็น เช่น เรื่อง นักบุญ-คนขาย ของ อิศรา อมันตกุล และ หทัยชนะของคนแท้ ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ การเป็นหนุ่มนักคิดทำให้นวนิยายของเขามีขคิดค่าคมระดับเนื้อหา นับเป็น "เสนห์" ใน นวนิยายขบางหนึ่ง พร้อมกับนั้นความผิดหวังในชีวิตก็ทำให้เกิดการแสวงคุณค่าของชีวิต เสนีย์ เสาวพงศ์ สร้างแบบอย่างของคนในอุดมคติขึ้นควยการวิ ษตัวละครฝ่ายหญิงเป็น

ผู้มีอุดมคติ นักเขียนกลุ่มนี้จะมีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกนวนิยายแนวการเมืองหรือแนวเสนอข้อคิดออกไปเมื่อเขาคิดว่า เหตุผลและหลักการมากขึ้นจนค้นพบแก่นของความคิดหวังที่เขาได้รับ

ทางด้านนวนิยายแนวพาฝัน นวนิยายรักของ"ก. สุรางคนางค์"กล่าวถึงการใช้ชีวิตในชนบทของตัวละคร เช่น พันทิพา ใช้ฉากชีวิตของคนกรุงเทพฯ ที่หันไปทำอะไรในชนบท เพชรฆาต เสนอพระเอกที่หันไปกึ่งฟาร์มเลี้ยงไก่แถบหัวเมืองไม่ไกลจากกรุงเทพฯ นัก การใช้ฉากชีวิตชนบทเหล่านี้มีลักษณะสอดคล้องกับนโยบายสนับสนุนการกระจายประชากรสู่ชนบท อย่างไรก็ตามนวนิยายที่มีลักษณะสอดคล้องกับนโยบายรัฐนิยมก็เป็นเพียงนวนิยายในกลุ่มเล็กๆ ของช่วงนี้เท่านั้น

เมื่อพิจารณานวนิยายในสมัยรัฐนิยมอย่างกว้างๆ ก็อาจสรุปได้ว่า นวนิยายส่วนหนึ่งจะแสดงปฏิกิริยาตอบโต้กับนโยบายรัฐนิยมในลักษณะยั่วล้อเสียดสี อีกส่วนหนึ่งพยายามหลีกเลี่ยงไปเขียนนวนิยายแนวชีวิตกว้างแค้น นอกจากนี้ก็มีนวนิยายที่พยายามเสนอเนื้อหาให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐนิยมเท่านั้นว่ามีจำนวนไม่มากนัก

นวนิยายสมัยรัฐนิยมมีบทบาทสำคัญในด้านที่ให้ภาพสะท้อนของสภาพการณ์ในสมัยนั้นในลักษณะต่างๆ กัน ดังจะได้กล่าวถึงแต่ละเล่มโดยละเอียดต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. พหุวิทยา : นวนิยายว่าล่อทางการ เมืองสมัยรัฐนิยม

"ดาวหาง" นักเขียนผู้ไม่เคยปรากฏผลงานมาก่อนเขียน พหุวิทยา ขึ้นโดยกล่าวไว้ในคำนำว่า ขอให้ผู้อ่านนึกถึงผู้เขียนเขียนขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2477-2481¹ คำนำดังกล่าวเขียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2494 อันเป็นปีที่รวมพิมพ์ พหุวิทยา เป็นเล่มครั้งแรก แก่เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องซึ่งสะท้อนให้เห็นสังคมไทยในสมัยรัฐนิยมและยังกล่าวถึงคำว่า "รัฐนิยม" หลายตอนแสดงว่าผู้เขียนน่าจะเขียนขึ้นในสมัยรัฐนิยม แก่การที่แต่งไว้ในคำนำ เมื่อนั้น^{๓๗} เพื่อความปลอดภัยกอสวัสดิภาพของผู้เขียนเอง เนื่องจากระยะที่พิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกอยู่ในสมัยที่จอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงจัด พหุวิทยา ไว้เป็นนวนิยายสมัยรัฐนิยมเนื่องจากสะท้อนสภาพการณ์ในสมัยดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

พหุวิทยา สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยลักษณะหนึ่ง คือ ความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ ความหวาดกลัวเช่นนี้เริ่มมีขึ้นตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎร ถูกมองอย่างเกลียดแค้นสงสัยว่าอาจมีความต้องการมากไปกว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้อาณัติรัฐธรรมนูญ โดยมีคนบางส่วนเข้าใจว่าคณะราษฎร อาจมุ่งหมายดำเนินการล้มล้างสถาบันกษัตริย์ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบ "รีพับลิค" เมื่อหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจขึ้น ทั้งฝ่ายเจ้าและแม่คณะราษฎร เองบางส่วนก็ใจเรื่อพันที่ว่าเค้าโครงเศรษฐกิจนั้นมีแผนการดำเนินงานแบบคอมมิวนิสต์ ในปีพ.ศ. 2476

---

¹ ดาวหาง (นามแฝง), พหุวิทยา เล่ม 1 (พระนคร : ประชากรัง, 2495), หน้า ก.

รัฐบาลออกพระราชบัญญัติการกระทำวันเป็นคอมมิวนิสต์ขึ้น ถึงแก่นั้นมา การกล่าวโทษฝ่ายฝ่ายที่มีความเห็นไม่ตรงกับรัฐบาลว่าเป็นคอมมิวนิสต์ก็กลายเป็น "ประเพณี" อย่างหนึ่งของ การกล่าวคำฝ่ายปรักในเวทีการเมืองไทย

ขณะที่รัฐบาลกำลังหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ "ดาวหาง" กล่าวว่าเขาไม่กลัว และเห็นว่า คำว่า "แดง" เป็นคำที่ใช้สำหรับกล่าวโทษฝ่ายที่มีความเห็นทางการเมือง แตกต่างจากรัฐบาลมากกว่า เขากล่าวถึงสภาพการเมืองไทยไว้ในคำนำตอนหนึ่งว่า

ในมรสุมการเมืองของประชาธิปไตยไทยนี้ จะเป็นไปได้ไหม? ถ้าเกิดคูศกร้าย ปายเหม็นในหัวแดงเดือด ทั้งๆที่เราถือนอนหลับไม่รู้อะไร จะมีโอกาสแก่เราวาทะไรกัน เพียงไปเที่ยวมอส์โกวประเดี๋ยวหนึ่งก็ถูกหมายหัวว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ฉะนั้นถ้า พัทธยา เกิดไปใครวางวูล์ฟสดาลินใคร? ดาวหางมีเป็นดาวแดงไปหรือ? อนิจจา, นิสิตเขากันถอยไป ก็ถ้า พัทธยา ไปรับรางวัลจากพระบรมวงศานุวงศ์ ดาวหางก็จะเป็นราชนิยม (royalist) ไปควยตามหลักกรรวิททยา¹

การอ้างอิงของ "ดาวหาง" ก่อนนี้สะท้อนให้เห็นสภาพการเมืองของไทยที่มีการ "สาดโคลน" ว่าเป็นคอมมิวนิสต์บ้าง เป็นฝ่ายเจ้าบ้าง ซึ่งเป็นกลวิธีกำจัดศัตรูทางการเมืองมาโดยตลอด ในสภาพการณ์เช่นนี้ "ดาวหาง" เสนอภาพของสังคมที่กำลังมีความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์และใช้วิธีการต่อต้านด้วยการจัดตั้งยุวชนทหารตามแบบฟาสซิสต์ในลักษณะชั่วฉาบฉวยนโยบาย "ระคับชาติ" ในสมัยนั้นมาคือเขียนอย่างขบขัน การถกเถียงกันทางค่านิยมทางการเมืองกลายเป็นการปะทะกันอย่าง "เด็ดๆ" อันลงเอยด้วยชัยชนะขององค์กรยุวชนทหารซึ่งใน พัทธยา ใช้ชื่อว่า "คณะลูกหนี"

¹ ดาวหาง, พัทธยา เล่ม 2. , หน้า 558.

พิทยาเป็นกำมลซึ่งผู้เขียนกล่าวถึงว่า "คูสิทธาณีเป็นเมืองกำพลของ
พระมหาธีรราชมณฑลเกล้าฉันใด พิตยาก็เป็นกำมลในฝันของ"ดาวหาง" เถนนั้น" ¹
เหตุการณ์ในพิทยาสงมราบรื่นมาด้วยดีจนกระทั่ง พระมหากลิ่ง กิมสกุลซึ่งเป็นสมณเพศ
ที่สนใจลัทธิโซเชี่ยลลิสต์เข้ามาอยู่ในพิทยา ฝ่าย มาลีหรือ อวงเจิ้งท้อ เด็กสาวชาวจีน
บุตรบุญธรรมของพระราชไมตรีรักษา ผู้เกลียดชังโซเชี่ยลลิสต์ เป็นหัวหน้าคณะลูกหนี
ซึ่งมีลักษณะคล้ายยุวชนทหาร ก่อสู้กับโซเชี่ยลลิสต์ "ดาวหาง"ให้พระราชไมตรีรักษา
ผู้เล่าเรื่องบรรยายถึงสภาพการณ์ของพิทยาในขณะนั้นว่า เกิดความขัดแย้งระหว่าง
โซเชี่ยลลิสต์กับฟาสซิสต์ "สุดท้ายท่านมหากลิ่งก้องวอสูเพื่อโซเชี่ยลลิสต์แห่งพุทธลิสต์
ปฏิบัติ พิตยาใหม่ละออ ส่วน มาลี ผู้เพื่อสถานการณ์เดิมของพิทยา" ² ก่อนหนึ่ง
พระราชไมตรีรักษารำพึงถึงการ ก่อสู้ของทั้งสองฝ่ายว่า

โอ ท่านเอ๋ย คณะลูกหนี องค์การ 1 แบบฟาสซิสต์ เป็นพรรคชาวนิยมอย่างรุนแรง
กำลังก่อเหตุร้ายทารุณกรรมแก่ชาวคณะคอมมิวนิสต์ที่อยู่แทบประทุมานของพระราช-
ไมตรีรักษาด้วยซ้ำ ³

"ดาวหาง" ให้ภาพการปะทะกันระหว่างโซเชี่ยลลิสต์กับฟาสซิสต์ในลักษณะ
ยั่วล้อ คือกลายเป็นการวิวาทระดมเด็ก ๆ มากกว่าจะเป็นการปะทะกันทางการ เมือง
ก่อนหนึ่งของจาก ก่อสู้ของคณะลูกหนีกับสหายพระมหากลิ่ง กิมสกุลซึ่งนิยมโซเชี่ยลลิสต์
ต้องตกเป็นฝ่ายรับมีว่า

¹พิทยา เล่ม 1 , หน้า ก.

²พิทยา เล่ม 2 , หน้า 404.

³เรื่องเดียวกัน , หน้า 268.

เขาทั้งสามกำลังอยู่ในภาวะโกรธทางด้านสุดขีดในสิ่งที่ประสบความอยู่ก็ธรรมดาอยู่แล้ว
 เจ้ากรมเนคก็บุตรรศกฤทธิราช 5 หรือ 6 คน กำลังไขว่คว้ามัจฉา ลุกมุดกอกน้ำบาง
 รุมขวางจากที่มันในสมุทมนมุนเมธูมาคง บางเด็กไขว่คว้า "หนึ่งสี่กั๊ก"
 บางเด็กยิงควายกระสุนพรอมรอดดา
 "อายอั้งยี่" "อายคอบนูนีสู่" "อายโซ"
 ...นี่เองนับเป็นเหตุการณ์ที่ร้ายแรงยิ่งนัก เพราะว่ามันเป็นการโจมตีของทางการ
 เขาแบบอิทธิพรอมพรกนาซีรังควาญรณูยิวกระนั้น
 มันเป็นเรื่องการเมืองปะทะกันระหว่างพรรคแล้ว 1

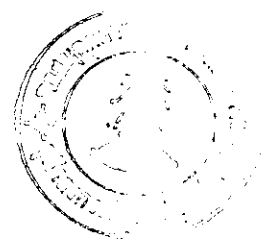
อีกก่อนหนึ่งฝ่ายฟาสซิสต์โจมตีฝ่ายโซเชี่ยลลิสต์โดยไขว่คว้าวิธีลอบไปกัด
 กระตุกทางเงงของกั๊กบัก ผู้เป็นสหายของพระมหากสิง กิมสกุล ซึ่งมีทางเงงเพียง
 ตัวเดียว

...ถูกมาย่ำผู้คนเล็ก ผู้ทำหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดพระมหากสิง กิมสกุล รัชเป็นใต้ศึก
 เล็ดลอดคอกคยอสตอนกลางศึก เกิดเม็ดกระตุกของนายกั๊กบัก ผู้สหายทานมหา
 การกัดเม็ดกระตุกทางเงงเป็นที่เรียบร้อยแนบเนียน แฉมเก็บริบไปเลยเสียควาย
 ข้าช่ายเกราะทรายมีทางเงงตัวเดียวเท่านั้น เขามีทางเงงใน 2 ตัว แก่ใครเล่า
 จะมุ่งทางเงงในเขาในทีมนมุน มันเป็นเสรีภาพในเขตจำกัดของกฎหมายที่บงไว้
 ว่าไม่ว่าก็...ความจำเป็นที่กั๊กบักสั่งการ เมืองโซ-ลิสต์ กองลูกชั้นรวม
 สวคณนัฏภาวนาในยามกอนตึก รุ่งขึ้นเขาจะกัดเม็ดกระตุกที่หาย ครั้นจะชี้โทษ
 ถึงขั้นที่มันไม่มีเจด้าเย็บ ดังนั้นจึงมีวิธีเดียวที่จะไปรุมนมุนที่โบสถ์ควายทางเงงอัน
 ปราศจากเม็ดกระตุก ก็คือไปทั้งสวคณนัฏภาวนาโดยไขว่คว้ากั๊กบัก 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 44-5.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 110-1.

นอกจากนี้ ลักษณะของทั้งฝ่ายโฆเชียยลลิตม์และฝ่ายฟาสนิสม์ก็มีลักษณะชวนให้ชมชอบขึ้น ฝ่ายโฆเชียยลลิตม์จึงมีพระมหากสิง กิมสกุล เป็นหัวหน้า มีลักษณะวิปริตฉิบสนุญ และเป็นพวกกตัญญูที่นำสมเพช แทนที่จะเป็นที่นำหว่าคกัว บพรรยาบทุกโลกภาพของพระมหากสิง กิมสกุลตอนหนึ่งมีว่า

...มหากสิงกำลังใจลอยไม่อยู่กับตัว ปากเขาขมุบขมิบอย่างน่าอัศจรรย์ดูจนใจยามตกหูงว้างกั ชิมกระที่อ ดวงตาโตเป็นไซทาน หรือจะวาถานักบุญก็ไมทราบ ฤาเขนนี้ เขาเรียกว่า ถายิปซี...มือของเขาแลดูอ่อนปวกเปียก , นิ้วมือเรียวยาว บุงวาลาด, ขางประดับประคอง โดยเห็นว่าไม่มีซีเล็บสั้นนอย...ผิวหุบเหลือองซีค ถาเป็นธราวาสุกหาไคในหมู่นักเลงจีน หรือนักเที่ยวกลางคืน หรือที่...มี... ฝูในทอง แทนจะเป็นควยนอนนอย สวมมุนมากตามธรรมเนียมของวัดพุทธตรงถักนั้นจะเป็นได้ (เลิกพูดถึงประสาฬหิการเสียดีกว่า) ¹

ส่วนฝ่ายฟาสนิสม์ซึ่งมีองค์กรดูหมิ่นเป็นกัวแทนก็เป็นคณะของเค็กที่ใช้การดูรับตามความสามารถ เช่นใจ หนึ่งสีกัด หรือการขว้างปา ซึ่งเป็นลักษณะน่าเอ็นดูอย่างเด็ก ๆ มากกว่าจะเป็นพลังสำคัญของซากิที่ใช้ก้อถ่านคอมมิวนิสต์

นอกจากการยั่วล้อสภาพการณที่มีการปะทะกันทางลัทธิการเมือง "ดาวหาง" ยังสอดแทรกการยั่วล้อนโยบายรัฐนิยมต่างๆ เช่น นโยบายด้านการตั้งชื่อและการใช้กำสรพนาม

¹ พัทยา เล่ม 1 , หน้า 184.

ข้าพเจ้าควรช่วยแก้หากสิ่ง ก็มสฤดไค้เมื่อไปจำพรรษาที่พิทยาแล้ว ซึ่งอาจ
เริ่มควมการ เปลี่ยนนามสฤดไค้หลวงรัฐนิม เป็นวา ไทยสฤดแทนกิมสฤดไค้¹
...เมื่อถอนนามคุณเกษนิทสนม เราเกษชูลือ้อ้อวๆ เดียวนี้รัฐนิมให้เรา
พูดแก่ๆกันๆแบบไทยดีกว่า²

บางตอนล่อเลียนนโยบายที่สนับสนุนให้คนไทยแต่งงานและมีบุตร เพื่อการสร้าง
ชาติ เพราะถือว่าจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นจะบอกถึงความเป็นมหาอำนาจของชาติด้วย
"ดาวหาง" ยั่วล่อนนโยบายนี้ไว้ก่อนข้างรุนแรงจนเกือบกลายเป็นการเสียดสี โภยให้
พระราชไมตรีรักมากกว่าว่า "การสร้างชาตินั้น ข้าพเจ้ามีโอกาสสร้างเงินทางอื่น
มากกว่าโดยไม่จำเป็นต้องมีเมีย" และ ผู้เขียนให้เรื่องนี้จบลงโดยที่ตัวละครทุกตัวยังคง
"บริสุทธิ์ผุดผ่องพระหมจารย์อยู่"

พิทยา สะท้อนให้เห็นทัศนะของ "ดาวหาง" ที่มีนโยบายรัฐนิมของรัฐบาล
ในสมัยนั้นโดยการแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างลัทธิจักร เมืองสองลัทธิอย่างชวนให้
ขบขันตลกรหา ส่วนบทบาทของพิทยาที่มีต่อการพัฒนาการนวนิยายไทย คือ พิทยา เป็น
นวนิยายยั่วล่อนทางการเมืองในสมัยรัฐนิมซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นนวนิยายยั่วล่อนทางการเมือง
เรื่องแรกของไทย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 211.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 286.

2. พันทิพา-เทพราช : นวนิยายสมัยรัฐนิยมของ ก.สุรางคนางค์

ในช่วงระยะนี้ "ก.สุรางคนางค์" เขียนนวนิยายหลายเล่มที่เป็นนวนิยายแนวรักแนววีรภักทรอมกรวี เช่น ความกึกก่าเมือง จุดหมายปลายทาง รอยจารึก และ คูครอง เป็นต้น แก่เรื่องทีสะท้อนให้เห็นผลกระทบจากสังคมและนโยบายรัฐนิยมได้แก่ พันทิพา และ เทพราช ซึ่งเป็นนวนิยายทีเขียนระหว่างการอพยพหนีสงครามไปอยู่คงหัวโขก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปราจีนบุรี และอาจกล่าวได้ว่าขณะนี้ "ก. สุรางคนางค์" ได้ก้าวเข้ามาสู่อาชีพนักเขียนอย่างแท้จริง แม้ในระหว่างสงครามก็ต้องเขียนเพื่อหารายได้

ในสมัยรัชสมัย เป็นสมัยที่ "ศีลธรรม" ในนวนิยายกำลัง เป็นนโยบายหนึ่งของ รัชสมัยค่านิยมวัฒนธรรม รัชสมัยนโยบายควบคุมวรรณกรรมไม่ให้เสนอเรื่องราวที่ออกนอกคอก ทางการคิดนอกใจของคู่สามีภรรยาที่ถือว่าเป็นการผิดศีลธรรม แต่ "ก. สุรางคนางค์" ก็หาว่าเหตุผลที่จะเสนอชีวิตของพันทิพา หญิงผู้พลัดถิ่นในการดำเนินชีวิตด้วยการมีคู่ เนื่องจากสามีสนใจแต่การค้า "ก. สุรางคนางค์" กล่าวถึงการนอกใจสามีของพันทิพาด้วยความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งนับว่าเป็นการ "ทำทนาย" นโยบายรัชสมัยอยู่ไม่ถอย อย่างไรก็ตาม การที่พันทิพาต้องจบชีวิตลงตั้งแต่ยังอยู่ในวัยสาวก็อาจเป็นข้ออ้างได้ว่า การประพฤติดีศีลธรรมเช่นนั้นได้รับการลงโทษแล้ว เธอจึงเขียนไว้ในบันทึกของเธอว่า "พันทิพาของฉัน เป็นพี่เตี๊ยะที่จะคงามอยู่เสมอตามหลักกวีจรรย์อันบริบูรณ์ด้วยศีลธรรม"¹

เช่นเดียวกับชีวิตของรีโนใน หญิงคนชั่ว ชีวิตของพันทิพาเป็นชีวิตของหญิงที่พลัดถิ่น แคร่รวนี้ "ก. สุรางคนางค์" ให้ความชอบธรรมกับพฤติกรรมของพันทิพา โดยการปูพื้นฐานชีวิตในวัยเด็กให้อย่างละเอียด พันทิพาเป็นเด็กหญิงที่ได้รับการอบรมแบบฉบับของ "ลูกผู้ดี" เรียนหนังสือในโรงเรียนคอนแวนต์ เก่งทางศิลปะ และดนตรีงามน่ารักในทุกด้านทั้งการขับการ เรือนและการสมาคม ทั้งที่พันทิพามาจากพื้นฐาน "ชนชั้นต่ำ" เนื่องจากมีแม่เป็นคน "ไม่มีสกุลรุนชาติ" ทั้งยังคร่ำและ "งกเงิน" แต่เนื่องจากพันทิพาได้รับการอุปการะจากญาติมาตั้งแต่เล็ก ในที่สุดแม่ของเธอก็ "ขาย" เธอให้กับ ชลดี ลูกเศรษฐีนักการค้าที่ไม่เคยสนใจเธอเลย ไต่แค่ทำงาน กิน แล้วยกนอน

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), พันทิพา (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2512), หน้า 32.

เท่านั้น ในที่สุดพันทิพา ก็เห็นว่า "ในชีวิตของคนคนหนึ่ง ความสุข ความสมบูรณ์ เพชรนิลจินดา รดยนต์ เหล่านี้ยังไม่ใช่ว่าชีวิตต้องการอันแท้จริง" พันทิพา ผู้เป็น "อัจฉริยะ" ทางศิลปะตามที่ "ก. สุรางคนางค์" วาดไว้ จึงหันไปหามนตรี ผู้จัดการของสามี่ซึ่งคอยปรนนิบัติเอาใจและพันทิพาก็ต้องจบชีวิตลงด้วยวัยโรคตั้งแค่วัยสาว เช่นเดียวกับรุ่นใน หญิงคนชั่ว ซึ่งสะท้อนว่าแม่ "ก. สุรางคนางค์" จะเห็นอกเห็นใจพฤติกรรมละเมิด "ศีลธรรม" เพียงไร แต่เธอก็ชี้ให้เห็นไปพร้อมกันว่าการกระทำเช่นนั้นมักส่งผลไปในทางเลวร้ายต่ออนาคตของผู้ประพฤติเสมอ

เมื่อพิจารณาในแง่ผลกระทบจากสังคมหรือนโยบายรัฐนิยม "ก. สุรางคนางค์" ให้นึกย้อนกลับถึงการละเมิดศีลธรรมด้านการ เป็นชู้ เช่นเดียวกับใน แผนดินของเรา ของ "แม่อนงค์" แต่ "ก. สุรางคนางค์" พยายามให้เหตุผลและความ "เป็นธรรม" กับการกระทำผิดศีลธรรมนั้นด้วยการให้สภาพชีวิตครอบครัวของพันทิพา ซึ่ง "ผิดปกติ" จน "อัจฉริยะ" ทางศิลปะ เช่นพันทิพาทนไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ พันทิพา จึงสามารถถาวน "มาตรฐานทางศีลธรรม" ของการตรวจพิจารณาในสมัยรัฐนิยมมาได้

ลักษณะที่พยายามหาเหตุผลให้การกระทำ ซึ่งตามมาตรฐานของสังคมทั่วไป ถือว่า "ผิดท่านองคลองธรรม" เป็นลักษณะเด่นชัดอย่างหนึ่งของนวนิยายของ "ก. - สุรางคนางค์" นับตั้งแต่ หญิงคนชั่ว มาจนถึง พันทิพา แสดงให้เห็นแนวโน้มที่สำคัญของนวนิยายไทยลักษณะหนึ่ง ที่เริ่มมีความพยายามชี้ให้เห็นว่า มาตรฐานทางศีลธรรมตามจารีตของสังคม บางครั้งก็อาจทำให้ตัดสินการกระทำของบุคคลหนึ่งโดยปราศจากความยุติธรรมได้ หากไม่พิจารณาไปถึงสาเหตุของการประพฤติ "ชั่ว" เช่นนั้น "ก. สุรางคนางค์" จึงเป็นนักเขียนผู้มีบทบาทในกานบูกเบิกนวนิยายที่แสดงมนุษยธรรมต่อผู้ที่สังคมประนามว่า "ชั่ว" เพราะผิดศีลธรรมประเพณีด้วยการพยายามหาสาเหตุของการประพฤติ "ชั่ว" เหล่านี้

นอกจากนี้ ในด้านที่เกี่ยวกับผลกระทบจากสังคมโดยตรง พันทิพา สะท้อนให้เห็น

การสนองนโยบายกระจายพลเมืองสู่ชนบทของ "ท่านผู้นำ" ในส่วนนำเรื่องจึงเป็นเรื่องราวของผู้ได้รับการศึกษาในกรุงเทพฯ ออกไปใช้ชีวิตทำไร่ในชนบท ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะพบอีกใน เทพราช ที่ "ก. สุรางคนางค์" เขียนหลังเรื่อง พันทิพา ไม่นานนัก กัมพล คิ้วเอกฝ่ายชายใน เทพราช เป็นหนุ่มนักเรียนนอกจากฟิลิปปินส์ ซึ่งหันมาทำฟาร์มเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่อันเป็นนโยบายอีกอย่างหนึ่งในสมัยรัฐบาลนิยม

เทพราช ไม่ใช่นวนิยายเด่นของ "ก. สุรางคนางค์" ในครั้งนี้ แต่การหันเหไปให้ความสำคัญกับชนบทเล็ก ๆ เช่น เทพราช ก็นับเป็นแนวโน้มใหม่ของผู้เขียนผู้นี้ นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมอีกอย่างหนึ่ง คือการให้ความสำคัญกับชาวชนบท และการวิพากษ์วิจารณ์การอบรมและการใช้ชีวิต "ในรั้วในวัง" ว่าเป็นความอึดอัดคับแคบ ขนิษฐา ตัวเอกฝ่ายหญิงใน เทพราช เป็นหญิงเชื้อสายชวาหน้าที่บิดาได้เป็นขุนนางมี "ยศฐาบรรดาศักดิ์" จึงได้ไปอยู่ในวัง แต่เธอก็ไม่ไ้หลงใหลชีวิตเช่นนั้น ตรงกันข้ามกลับเห็นว่า ชีวิตเช่นนั้นเป็นชีวิตที่คับแคบอึดอัดเพราะถูกบีบบังคับจึงออกจากวังมาแต่งงานกับกัมพล หนุ่มนักศึกษาค้นการเลี้ยงไก่ ขนิษฐายังภาคภูมิใจกับความเป็นชวาซึ่งแม้จะไม่ใช่ "ผู้ดี" อย่างที่สังคมยกย่อง แต่เธอก็เห็นว่า ชวาบางก็มีสิทธิที่จะเป็น "ผู้ดี" ไ้หากประพฤติดี ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมซึ่งหันไปยกย่องชาวชนบทได้อย่างชัดเจน ดังคำพูดของขนิษฐาคนหนึ่งว่า

ดิฉันไม่คิดดีหรือ เชื้อสายชวา ไม่ใช่รกรากผู้ดี แต่ความคิดของดิฉัน ความเป็นผู้ดีไม่จำเป็นจะต้องมีแต่เฉพาะคนมีเงินหรือพวกเจ้านายใหญ่โตเสมอไป อาจจะมีอยู่แก่คนยากคนจน ชวาเหล่านี้ก็ไ้¹

กล่าวโดยสรุปแล้ว พันทิพา และ เทพราช เป็น นวนิยายในกลุ่มเล็กๆ ที่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางแนวคิด และค่านิยมที่หันไปให้ความสำคัญและยกย่อง

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), เทพราช (พระนคร : บำรุงสาส์น, 2512), หน้า 439.

ชีวิตชนบท ต่อมาแนวคิดและค่านิยมดังกล่าวได้กลายมาเป็นกระแสนิยมใหญ่ของนวนิยายไทย คือ นวนิยายเสนอนิเวศชนบท¹ ในระยะเดียวกันนั้นนวนิยายเรื่องอื่นก็มีลักษณะเดียวกันคือ หันเข้าสู่ชนบท อันได้แก่ผลงานของ "แม่อนงค์" คือ แผ่นดินของเรา และ เด่นชัดมากยิ่งขึ้น ใน ทุ่งนงนาราช

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹ในระยะนี้ทางด้านเรื่องสั้น มีเรื่องสั้นชีวิตลูกทุ่งของ มนต์ จรรงค์

3. แผ่นดินของเรา : ระหว่างความต้องการตามธรรมชาติกับกรอบประเพณี

"แม่อนงค์" เริ่มเขียน แผ่นดินของเรา เมื่อ พ.ศ. 2486 และต้องทิ้ง กางไว้เพียงภาคต้น เนื่องจากไม่สามารถเขียนตามนโยบายรัฐนิยมได้ มาเขียนจบ สมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. 2493 แต่ในตอนนี้ถือว่า แผ่นดินของเรา เริ่มเขียนในช่วงนี้จึงจัดเป็น นวนิยายในสมัยรัฐนิยม

แผ่นดินของเรา สะท้อนให้เห็นผลกระทบจากนโยบายรัฐนิยม ซึ่งกำหนดค วามการเขียนเรื่องราวที่ "ผิดศีลธรรม" เป็นสิ่งต้องห้าม แต่ผลกระทบเป็นไปในทางตรง กันข้าม "แม่อนงค์" กลับสร้างแนวคิดเกี่ยวกับความรักที่หากจะวัดตามมาตรฐานศีลธรรม ของสังคมแล้วคงถือว่าเป็นการฝ่าฝืนศีลธรรมอย่างร้ายแรงที่บรรยายหนีตามชู้ และเป็น ชู้ที่กำลังจะแต่งงานกับพี่สาวของหญิงคนนั้นเอง ผู้เขียนเน้นให้เห็นว่าการตัดสินใจเช่นนั้น สืบเนื่องมาจากความต้องการทางธรรมชาติ

แนวคิด ของแผ่นดินของเรา คือความขัดแย้งระหว่างความรักกับชอบชาย ของประเพณีและความรับผิดชอบ ผู้เขียนเสนอความขัดแย้งนี้ด้วยการปูพื้นฐานอุปนิสัยของ ตัวละครอย่างลึกซึ้งและมีเหตุผล โดยชี้ให้เห็นว่ามหาสงครามโลกทำให้มนุษย์ปลด เปลื้องพันธนาการของประเพณี แต่การมุ่งหาอิสระของเขาเหล่านั้นอีกด้านหนึ่งก็กลายเป็น การขาดสิ่งยึดเหนี่ยว ไร้จุดหมายหมายของชีวิตในอนาคต เนื่องจากต้องเผชิญกับสภาพ ทอแท้ในยามสงครามมาแล้ว ชนรุ่นใหม่จึงขาดการขัดเกลาจิตใจ เหลือแคสภาพของ มนุษย์ป่าเถื่อนที่ทำทุกอย่างตามความเรียกร้องของธรรมชาติ ผู้เขียนไม่ตำหนิความต้องการ ทางธรรมชาติ และยังยกย่องคงจะเห็นจาก ภักคินี นางเอกซึ่งเป็น "ลูกของธรรมชาติ" ถึงกระนั้นก็เสนอว่าชีวิตที่มีคุณค่าควร เป็นชีวิตที่มีอนาคต ความรักหรือความต้องการทาง ธรรมชาติต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบและความเสียสละ สภาพที่เปลี่ยนไปในทางที่ เสื่อมลงของมนุษย์ เพราะอิทธิพลของมหาสงคราม ทำให้ผู้เขียนหันกลับไปนึกถึงอดีตหลาย ครั้ง แต่ไม่ใช่ชนบทประเพณีในอดีต หากเป็นอดีตในยุคกระโถนเมื่อครั้งที่ "เสรีภาพ -

ความรัก ความกตัญญู และความซื่อสัตย์สุจริต ยังเป็นคุณสมบัติอันสูงสุดของบุคคล" ส่วน ประเพณีหรือขอบข่ายอันรกรุงรังของสังคมไม่ใช่อคติที่มีเสรีภาพ "แม่อนงค์" ในภาพของยู ที่ชมชื่นด้วยกรอบประเพณีไว้มถึง 2 คน อัจฉราที่ดำเนินชีวิตเหมือนหญิงสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้ง ๆ ที่เธอมีชีวิตอยู่เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองต้องชมชื่นปวศราวกับความเคร่งครัด ในชนบประเพณีและลัทธิคติไม่ได้ และหม่อมอ่อนผู้ มี "วาสนา" ได้เป็นชายาเจ้า ท่างกรมแต่ "ชีวิตมีค่าอะไรสำหรับหญิงชราคนหนึ่งซึ่งมีแต่ความหลัง ความผิดหวัง และความปวศราวแสดงใจ ท่านคิดถึงวิสาขอันอิสระ..."¹ ในคานตรงข้ามผู้สละการ ร้อยรักของประเพณีก็เป็นผู้ที่อยู่สุดของทางสายนั้น นเรนทร์ตัวเอกฝ่ายชายคนหนึ่ง สละ ความรับผิดชอบและอนาคตออกไปด้วย เช่นเดียวกับภักิณีที่เพิกถอนความรักจนไม่ได้คิดถึง สิ่งอื่น

นเรนทร์ชายผู้อาจถือว่าเป็น "ชู" ตามมาตรฐานศีลธรรมทั่วไป เป็นคนหนุ่ม ที่เคยหุนหันพลันแล่นและเลือดร้อน ได้ไปศึกษาและใช้ชีวิตในต่างประเทศที่เป็นสนามรบ ในมหาสงครามโลก ซึ่งขณะนั้นกลายเป็นดินแดนแห่งยุคใหม่ของมนุษยชาติ ที่นั่นชีวิตของ หนุ่มสาวได้กำจัดและคัดแปลงธรรมเนียมประเพณีและกฎเกณฑ์เก่า ๆ ความคิดและ ทฤษฎีในวงสังคมและการ เมืองเกิดขึ้นใหม่ขณะที่ศีลธรรมเสื่อมทรามลง ผู้เขียนปูพื้นฐาน พฤติกรรมของนเรนทร์ว่าเป็นเพราะการได้ไปศึกษาอบรมและใช้ชีวิตคลุกคลีกับสังคมที่ เคยเป็นสนามรบในมหาสงคราม นเรนทร์จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของคนเหล่านั้น เขา เป็นชนรุ่นใหม่ที่ในสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากสังคมแปลกเหลวหลังสงคราม สภาพ ความสิ้นหวังในยามสงครามที่บ้านแตกสาแหรกขาด ไรที่พึงยึดเหนี่ยว ทำให้คนเป็นผู้ที่มี แต่ปัจจุบันนี้โดยไรอนาคต แต่คนเหล่านั้นก็มีลักษณะที่ก้าวหน้า คือการไม่ติดอยู่ในขอบข่ายอัน รกรุงรัง ไม่หวั่นเกรงอุปสรรค และเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ พร้อมกันนั้นพวกเขาก็มีข้อ บกพร่องที่มีชีวิตอยู่เพื่อปัจจุบันเท่านั้นโดยไม่มีอนาคต

¹ แม่อนงค์, แผ่นดินของเรา เล่ม 1, หน้า 290.

นเรนทร์สะท้อนให้เห็นลักษณะของคนในโลกปัจจุบันหลังมหาสงครามโลกที่
 เข้าใจกันทั่วไปว่า เจริญก้าวหน้ากว่าการประดิษฐ์คิดค้นทางวิทยาศาสตร์ การศึกษา
 แขนใหม่และชีวิตที่ไร้กฎเกณฑ์ เขาเสื่อมศรัทธาต่อหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นของศักดิ์สิทธิ์
 ความชนบประเพณี เขาบงการชีวิตของเขาเอง ใช้ชีวิตที่เป็นอิสระตามความพอใจ ใน
 ทักษะของเขา "ความพอใจอาจทำให้คนเราทำอะไรต่ออะไรได้ทั้งนั้น ไม่ว่าจะ เป็น
 หามจิวหรือแบกเสา"¹ ค่ายเหตุที่ไม่คิดอยู่ในขอบข่ายของประเพณี เขาจึงศรัทธาใน
 ความรักอันเป็นอารมณ์ยิ่งใหญ่พื้นฐานของมนุษย์ เมื่อมาพบกับอัจฉราผู้คร่ำเคร่งกับ
 ประเพณีอย่างตรงกันข้าม ผู้ที่คิดว่าสามีเป็นสมบัติชิ้นหนึ่งที่ใครจะแตะต้องไม่ได้ เขาจึง
 ไม่อาจจะทนเมื่ออัจฉราขาดความศรัทธา ความเชื่อถือ ความไว้วางใจเขา ครั้นเขา
 พบภักคินีในท่ามกลางธรรมชาติป่าเขาด้วยลักษณะที่ปราศจากความหวาดหวั่นไม่ว่าโลก
 หรือมนุษย์ เขาจึงนิยมยกย่องและยิ่งอัศจรรย์ใจยิ่งขึ้นเมื่อภักคินีศรัทธาในความยิ่งใหญ่
 ของความรัก และไม่คิดอยู่ในขอบข่ายของประเพณี เช่นเดียวกับเขา

ประเพณีมีความหมายอะไร นอกไปจากกฎเกณฑ์ที่สังคมมนุษย์สร้างขึ้นประจำยุคหนึ่ง
 สมัยหนึ่ง เมื่อมันไม่เหมาะสมก็เปลี่ยนแปลงไป หรือถูกทำลายด้วยกฎธรรมชาติ
 ซึ่งเป็นของจริงยิ่งกว่าระเบียบแบบแผนของประเพณีอื่น เกิดจากความคึกคึกความฮือฮาน
 ของมนุษย์ยุคหนึ่งสมัยนั้น ประเพณีสร้างโดยกลุ่มชนผู้มีอำนาจ มันไม่จำเป็นจะต้อง
 เหมาะสมกับมนุษย์ทุกชั้นและทุกชนิกไป²

ด้วยความเห็นที่ตรงกันข้ามกับอัจฉราผู้เคร่งกับแบบแผนของชีวิต ภักคินีจึง
 ท้อทลายและเรียกความสนใจไปจากเขาได้ และเมื่อนเรนทร์มีใจรัก เขาคัดสินใจด้วย
 ความเรียวกรองของหัวใจ "ไม่ว่าผู้หญิงคนนั้นจะเป็นใคร จะแต่งงานอยู่กับฉันก็ได้
 ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่..."³ และเขาเร่งเร้าภักคินีให้ตัดสินใจ "ผมต้องการทราบ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 191.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 273.

³ แผ่นดินของเรา. เล่ม 2, หน้า 7.

อย่างเคียวเท่านั้น เรื่องอื่น ๆ ไม่สำคัญ คนอื่นก็ไม่สำคัญ"¹

ภักตินี้ผู้มีคติเกี่ยวกับความรักว่า "รักไม่ต้องการ เหตุผล ไม่ต้องการชนบประเพณี ไม่มีการยับยั้งชั่งใจ รักคือการทุ่มตัวให้กับสิ่งและบุคคลที่เรารักโดยไม่ต้องคิดถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต"² จึงไม่น่าแปลกใจที่เธอจะเลือกความรัก และด้วยการตัดสินใจ นั้น เธอไม่เพียงแต่ตัดอดีต หรือ "โลกเก่า" อย่างที่นเรนทรเรียกเท่านั้น แต่เธอยัง ได้ตัดอนาคตให้คง เหลือแต่ความมีดมนด้วย

จุดรวมกันของภักตินี้กับนเรนทรก็คือการ เติบโตความรักและเป็นกบฏต่อประเพณี กัดสินใจตามความพอใจตามความต้องการของธรรมชาติ ทั้งคู่มีลักษณะร่วมกันถึงเป็น ลักษณะของมนุษยชาติคือการแสวงหา การทำลายและไม่อาลัยโยคีกับเครื่องรักวิ่ง ต่าง ๆ แต่แล้วก็มองเห็น เห็นจุดแตกต่างของภักตินี้กับนเรนทรซึ่งให้ภาพ 2 ด้านของ มนุษย์ ภักตินี้ให้ด้านหนึ่งที่แข็งแกร่งเต็มไปด้วยความอยากรู้อยากเห็น รักการบุกเบิก พรอมที่จะฟันฝ่าอุปสรรคด้วยความศรัทธาเชื่อมั่นในสิ่งที่เกิดขึ้น ส่วนนเรนทรให้อีกด้าน หนึ่งซึ่งเป็นด้านของความอ่อนแอ ความหวาดหวั่นต่ออนาคต ความไร้ที่ยึดเหนี่ยว อ่าง ว่าง เมื่อนเรนทรตัดสินใจเขายังเชื่อมั่นว่าเขาจะสร้างโลกใหม่ขึ้นได้ ในคอนนั้นเขาจะ จะหาหาญกว่าภักตินี้

ผมรู้ตัวที่ว่า ด้วยการตัดสินใจครั้งนี้ คุณภักและผม เท่ากับทั้งคู่สายใยเส้นสุดท้ายที่ผูก พันเราไว้กับสังคมมนุษย์ ชนบประเพณี และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ เติบโตขึ้นมาเป็น คุณงามความดี... โลกสำหรับเราต่อไปนี้ หมายถึงคุณกับผม เท่านั้น มีรูปร่างจะเต็ม ไปด้วยความขรุขระ เต็มไปด้วยความทุรกันดาร ทุรมาน ชมชื่น ปวดร้าว ว่าง เปุตา และวาเหว เป็นโลกที่แหวกสลาย เหลือแต่ซากของความเป็นรายละเมอ- เพอพกของอดีต แดจากสิ่งเหล่านี้ เราจะพยายามสร้างโลกใหม่ของเราขึ้นอย่างก็

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 69

ที่สุดที่จะได้¹

ความท้อแท้ของทั้งสองคนในตอนนี้นำให้การตัดสินใจเต็มไปด้วยอคติของความรัก อันเป็นลักษณะที่น่าเจ็บชุกของ แคนกลับเป็นนเรนทร์ผู้สร้างความเป็นตัวเองที่แท้แก่ตัวเอง แพ้แก่ความรับผิดชอบ ในที่สุดเขาก็ไม่แตกต่างจากผู้ชายในสังคมเก่าที่ถือว่าภาระของสามีต้องรับผิดชอบและให้ความสุขแก่ภรรยา เมื่อเขาสารภาพว่า "ไม่มีอะไรจะเป็นที่ปรารถนาใจผู้ชายเราเท่ากับเมื่อรู้สึกว่าคุณไม่สามารถจะหาความสุขให้กับผู้หญิงที่รักได้สมกับความเสียสละของเขา" ความอ่อนแอของนเรนทร์ความเป็นคนไร้อนาคต ไม่มีจุดหมายของชีวิต ทำให้เขาไม่มีพลังจะฟันฝ่าอุปสรรคไปสร้าง "โลกใหม่" ผู้เขียนดูเหมือนจะสะท้อนให้เห็นลักษณะของคนในสังคมใหม่ที่มีอุดมการณ์ มีความใฝ่ฝัน กล้ากบฏทั้งที่รู้ว่าทางข้างหน้าแสนจะขรุขระ แต่เขาก็ไร้พลัง ไร้ความหวังของชีวิต ไม่มีอนาคต ดังนั้นการตัดจากอดีตโดยไม่มีอนาคตทำให้ชนเหล่านี้ว่างเปล่า สิ่งยึดเหนี่ยว และที่ร้ายที่สุด คือการกระทำตามความพอใจ ตามอารมณ์อันบริสุทธิ์ของมนุษยชาติ ซึ่งออกจะเป็นเรื่องที่มีอุดมการณ์กลับทำลายผู้อื่นที่เกี่ยวข้องให้พังพินาศไป โดยไร้ความคิด ลักษณะการตัดสินใจตามความเรียกร้องของอารมณ์ที่เขาคิดกันว่าบริสุทธิ์ยิ่งใหญ่ว่าแต่โดยไร้ความรับผิดชอบ และปราศจากสายตามองฝ่าไปถึงอนาคต ทำให้ไม่เพียงแต่วิถีชีวิตของเขาทั้งสองต้องล่มสลายเท่านั้น ชีวิตอีกหลายชีวิตก็พลอยแตกสลายไปด้วยโดยมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำนั้นเลย

หากเปรียบเทียบ แผนดินของเรา กับ ข้างหลังภาพ ของ "ศรีบูรพา" การกล่าวถึงความรักริ่งของชอมชายประเพณี เป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ของนักเขียนทั้งสองคน ผู้เขียน ข้างหลังภาพ มองวัฒนธรรม ค่านิยม และจารีตของชนชั้นสูงว่าเป็นอุปสรรคต่อความสุขและความราบรื่นของชีวิตผู้หญิง เช่นเดียวกับ "แม่อนงค์" ที่เห็นว่า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-9.

มนุษย์ไม่ควร เป็นทาสของประเพณีแต่จะต้องเป็น "นาย" ของมัน นอกจากนี้ความคิดเห็นที่
 ตรงกันของนักเขียนทั้งสองก็คือ ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นประจำยุคสมัยหนึ่ง
 หากไม่เหมาะสมหรือขัดกับกฎธรรมชาติก็ควร จะเปลี่ยนแปลง เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป
 ประเพณีที่ไม่เหมาะสมก็ควร เปลี่ยนแปลงไปด้วย พร้อมกันนั้นก็ให้ภาพของหญิงผู้ครองตกเป็น
 "เหยื่อ" ของประเพณีที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยอย่างชัดเจน แต่ "แม่อนงค์" ก็จะพิจารณา
 ปัญหาไปไกลกว่าด้วยการ เสนอว่า การสลัดประเพณีอันรักรึงมีไคหมายถึงการ สลัดความ
 รับผิดชอบหรือการละทิ้งอนาคต การยึดถือความรักเป็นความเหมาะสม เพราะเป็นความ
 ต้องการทางธรรมชาติ แต่ความรักกับความรับผิดชอบต่อก็เป็นสิ่งที่ควรคิดควบคู่กันไป

ทางด้านอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางสังคมและทางการ ศึกษาอบรมที่มีต่อวิถี
 ชีวิตของมนุษย์ ถ้าจะเปรียบเทียบภาพของคนในสังคม "ใหม่" ใน แผ่นดินของเรา และ
ข้างหลังภาพ จะเห็นว่าจากรวมกันก็คือ คน "รุ่นใหม่" เหล่านี้ขาดบางสิ่งบางอย่างของชีวิต
 นพพรใน ข้างหลังภาพ ขาดความเข้าใจในความรู้สึกอันละเอียดอ่อน เช่นเดียวกับบนเรนทร์
 ใน แผ่นดินของเรา ที่แม้จะเชิดชูความรัก แต่ความยิ่งใหญ่บริสุทธิ์ของรักแท้ก็ดูจะมีความ
 หมายถึงไม่มากนักเมื่อเทียบกับการปล่อยชีวิตโดยปราศจากการควบคุม ไร้ความกระตือรือร้น
 รับผิดชอบต่ออนาคต และมีชีวิตอยู่เพื่อวันนี้เท่านั้น

นอกจากนี้ "แม่อนงค์" ยังเสนออุดมคติของชีวิตที่มีค่าไว้ขณะที่เขามองเห็นว่า
 สภาพปัจจุบันต่อแต่ เวลาเปลี่ยนไป ชีวิตเปลี่ยนไป สยามเปลี่ยนไป จากสมบูรณาญาสิทธิ
 ราชมาสู่ประชาธิปไตย จากอาณาจักรของคนที่อยู่รวมกันด้วยใจมาสู่อาณาจักรที่อยู่รวมกัน
 ด้วยผลประโยชน์¹ การหันเข้าหาอดีตในยุคตั้งหลักกับกษัตริย์จะเห็นได้ชัดในผลงานชิ้น
 ถัดไปคือ ทุ่งมหาพระราช แม้ว่าใน แผ่นดินของเรา จะเน้นความผูกพันของบุคคลที่มีต่อสถานที่
 อันหมายถึงทุ่งวัวแล่น ดินแดนที่อ้างจะไปบุกเบิก แต่จุดเน้นสถานที่สุดกลับไปอยู่ที่บ้าน -

¹ แผ่นดินของเรา. เล่ม 2, หน้า 292.

จิระ เวสน์อันมีความสำคัญต่อตัวละครสำคัญแทบทุกตัว และเป็นชีวิตจิตใจของภักคินี อันเป็นหัวใจสายสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่อง ดังนั้นหากจะกล่าวหาว่า ผู้เขียนเน้นที่ "แผนดินของเรา" ก็อาจสรุปได้ว่าเขาไม่ประสบความสำเร็จในแง่ นั้น เพราะฉากเริ่มต้นและลงท้ายอยู่ที่บ้านจิระ เวสน์อันเป็นศูนย์กลางของเรื่องมากกว่า ยิ่งกว่านั้นความตรึงใจที่ผู้อ่านได้รับอยู่ที่ความยิ่งใหญ่ของความรักของภักคินีและการตัดสินใจของภักคินีกับนเรนทร์มากกว่า ภักคินีเป็นตัวละครเอกซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้นวนิยายเรื่องนี้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะภักคินีเป็นแบบอย่างของมนุษย์อย่างที่คุณเคยไม่เคยเห็น เธอมีจิตใจอันแท้จริงของมนุษยชาติที่ประกอบไปด้วยความรักอันเป็นความรู้สึกพื้นฐาน ความกล้าเสี่ยงกล้าทดลอง ไม่ระย่อต่ออุปสรรค รักศักดิ์ศรีและให้คุณค่ากับความมั่นใจในตนเอง เธอมีชีวิตที่ร่าเริงเบิกบานในวัยสาว มีความคิดเห็นไม่ติดอยู่กับขอบข่ายของประเพณี และเมื่อทำความผิดพลาดก็ยอมรับการกระทำของตน บอมนทนทุกขทรมานอย่างไม่หวาดเกรง มีความมั่นคงเสมอต้นเสมอปลาย เหล่านี้สร้างภักคินีให้มีเลือดเนื้อมีชีวิตและกลายเป็นตัวละครที่ยิ่งใหญ่ตัวหนึ่งในสายธารนวนิยายไทย

หากจะพิจารณาบทบาทของ แผนดินของเรา ที่มีต่อพัฒนาการนวนิยายไทยจะเห็นได้ว่ามีหลายประการ กล่าวคือ

บทบาทแรก แผนดินของเรา สร้างพัฒนาการด้านตัวละครฝ่ายหญิง ภักคินีมีลักษณะแตกต่างจากนางเอกในนวนิยายที่มีมาแต่เดิม "แม่อองค" สร้างภักคินีให้เป็นลูกของชนรรมชาติ กระทำคามความต้องการของชนรรมชาติอย่างหาว่าหาญโดยมิได้แทรกนำเสียงตำหนิติเตียน พฤติกรรมหาว่าหาญที่เห็นตามผู้ชายทั้ง ๆ ที่ตนมีสามีแล้ว สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของนวนิยายไทยสองลักษณะคือ ลักษณะแรก แสดงถึงความก้าวหน้าเกี่ยวกับผู้หญิงที่ยึดมั่นในความรักมากกว่าประเพณีและกรอบของศีลธรรม ลักษณะเช่นนี้หากย้อนไปพิจารณา พันทิพา ของ "ก. สุรางคนางค์" จะเห็นว่าทั้ง แผนดินของเรา และ พันทิพา เสนอภาพของหญิงที่ประพฤติผิดศีลธรรมอย่างเห็นอกเห็นใจ ซึ่งยืนยันว่าหญิงที่ก้าวหน้าที่สุดอย่างองงคใน หนึ่งใรร้อย ที่สารภาพรักกับฝ่ายชายก่อนนั้นดำเนินไป

บ้างแล้ว เนื่องจากทัศนคติที่ว่าหาญกว่า เขอยึดมั่นในความรักและมีความเข้าใจคนรอบข้างอย่างถึงแก่น สามารถพูดถึงความรู้สึกของชาวหนุ่มซึ่งเป็นรุ่นราวคราวเดียวกับพ่อของเขอดี โดยที่ชาวไร่ไม่อาจปฏิเสธและเขาเองไม่กล้าพูด ทัศนคติจึงสร้างพัฒนาการด้านตัวละครให้นวนิยายไทยในฐานะ เป็นหญิงล่ายุคผู้ไม่ยึดมั่นในกรอบประเพณี

ทัศนียัง เป็นตัวละครที่มีลักษณะดีและซับซ้อนกัน มีอารมณ์และจิตใจ เหมือนมนุษย์ปุถุชนซึ่งนับว่าเป็นตัวละครสมจริง ผู้อ่านจะไม่รู้สึกว่าการตัดสินใจของเธอเป็นความเลวร้าย แต่ก็อาจเห็นว่ามีขอบพรอง กลวิธีการสร้างตัวละครประกอบกับการผูกปมปัญหาของผู้เขียนทำให้ผู้อ่านที่อ่านนวนิยายเรื่องนี้จบ จะไม่จบไปตามตัวหนังสือ แผนกของเรา ยังคง เรา ความคิดว่าพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัวนั้นจะตัดสินใจได้อย่างไร ตามมาตรฐานศีลธรรมที่เรายึดมั่นอยู่ จึงกล่าวได้ว่าความซับซ้อนของอารมณ์ ความคิดของพฤติกรรม ตัวละคร ซึ่งเป็นความซับซ้อนของจิตใจมนุษย์เสริมให้ แผนกของเรา เป็นนวนิยายที่ดีเด่นเล่มหนึ่งในสายธารนวนิยายไทย

บทบาทที่สอง ความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าด้านตัวละครฝ่ายหญิงส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดด้วย ผู้เขียนเสนอแนวคิดในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ประเพณีว่าชีวิตไม่ควรจำกัดอยู่ในกรอบประเพณี ลักษณะดังกล่าวเป็นกระแสรวมกันกับ พันทิพา ซึ่งสะท้อนว่า ความพยายามของรัฐที่จะ เขาคควบคุมจำกัดขอบเขตในการเขียนวรรณกรรมไร้ผล ยิ่งตีกรอบด้านศีลธรรม นักเขียนกลับเสนอแนวคิดและโครงเรื่องที่แหวกกรอบศีลธรรมประเพณีด้วยการให้เหตุผลว่า มาตรฐานศีลธรรมไม่ใช่สิ่งเดียวที่จะตัดสินได้เพียงธรรมว่าผู้ดีหรือชั่ว เนื่องจากพฤติกรรมต้องมีพื้นฐานหรือสาเหตุจากสภาพแวดล้อมและการศึกษาอบรม ผู้เขียนให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมและการศึกษาอบรมเสมอ จึงจะเห็นได้ชัดเจนจากการกำหนดพฤติกรรมของนเรนทรผู้ได้รับการศึกษาอบรมและใช้ชีวิตส่วนหนึ่งในสังคมตะวันตกหลังสงคราม เป็นต้น

4. นวนิยายชุดบันทึกประสบการณ์จากปักกิ่ง : อีกด้านหนึ่งของปฏิวัติอาชญากรรม
รัฐนิยม

พ. ศ. 2484 สค. กุรมะโรหิต เริ่มเขียนนวนิยายชุดบันทึกประสบการณ์จากเมืองปักกิ่งหลังจากลาออกจากราชการแล้ว นวนิยายชุดนี้สองเล่มเขียนในช่วงรัฐนิยม คือ ปักกิ่งนครแห่งความหลัง และ คนดีที่โลกไม่ต้องการ¹ บทบาทของนวนิยายสองเรื่องที่มีต่อพัฒนาการนวนิยายไทยคือ การบุกเบิกนวนิยายต่างแดนและนวนิยายเสนอข้อคิด ซึ่งเคยมีมาบ้างแล้วให้ขยายกว้างขวางขึ้น ประสบการณ์จากเมืองจีนยังเป็นเนื้อหาใหม่ในวงการนวนิยายไทย อันทำให้นวนิยายชุดนี้เด่นและเป็นต้นนิยมของผู้อ่านพอสมควร สภาพของประเทจีนก่อนการปฏิวัติซึ่งเป็นระยะที่ญี่ปุ่นเริ่มบุกแมนจูเรีย สภาพบ้านเมืองไม่เป็นประชาธิปไตย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นไปได้ในขอบเขตจำกัด มีลักษณะคล้ายคลึงกับสภาพของเมืองไทยในสมัยรัฐนิยม ดังนั้นเมื่อเขียนจะไม่เอ่ยถึงเมืองไทยเลย แต่การวิพากษ์วิจารณ์เมืองจีนก็คล้ายกับการวิพากษ์วิจารณ์สภาพการณ์ของเมืองไทยไปในตัว อย่างไรก็ตามข้อคิดเห็นของเขาก็สามารถผ่านการตรวจพิจารณาในช่วงรัฐนิยมมาได้² ทั้งนี้เพราะ เป็นการเขียนเรื่องราวของต่างประเทศ ไม่ใช่การวิพากษ์วิจารณ์เมืองไทยโดยตรง เมื่อพิจารณาไปแล้วนวนิยายชุดนี้ก็สะท้อนให้เห็นความเข้มข้นกับสภาพที่ต้องประสบในสมัยรัฐนิยมและแทรกปฏิวัติอาชญากรรมไว้อย่างแนบเนียน พร้อมกันนั้นก็เสนออุดมคติที่มีลักษณะเป็นสากลด้วย

¹นวนิยายชุดประสบการณ์จากปักกิ่ง ยังมี เมื่อหิมะละลาย ซึ่งเขียนขึ้นราว พ. ศ. 2512.

²แต่ สค. กุรมะโรหิต ก็ถูกตำรวจลับสะกดรอยตลอดเวลาในช่วงนั้น
ค. สค. กุรมะโรหิต, ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง (พระนคร : เกริมวิทย์-บรรณาการ, 2515), "แรงกล้าใจที่ท้าทายเจ้าเขียนเรื่องเมืองปักกิ่ง," หน้า (7).

สก เขียน ปักกิ่งนครแห่งความหลัง ซึ่งเป็นเรื่องแรกของนวนิยายชุดนี้ ขณะที่กำลังมีสันติบาล "อารักขา" นับตั้งแต่กลับจากประเทศจีน การเลี้ยงสังสรรค์พบปะเพื่อนเก่า สันติบาลถามว่า มีจุดมุ่งหมายอย่างไร¹ ในสภาพเช่นนี้เขากลับเขียนถึงเมืองไทยในนวนิยายของเขาว่า เป็นประเทศที่น่าภาคภูมิใจทั้งด้านสภาพภูมิประเทศ ทัศนฟ้าอากาศ และเสรีภาพของประชาชน จนชาวจีนซึ่งต้องตกอยู่ในสภาพอันขมขื่นกับความยุ่งเหยิงของบ้านเมืองต้องอิจฉา

ในขณะที่ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าเป็นคนยูเครน ชาติที่ได้อำนาจเกิดเป็นคนไทยในแผ่นดินไทย ข้าพเจ้าอดมีความรู้สึกสงสัยไม่ได้ว่า ความสบายของคนไทยจะกลายเป็นภัยอะไรขึ้นโดยบังเอิญ ในเมืองจีนธรรมชาติโลกดูจะเป็นภัย ในเมืองไทยธรรมชาติก็ดูไม่มี แต่ "สุขภัย" อาจมาแทนที่ธรรมชาติภัยบางทีได้... ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าในโลกนี้มีประเทศไทยแก่ประเทศเดียว เราคงจะสุขสบายมากที่สุดที่เดียว

ข้าพเจ้าเล่าให้ฟังว่าเมืองไทยเป็นเมืองสวรรค์ที่มีความสุขที่สุดในโลก เรามีอิสระภาพกว้างขวาง มีอาหารการกินบริบูรณ์ การทำมาหากินสะดวก กรรมกรว่างงานไม่มี ปัญหาสังคมยังไม่เกิด เรามีแต่ความสุขสงบอันราบรื่นชื่นใจ²

ขณะที่ สก กุมมะโรหิต เขียนนั้น เมืองไทยมีสภาพตรงข้ามกับที่เขาล่าให้ชาวจีนฟัง ภาพ "เมืองสวรรค์" จึงเป็นเพียงภาพความฝันซึ่งตรงข้ามกับความ เป็นจริง นับว่าเป็นการแสดงออกที่ขมขื่นและปวดร้าวยิ่ง

ด้านบทบาทในการบุกเบิกนวนิยายต่างแดน ปักกิ่งนครแห่งความหลัง ได้รับอิทธิพลจากนวนิยายของ หม่อมเจ้าอากาศคำ เกียรติพิพัฒน์ เพื่อนร่วมรุ่นของผู้เขียนเอง นอกจากจะเป็นนวนิยายต่างแดนเหมือนกัน ทัศนะในการมองโลกและท่วงทำนองการเขียนหลายตอนก็คล้ายคลึงกันด้วย เช่น การมองโลกว่าเป็นละครโรงหนึ่ง หรือเป็นเวทีชีวิต

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 304-5.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-3.

ของละครบทเศร้า การตัดสินใจความโหดร้ายและอุปสรรคของชีวิตว่าเป็นการบันดาลของ โชคชะตา อาจเป็นเพราะความผิดหวังในโลกและชีวิต ทำให้เขาวิพากษ์วิจารณ์แสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพรอบตัวไว้ตลอดเรื่อง นวนิยายของเขาจึงกลายเป็นนวนิยาย เสนอข้อคิดไปทั่ว

โครงเรื่องของ ปักกิ่งนครแห่งความหลัง เกี่ยวกับความผิดหวังในความรัก ของวารยา เจ้าหญิงรัสเซียชาวผู้ลี้ภัยมาอยู่ในประเทศจีน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเอง มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอความผิดหวังในความรักของวารยาหรือความสัมพันธ์ของ วารยากับระพีทรเท่านั้น ดังเขากล่าวไว้ในตอนต้นเรื่องว่า

เรื่อง ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง ไม่ได้เขียนขึ้นเพียงเพื่อจะแสดงภาพชีวิตของ วารยาเท่านั้น ข้าพเจ้ามุ่งจะวาดภาพชีวิตของปักกิ่งด้วย... สิ่งที่ข้าพเจ้าใฝ่ใจทำ ไร จากปักกิ่งไม่ใช่ชีวิตและความรักของวารยา ความมุกไรของคนและ การ กดขี่ให้อำนาจของบุตรงอำนาจคือทำไรของชีวิตที่ข้าพเจ้าใฝ่ใจ¹

ปักกิ่งนครแห่งความหลัง จึงสะท้อนให้เห็นสภาพของรัสเซียชาวชั้นพระราชวงศ์ ที่ต้องตกมาอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยในจีน ความบีบคั้นของผู้ที่ตกอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยทำให้ ระพีทรตัวละครเอกผู้เล่าเรื่องเห็นอกเห็นใจเข็ญพระวงศ์เหล่านี้ และมองเห็นว่าการ ปฏิวัติในรัสเซียเป็นการกระทำที่รุนแรงแบบ "หักคามพร้าด้วยเคียว" อย่างไรก็ตาม ภาพชีวิตของวารยาที่เป็นเพียงภาพของตัวละครที่ตกอยู่ในความทรงจำเพราะมีชีวิต เศร้า สะเทือนใจเท่านั้น ความมีชีวิตจิตใจและความลึกซึ้งของวารยายังไม่เด่นเท่า วลาดิเมียร์ เจ้าชายผู้เป็นพ่อของวารยา รัสเซียชาวชนชั้นราชวงศ์ผู้พลัดถิ่นนี้ โกรธแค้นกับการ ปฏิวัติที่ทำให้เขาต้องสูญเสียทรัพย์สินและทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยมี และด้วยความรักเกียรติ มากกว่าชีวิต เขาเลือกที่จะฆ่าตัวตายเพื่อรักษาเกียรติมากกว่าจะอยู่อย่างไร เกียรติ ชีวิตของวลาดิเมียร์ แสดงให้เห็นถึงสภาพความสูญเสียของชนชั้นเจ้านายอันเป็นผลจากการ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า (8).

ปฏิบัติและชีวิตในฐานะผู้รักชาติอย่างชัดเจน

คนดีที่โลกไม่ต้องการ ไม่เป็นที่แพร่หลายในหมู่นักอ่านเท่า ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง แควลี "คนดีที่โลกไม่ต้องการ" ก็เป็นคำกล่าวที่ติดปากกันมาช้านาน เนื่องจากสภาพการณ์ที่เป็นไปรอบตัวมีลักษณะสอดคล้องกับวลีดังกล่าว ในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้เขียนยังมีความมุ่งหมายที่จะเผยแพร่แนวคิดที่เขาเรียกว่า "แนวราษฎร" ซึ่งเป็นแนวทางที่จะนำสันติภาพมาสู่มนุษยชาติ แต่จุดมุ่งหมายข้อนี้จะไม่บรรลุผลนักเพราะเนื้อหาสองรอยหน้าเป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์จีนและการ "แดง" อุดมคติดังกล่าวของจางหลินก็เข้าไปในลักษณะที่ไม่สามารถทำให้ผู้อ่านคล้อยตามมากนัก เนื่องจากยังเสนอเป็นความคิดวน ๆ ที่ยังเป็นนามธรรม และเป็นเพียงวาจาของจางหลินว่ามีความมุ่งหมายในการต่อสู้เพื่อสภาพที่ดีกว่าของสังคม โดยยังไม่เห็นการนำมาปฏิบัติของจางหลินอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การเสนอเรื่องราวการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของต่างประเทศนั้นเป็นการสนองความต้องการต่อความไม่เป็นที่ประชาธิปไตยของไทยในสมัยนั้นอย่างหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ได้แสดงออกโดยตรง ทั้งนี้เพราะโดยทั่วไปนวนิยายอาจมีส่วนระบายความกดดันและพุดแทนใจผู้อ่านได้

ใน คนดีที่โลกไม่ต้องการ ผู้เขียนแสดงความคิดเห็นทางการเมืองชัดเจนกว่าใน ปักกิ่งนครแห่งความหลัง คนดีที่โลกไม่ต้องการ เป็นภาพชีวิตของการต่อสู้ดิ้นรนของ "ผู้หวังดีต่อสังคมมนุษย์... เป็นการต่อสู้เพื่อส่วนรวม... เราพบแต่ความเศร้าเป็นรางวัลของนักสู้อย่างจางหลิน"¹ ต่างจาก ปักกิ่งนครแห่งความหลัง ซึ่งเป็นเพียงความเศร้าในส่วนตัวบุคคล จางหลินตัวละครเอกฝ่ายชายใน คนดีที่โลกไม่ต้องการ เป็นนักหนังสือพิมพ์ ผู้ถืออุดมคติ รักความยุติธรรม รักเพื่อนมนุษย์ และปรารถนาจะต่อสู้เพื่อ

¹ สด กุระโรหิต, คนดีที่โลกไม่ต้องการ (พระนคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, 2515), หน้า 131-2.

สภาพที่ต่ำกว่าของสังคมอย่างเปิดเผย แล่งที่ เขาได้รับก็คือความไม่ปลอดภัยของชีวิต และการสูญเสียคนที่ไม้อาจอดทนรักกับคนที่ดำรงถึงแก่อุดมคติ ความดีของเขาจึงได้รับผลตอบแทนเพียงความผิดหวัง จากหลินจึงกลายเป็น "คนดีที่โลกไม่ต้องการ" ผู้เขียนกล่าวถึงคนค้อย่างจางหลินไว้อย่างปวดร้าวชมชื่นว่า โลกกลับไม่ต้องการและไม่มีรางวัลให้คนเช่นนั้น

... คนดีที่กลัวเพื่อความปลอดภัยของหัวใจของมนุษย์ คนดีที่กลัวการจะสร้างวิมานลงในป่าชีวิตที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว, ความคดโกง, ความผูกพันที่บีบคั้น และความทรุณยานาประการ คนดีเหล่านี้ใครรับรางวัลตอบแทนอะไรบางอย่าง เนื้อของเขาได้กลายเป็นอาหารอันโอชะของสิ่งโง่และจระเข้ ขอมือและขอเท้าถูก, ความอยู่ในไรกรวน อิศรภาพของเขาแขวนอยู่ในห้องมีค้อนสนักปรก นั่นคือรางวัลที่เขาได้รับ... คนดีที่โลกไม่ต้องการมีอยู่ทุกสมัยนะท่าน อนิจจา คนดี!

นวนิยายชุดมันติกประสมการจากปักกิ่งมีลักษณะเหมือนนักนวนิยายที่เขียนขึ้นในระยะเดียวกันลักษณะหนึ่งคือ การจบเรื่องลงด้วยความไม่สมหวังหรือความตายของกวีเอกนั้นกึ่งแก่ หญิงคนตัว ขวางหลังภาพ เมืองนิมิตร์ แดนดินของเรา ๗ จนถึง ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง และ คนดีที่โลกไม่ต้องการ นับได้ว่าเรื่องที่จบลงด้วยความไม่สมหวังเป็นแนวโน้มอย่างหนึ่งของนวนิยายในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ทั้งนี้หากจะพิจารณาเปรียบเทียบกับวรรณคดีของไทยที่มีมาแต่เดิมก็จะเห็นได้ว่ามีข้อแตกต่างกัน เพราะวรรณคดีไทยส่วนใหญ่ มักจบลงด้วยความสุข แต่ลักษณะแนวโน้มของนวนิยายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นอันมา โดยเฉพาะสมัยรัฐนิยมกลับเป็นไปในลักษณะตรงข้าม หากจะพิจารณาจากนวนิยายชุดมันติกประสมการจากปักกิ่งที่จบลงด้วยความเศร้าเช่นเดียวกัน ก็อาจเห็นได้ว่าสืบเนื่อง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

มาจากประสบการณ์ส่วนตัวของ สด คุรุมะโรทิตเอง และสภาพของสังคมประกอบกัน ประสบการณ์ส่วนตัวของเขามีส่วนทำให้เขามองโลกด้วยความ เศร้าและผิดหวังดังตอนที่หนึ่งในคำนำของเรื่อง ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง ว่า

ความตั้งใจดีของข้าพเจ้าไม่มีประโยชน์ต่อใครแม่แต่ตัวเอง การทำดีของข้าพเจ้าไม่มีประโยชน์ต่อใครแม่แต่ตัวเอง การทำดีของข้าพเจ้าต่องมเหลวและกลายเป็นการทำคามผิด... กลับเมืองไทยแล้ว ข้าพเจ้าก็โค่พบแต่ความผิดหวัง ความจริง ความผิดหวังไม่ว่าจะเกิดแก่ใคร ข้าพเจ้าไม่หวัง แต่เมื่อมีคนสอนให้ข้าพเจ้ามีความหวัง... ข้าพเจ้าก็อดที่จะหวังไม่ได้¹

ความผิดหวังในสภาพเมืองไทยที่กล่าวกันว่า เป็นยุคประชาธิปไตย ประกอบกับสดยังไม่ได้ทำประโยชน์ให้ชาติอย่างเต็มที่ตามที่ใฝ่ฝันไว้ ทำให้โลกทัศน์ของเขาเริ่มท้อแท้ แต่ก็ยังคงยึดมั่นในอุดมคติส่วนตัว หากจะพิจารณาในแง่มุมที่กว้างออกไปจากชีวิตส่วนตัว อาจกล่าวได้ว่า เพราะสภาพของโลกที่เขาประสบมีแต่ความไม่สมหวัง ความทุกข์ ทำให้สรุปว่าโลกเป็นทุกข์ซึ่ง เป็นกระแสของโลกทัศน์ในช่วงระยะนี้ อันเกิดมาจากการมองสภาพรอบตัวอย่างที่เป็นจริง และเห็นว่าชีวิตมิได้มีแต่ความสุขสมหวัง โลกทัศน์เช่นนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้นวนิยายไทยพัฒนาไปสู่ความสมจริง

โลกทัศน์ของนักเขียนที่มองโลกอย่างที่เป็นจริงมากกว่าแต่ก่อน นอกจากจะสนับสนุนให้สร้างแนวคิด และเนื้อเรื่องที่สมจริงกว่าเดิมแล้ว ลักษณะร่วมกันของนักเขียนหลายคนจนกล่าวได้ว่าเป็นกระแสต่อเนื่อง เช่นนี้ ไม่น่าจะเป็นเพราะต้องการสร้างเรื่องแนวชีวิต เศร้ารั้งครา ครึงใจผู้อ่านมากกว่าเรื่องสุขเท่านั้น เป็นไปได้หรือไม่ที่ความเป็นไปหรือสภาพของสังคมจะมีผลกระทบต่อโลกทัศน์ดังกล่าว ความไม่สมหวังของอุดมการณ์ระดับชาติที่จะสร้างประชาธิปไตย เรื่อยลงมาจนถึงสภาพความเป็นอยู่ที่แก่งแย่งแข่งขันและวัดค่าของคนด้วยเงินตรา หรือวัตถุ ทำให้นักเขียนมองดูโลกอย่าง เศร้าหมองและผิดหวัง

¹สด คุรุมะโรทิต, ปักกิ่งนครแห่งความหลัง, หน้า (6).

บทบาทของนวนิยายชุดปกกึ่งข้อพัฒนาการนวนิยายไทยไม่เด่นชัดนัก นอกจากเป็นการบุกเบิกนวนิยายเสนอชกคิดและนวนิยายทางแดนทองเนื่องจาก ละครแห่งชีวิต อย่างไรก็ตาม ลักษณะร่วมกับนวนิยายส่วนหนึ่งในสมัยรัฐนิยมคือ การใ้ฉากทางประเทศ และสอดแทรกความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมและการเมืองก็เป็นลักษณะที่สะท้อนให้เห็นปฏิกิริยา ก่อความบั่นคั้นเสรีภาพของนักเขียนในยุครัฐนิยม อาจเป็นเพราะเหตุนี้นวนิยายชุดดังกล่าว จึงได้รับความนิยมในหมู่นักอ่านทั้งที่ไม่จำกัดอยู่ในระดับใด หากจะพิจารณาจากนวนิยายใน การแต่ง จนนักวิจารณ์ท่านหนึ่งกล่าวสรุปไว้ว่า นวนิยายชุดนี้แสดงให้เห็นว่า นวนิยาย ไทยที่มีชื่อเสียง ไม่จำเป็นต้องเป็นความทะนุถุ้ยของกะวันกก¹ และยังเป็นข้อพิสูจน์ว่า นักอ่านไทยมิได้นิยมแต่เรื่องพาฝัน อ่านเพื่อสนุกสนานเท่านั้น นวนิยายที่มีชกคิดมีสาระ ก็เป็นที่นิยมได้เช่นกัน

5. จากชัยชนะของคนแพ้ ถึง นักบุญ-คนบาป : การเริ่มต้นของนักเขียนรุ่นใหม่

ระยะหลังจากนวนิยายชุดบันทึกประสบการณ์จากปกกึ่งเล็กน้อย ใน พ.ศ. 2486 มีนวนิยายของนักเขียนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ 2 เล่ม คือ ชัยชนะของคนแพ้ ของเส็นีย์ เสาวพงศ์ กับ นักบุญ-คนบาป ของ อิศรา อมันตกุล ทั้งสองเรื่องใ้ฉากทางประเทศแต่ นักบุญ-คนบาป มี ฉากในไทยด้วย ลักษณะเด่นร่วมกันของนักเขียนรุ่นใหม่คือ การใ้ช้ท่วงทำนองการเขียนที่มีลักษณะ เฉพาะคน แม้ว่าจจะกองใ้สรรพนาม ฉัน ทาน เรา เขา คำกอบรับปฏิเสธกามนโยบายรัฐนิยม

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ม.ค.บุญเหลือ เพทยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย (พระนคร : โครงการสร้าง สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2517), หน้า 158.

แต่ในส่วนอื่น ๆ ก็แพร่พร่าไปด้วยการ "เล่น" ภาษาที่ให้ภาพพจน์¹ นอกจากนี้ยังมีลักษณะร่วมกันอีกอย่างหนึ่งคือ คำศัพท์นะในการมองโลก นักเขียนหนุ่มทั้งสองมองโลกด้วยความเศร้าและผิดหวัง เช่นเดียวกับโลกทัศน์ของ หม่อมเจ้าอากาศคำแก๊ง ๆ ใน ละครแห่งชีวิต หรือโลกทัศน์ของ สด คุรุมะโรหิต ในนวนิยายชุดบันทึกประสบการณ์จากปักกิ่ง ใน ชัยชนะของคนแพ่ เสนีย์ เชาวพงศ์ ในระยะเริ่มต้นยังคงให้โชคชะตาเป็นศูนย์กลาง แม้จะไม่แน่นยำเท่า สด คุรุมะโรหิต เขาก็ลงท้ายเรื่องชีวิตของเขาว่าเป็นเรื่องของโชค "ท่านที่รัก ถึงแม้ว่าชีวิตของนายเสนีย์คนนี้จะต้องดื่มยาพิษที่โชคชะตาชักเหยียดมาให้จนกระทั่งหยดสุดท้ายก็ดี..." หรือชีวิตที่ต้องเผชิญเคราะห์กรรมของมาเนียรัสเซียแดงผู้ยึดมั่นในอุดมคติ เขา อคร่าฟังไม่ได้ว่า "เมื่อเกิด... เธออยู่ภายใต้ดาวพระเคราะห์ดวงใดหนอร?" การรู้ดีกว่าเราเป็นเพียงคนเล็ก ๆ คนหนึ่งของโลก "ฉันเป็นคนเล็กน้อยเท่านั้นดอก" และชีวิตของคนเราก็กว้างอ้างว้างโดดเดี่ยว "ชีวิตมีกรรมเช่นนี้ ในที่สุดเราต้องอยู่คนเดียวเสมอ เพราะเรามาคคนเดียวและไปคนเดียว

¹ ตัวอย่างการเล่นภาพพจน์ในนวนิยายทั้งสองเล่ม เช่น

"ลูกคลื่นที่วิ่งอยู่ในท้องทะเลคล้ายกับอกของโลกที่หนักเหนียวกระเพื่อมขึ้นลงด้วยความหนักใจ" (ชัยชนะของคนแพ่, หน้า 33).

หรือ "กระแสลมร้อนที่โปร่งเมากิ่งเข้ามาทางหน้าต่าง หยอกล้อกับมาดลูกไม้ริมหน้าต่าง ระวังมาจนกระทั่งระเหยยิวระยิวของดอกอาเกเซีย" (ชัยชนะของคนแพ่, หน้า 123).

และ "ชั่วขณะที่คืนกับวันมาบรรจบกันพอดี พระจันทร์และดวงดาวที่สืมคาคันอยู่ตลอดคืนกำลังจะหรีดดับลง และแสงตะวันของวันใหม่ฉายขึ้นบนฟ้า... แล้วยกหยาดน้ำค้างที่กำลังจะโปรยลงมา ปลูกดอกไม้ให้ลุกขึ้นก่อนรับจูบของแดดแสงแรก" (นักบุญ คนบาป) เป็นต้น

เช่นเดียวกับ อิศรา อมันตกุล ใน นักบุญ-คนบาป แม้เนื้อเรื่องจะเกี่ยวกับชีวิตรักโลกโคธของนักเรียนไทยในฟิลิปปินส์ แต่เขาก็ให้ ราเชนทร์ ผู้เป็นทั้งนักบุญและคนบาปในขณะเดียวกันนั้นรู้สึกถึงความว่างเปล่าและเกือบจะไร้ค่าของเขาเองเมื่อเทียบกับโลกอันไพศาล

เขารู้ดีแสนดีว่า ชีวิตของเรานี้ก็คือฝุ่นละอองอันหนึ่งซึ่งกระจ้อยร่อยจนแทบจะไม่มีค่าสำคัญอะไรเลย เมื่อเทียบกับความไพศาลของพื้นโลก แต่ในความเล็กของมันนั้นทรงไว้ซึ่งค่าตัว¹

เขามองไปถึงแก่นแท้ของโลก ซึ่งแท้จริงคือความว่างเปล่า เช่นเดียวกับชีวิต เมื่อราเชนทร์รำพึงอยู่ในห้องแคบซึ่งมีกำแพงกันมิคซิคพร้อมด้วยลูกกรงเหล็ก เพราะเขายอมถูกลงโทษแทนคนรักของคนที่เขาหลงรัก เขาเริ่มมองเห็นว่า "โลกนี้เป็นโลกที่เปลือย มีแก่นซึ่งว่างเปล่า แต่ทว่าเราที่ไม่สามารถเข้าใจมันได้ทะลุปรุปรองก็เพราะว่ามันถูกทำไว้ด้วยสีของเลือด-น้ำตา-และเหงื่อ-และความทนทุกข์"²

ด้วยความรู้สึกอ้างว้างและกระจ้อยร่อยในโลกอันเว้งว่างประกอบกับความผิดหวัง ทำให้นักเขียนหนุ่มทั้งสองเริ่มแสวงหาความหมายและคุณค่าให้ชีวิตใน ชัยชนะของคนแพ อันหมายถึงการพ่ายแพ้ที่ต้องพลัดพรากจากคนรักแต่ก็เป็นชัยชนะทางค่านิจใจ เสนีย์ เสาวพงศ์ ใหมมาเนีย รัสเซียงแดง บักทังฮังฮือทิมพหึงเป็นผู้นำคุณค่าของชีวิตให้เขาเห็น ในขณะที่ยังไม่เห็นความสำคัญของคนธรรมดาเช่นตนเอง มาเนียงคับมอกว่า "ค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานและประโยชน์ให้แก่ชุมชน" จนในที่สุด เขายึดถือความหวังในการสร้างประโยชน์ใหม่แก่เกิดแทนที่จะเดินทางไปในฐานะบักทังฮือทิมพหึงกับหญิงที่เขารัก ด้วยความหวังว่าตัวเขาเองจะมีค่า "เมืองไทยเรายังมีน้อยคนนัก และใน

¹ อิศรา อมันตกุล, นักบุญ-คนบาป, ม.ป.ป., หน้า 56.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 639.

จำนวนน้อยที่เราได้อยู่ ต้องไม่ควรที่จะเสียไปแม้แต่เพียงคนเดียว"¹ คุณค่าของชีวิตที่เขาค้นพบก็คือการทำหน้าที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอันเป็นความหวังที่ติดกลับมาเมืองไทยของนักหนังสือพิมพ์หนุ่ม เช่น เขา

ส่วนใน นักบุญ-คนขาย คนขายเช่นราเชนทร์ที่ใช้ชีวิตเฉพะในฟิลิปปินส์ในตอนแรกเห็นว่า "ค่าของชีวิตอยู่ที่การมีชีวิตให้มีความสุขตามความพอใจของเรา ไม่ใช่อยู่ที่ความฝันหรืออยู่ที่ความหวัง"² แต่ในที่สุดหนุ่ม "คะนองอยากลงมือ" เช่น เขาก็กลายเป็นวีรบุรุษช่วยนีน่า สาวฟิลิปปินส์ที่กลับมาเกิดด้วยเงินแพฆทั้งหมดของเขา และก็ยังยินยอมติดคุกแทนคนที่ตนรักจะแต่งงานด้วย เพื่อลดล้างคำปราชญ์เขาว่า "คนอย่างนี้ไม่รู้จักคำว่าสุภาพบุรุษดอก ความตั้งใจจะยอมรับกรรมที่ทำไว้ไม่เคยมีอยู่ในสมองของเขาเลย คำว่า"เสียสละ"ไม่เคยปรากฏในปทานุกรมของเขา"³ เขาก็ยินดีเสียสละอย่างวีระบุรุษที่ไม่มีใครกล้าทำ และใครู้จักกว่าความรักและความเสียสละอย่างแท้จริง

ในนวนิยายทั้ง 2 เล่ม จะมองเห็นความรักที่มีใช้ความยิ่งใหญ่อย่างเดี่ยวของชีวิต อิศราเสนอว่า ความเสียสละ ยิ่งใหญ่กว่า ส่วนเสนีย์ให้อุคมคติที่จะทำประโยชน์ให้ชุมชนอยู่เหนือความรัก นับได้ว่าเสนีย์เป็นผู้สร้างอุคมคติให้กับตัวละครฝ่ายหญิงเป็นคนแรก มาเป็นเป็นผู้ชี้แนะเสนีย์ให้เห็นคุณค่าของชีวิต ในนวนิยายรุ่นหลังจากนี้ เสนีย์จะให้ความสำคัญกับตัวละครฝ่ายหญิงมากยิ่งขึ้นตามลำดับ

ด้วยการเป็นนักคิดของนักเขียนทั้งสอง นวนิยายของเขาจึงน่าสนใจที่มีการ

¹เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง), ชัยชนะของคนแพ้ (พระนคร : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2520).

²อิสรา อมันตกุล, เรื่องเดิม, หน้า 506.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 513.

ให้คำจำกัดความเชิงปรัชญาคม ๆ และแปลกใหม่ ด้วยการใช้ภาษาให้ภาพพจน์ เป็นการนำ
การเล่น ภาพพจน์มาใช้ในนวนิยายอย่างเกินขีด และยังให้ข้อคิดคำคมประชันเนื้อหาไว้
ตลอดเรื่อง เช่น

การมีชีวิตอยู่ของคน ๆ หนึ่งนั้น เมื่อ มองลงไปให้ลึกก็คือ การประทัดประหาร
ผู้อื่นในทางอุม¹

หาเรื่องแห่งชีวิตของคนเรา² จันหมายความว่าถึงมิตรภาพ²

ผู้สูงแต่ละคนเป็นเหมือนแมวที่กระโจนหน้าลงไปมองในเหวลึก เพราะสงสัย
อยากรูวข้างในนั้นมีอะไร³

ลักษณะการสอดแทรกข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตและโลกด้วยภาษาวรรณศิลป์ เหล่านี้
เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้นวนิยายของนักเขียนรุ่นใหม่ในระยะนี้มีเอกลักษณ์เฉพาะ
ตนและได้รับความนิยมเนื่องจากความแปลกใหม่ค่านทวงทำนองเขียน

นวนิยายทั้ง 2 เรื่อง เป็นนวนิยายต่างแดน แม้ว่า นักบุญ-คนบาป จะมีเพียง
ครึ่งเรื่องแรกที่กล่าวถึงฉากในฟิลิปปินส์ (โดยที่ผู้เขียนไม่เคยไป) เมื่อพิจารณาในฐานะ
นวนิยายต่างแดน แนวคิดเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวต่างผิวเช่นเดียวกับใน ละครแห่ง
ชีวิต และ ปิกกิง-นครแห่งความหลัง ก็ยังคงมีอยู่ ความเห็นเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้อง
กันคือ ความรักระหว่างคนต่างเชื้อชาติเป็นไปได้ แต่การแต่งงานย่อมไม่เหมาะสมเพราะ
ความแตกต่างของเชื้อชาติ

มันต้องการยิ่งกว่าความรักนะ ที่จะทำให้คนของประเทศหนึ่ง ขนบธรรมเนียมหนึ่ง,
และภาษาหนึ่ง ใหญ่กลายเป็นคนของอีกประเทศหนึ่ง, ปรับตัวเข้ากับขนบธรรมเนียม
และไม่รู้สึกอึดอัดในอีกภาษาหนึ่งใดโดยสนิทสนม และราชนทร, มันเป็นความนิยม

¹ สังขนะของคนแพ, หน้า 94.

² เรื่องเกี่ยวกับ, หน้า 10.

³ นักบุญ-คนบาป, หน้า 172.

ของทุกชาติทุกรัฐมิใช่หรือที่ไม่ประสงค์ให้คนของตนแต่งงานกับคนต่างดาว ประเทศ
ไทยของเขามีรัฐนิยมชนวนีหรือเปล่า¹

ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ความรักกับการแต่งงานเป็นคนละเรื่อง ซึ่ง
เป็นลักษณะที่ไม่แตกต่างกันไปจากนวนิยายต่างแดนรุ่นก่อนหน้า¹ เมื่อกล่าวถึงความรักและ
การแต่งงานกับชนต่างชาติ

จากชื่อเรื่อง นักบุญ-คนมาป และ ชัยชนะของคนแพ สะท้อนให้เห็นแนวคิด
สำคัญของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยูแพโลก แต่ในความหายแพทอโลกที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่ง
แข่งขัน ก็เป็นความพ่ายแพ้ที่มีคุณธรรม ในขณะที่ราเชนทร์โคชื่อว่าเป็นคนมาป เพราะ
ล้มเหลวในการศึกษาและเสเพลบ้างในชีวิตรัก เขาก็เป็นนักบุญที่เสียสละอย่างที่ไม่มิใคร
กล้าทำ และในขณะที่พ่ายแพ้ต่อความสมหวังในความรัก ก็เป็นชัยชนะต่อความรู้สึกร่วมตัว
ที่หันไปยึดถือประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ นับได้ว่าเป็นการมองโลก 2 ด้านของนักเขียนรุ่น
ใหม่ ซึ่งมีทั้งความดี ความชั่ว ชัยชนะและความพ่ายแพ้ในสิ่งเดียวกัน ในขณะที่ไร้ความ
หวังต่อโลกปัจจุบัน ก็มีความหวังต่อโลกที่ดีกว่าในอนาคต

อย่างไรก็ตาม นวนิยาย 2 เรื่องก็มีข้อแตกต่างกัน โดยเฉพาะทัศนคติที่เห็น
ได้จาก การสร้างตัวละครหญิงและชาย ตัวละครฝ่ายหญิงของเดนีเยร์ทั้งรัสเซียขาวและ
รัสเซียแดง แม้ว่าจะเห็นอกเห็นใจรัสเซียขาวเช่นเดียวกับสคเห็นใจอารยา ส่วนเดนีเยร์
ก็ให้ค่ากับรัสเซียแดงผู้ถืออุดมคติว่าดีกว่าความรู้สึกส่วนตัว มาเปียยังคงมีความงามเป็น
สิ่งสะดุดตา เป็นหญิงซึ่งธรรมชาติได้ให้ความงามมาจนเต็มความหมาย แต่ขณะเดียวกัน
ความงามก็ยังเป็นคุณสมบัติที่น้อยกว่าเมื่อเทียบกับ "น้ำเสียงของเธอเต็มไปด้วยเรื่อง
ราวอันเป็นสารพัดแก่ชีวิต" มาเปียเป็นแบบอย่างของหญิงที่มอบร่างกายให้งานและ
อุดมคติ เธอตั้งปณิธานไว้ในใจว่า จะไม่ยอมให้ชายคนใดในโลกแย่งตัวของเธอไปจาก

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

งาน และจะไม่แต่งงานเลยในชีวิต อาชีพที่หวังคือพิมพ์เป็นอาชีพที่ถือว่าทำได้ทั้งชาย และหญิง ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะต้องการแบ่งปันระหว่างเพศ แต่เห็นว่าเป็นอาชีพที่ทำ ประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้ เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่เคยกล่าวถึงหญิงรัสเซียชาวเข่นวาร์ยา มาเนียก็เป็นภาพตรงข้ามที่มีทั้งความเข้มแข็ง เสียสละเพื่อส่วนรวม และช่วยตัวเองได้ มาเนียสร้างพัฒนาการให้การสร้างตัวละครหญิงของนวนิยายไทย ต้องการเป็นหญิงผู้มี อุดมคติเพื่อส่วนรวม ที่มีเลือดเนื้อและความรัก แต่ก็คิดทวนการทำประโยชน์ให้ส่วนรวม ตามอุดมคติมากกว่า และการให้ตัวละครเป็นหญิงอุดมคติชาวต่างชาติ ก็เป็นการเริ่มต้น ที่ดูจะสมจริงอยู่บ้าง จากจุดนี้ตัวละครหญิงไทยที่มีอุดมคติก็เกิดขึ้นในนวนิยายของนักเขียน คนเดียวกันในสมัยต่อมา

ตรงกันข้ามกับเสนีย์ ตัวละครฝ่ายหญิงของอิศรา แม้จะเป็นหญิงต่างชาติ แต่ ก็เป็นหญิงของสังคมยุคใหม่"ที่มั่นใจในตนเอง ปรากฏเปรี้ยวในลักษณะ"เปรี้ยว" เข้า สังคมเก่ง และมีลักษณะ"ยั่ววน"ก่อนข้างปล่อยตัว ลักษณะเด่นคือ มีอารมณ์ความรู้สึก ของปุถุชนและพอใจที่ จะทำตามความรู้สึกนั้น

เมื่อราเชนทร์พินินา เขารู้สึกว่า "วิทยาศาสตร์ทำให้ชีวิตของเราเศร้า หมดหวังและห่างธรรมชาติ เมื่อฉันอยู่ในโลกนี้ฉัน เป็นจุดรวมความสิ้นหวังทั้งมวลของ ธรรมชาติ ฉันรู้สึกว่าชีวิตของฉันเพิ่งจะเริ่ม..." ส่วนพะเยียบ หญิงไทยก็เป็นหญิง"เสเพล" ค่อมเหล้า เล่นการพนัน และเป็นหม้าย หญิงของอิศราไม่ใช่หญิงสาวแบบฉบับกุลสตรี แต่ มักเป็นหญิงกร้านโลก เคยชินกับการเข้า สังคม และเป็นหญิงที่กล้าพอจะยิงชายจน ราเชนทร์ต้องถูกตัดแขน ผู้หญิงของอิศรามักมีลักษณะถือดี ชอบเอาชนะ หากใครชนะก็ ยอมเป็นทาสโดยดี หญิงเป็นผู้ทำลายสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าคน และเห็นแก่ตัว ทำให้ชายต้อง สูญเสียอนาคต และยากลำบาก

หลอนต้องการแต่จะกระชากความจากมือผู้ชายที่เป็นนักรบ, กระชากปากกาออกจาก มือผู้ชายที่เป็นนักเขียนและพุ่งกันออกจากมือผู้ชายที่เป็นนักวาด-ทำลายล้างทุก ๆ สิ่ง ที่ใหญ่กว่าตัวหลอนเองให้หมด หลอนต้องการแต่จะร่อยจุมูกผู้ชายเหมือนวัวควาย

และบังคับให้เขาทำทุก ๆ อย่างเพื่อประโยชน์ของหล่อนอย่างเดี่ยวเท่านั้น¹

ส่วนจุดเด่นของตัวละครของอิศรา จึงอยู่ที่ฝ่ายชายที่แม่จะเสเพล เป็นคนมาป
ในการสร้างความสำเร็จให้ชีวิตของตนเองอย่างไร แก่ก็เป็นนักบุญที่เสียสละเพื่อผู้อื่น
โดยเฉพาะหญิงโดยไม่คิดถึงตนเอง ควณลักษณะ 2 ด้าน ของความเป็นนักบุญและคน
มาป ราเซนทร์ เป็นหนุ่มที่เป็นนักบุญสูงสุด เมื่อเขาเสียสละเข้าคุกแทนผู้อื่น ซึ่งแท้จริงเพื่อ
หญิงที่เขารัก แทการกระทำเช่นนี้เขาก็เห็นว่า เป็น "การโยนตะขาน เขาสู่การเสี่ยงภัย
ที่น่าตื่นเต้น" และผ่านผู้ถูกกรมมายังควาที่ฉายแสงเบื้องหน้า เขากล่าวว่า "เกราะ
ของวีรบุรุษชายแสดสะท้อนเป็นประกายอยู่... เขาก็ถอนใจมา ๆ, ยักไหล่ และพุกกับ
ตัวเองในความมืดควยน้ำเสียงแผ่วแห้วจางของห้องที่สุด ฉันไม่ใช่วีรบุรุษคอก เพื่อนเอ๋ย
ออ เปลา...ฉันไม่ใช่คนกล้าหาญเลยจนนึกเดี่ยว แทมาปเทามาป ทาขาว เทาคาขาว-
ฉันก็ยังอิมใจนักที่ฉันรู้จักว่าอะไรคือความรัก-และอะไรคือการเสียสละ!"²

ตัวละคร เอกฝ่ายชายของอิศรา มีลักษณะเป็น "วีรบุรุษชวานักเลง" ที่ต่อมาเห็น
ได้ในนวนิยายส่วนใหญ่ ตรงกันข้ามกับ เสนีย์ ทวีละคร เอกฝ่ายชาย ซึ่งหมายถึงกวีผู้เลา
คือเขาเอง เป็นผู้ชายธรรมดา ๆ คนหนึ่งที่ซ่างคิดแสดมีอารมณ์ละเอียดอ่อน ความเด่น
อยู่ที่ตัวละครฝ่ายหญิง ซึ่งเสนีย์ให้เป็นผู้นำความคิดฝ่ายชาย และเป็นผู้ให้กำลังใจ ลักษณะ
แตกต่างที่เด่นชัดเช่นนี้ เป็นความแตกต่างด้านทัศนะของผู้หญิง ซึ่งเสนีย์จะให้เกียรติและ
ยกย่องฝ่ายหญิง เป็นอย่างมาก

แม้ว่า นักบุญ-คนมาป และ ทัศนะของกวี จะเป็นนวนิยายกางแดนที่เคย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 557.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 640.

มีมาแล้วในพัฒนาการนวนิยายไทย แต่เอกลักษณ์ที่เด่นชัดค่านภาพาวรรณศิลป์ในนวนิยาย
 สำนัก "สระวิง" ทักนะต่อโลกและชีวิต รวมทั้งลักษณะของตัวละคร ฯลฯ ดังได้กล่าว
 มาแล้ว ทำให้นวนิยาย 2 เล่มนี้เป็นกระแสใหม่ของพัฒนาการนวนิยายไทยที่นักเขียน
 หุ่นรุ่นใหม่เขียนขึ้น และเป็นกระแสต่อเนื่องของนวนิยายแสดงข้อคิดที่จบลงด้วยความ
 เศร้าตามแนวโน้มของนวนิยายในช่วงนั้น การจบลงด้วยความเศร้าอาจเป็นไปอย่าง
 เสียดสีเขียนไว้ในชัยชนะของคนแพ้ตัวเองว่า "นักคิดคือนักเศร้า" และ "เรื่อง
 ของชีวิตนักเศร้าเสมอ" ดังนั้นแนวโน้มของนวนิยายไทยในช่วงนี้จึงจบลงด้วยความเศร้า
 ซึ่งอาจจะเป็นเพราะ นักเขียนนวนิยายคิดและมองชีวิตอย่างพิลึกพิลั่นตามากยิ่งขึ้น และ
 เมื่อเรื่องของชีวิตเป็นเรื่องเศร้า นวนิยายอันเป็นเรื่องราวของชีวิตก็ต้องจบลงด้วย
 ความเศร้าเช่นกัน

6. วรรณกรรมชิ้นสุดท้ายของ"ดอกไม้สด" กับภาพสะท้อนของสังคมและการเมือง ในสมัยรัฐธรรมนูญ

"ดอกไม้สด" เขียนวรรณกรรมชิ้นสุดท้ายหลังสงครามเสร็จสิ้นไปแล้ว แต่ก็มี
 จุดมุ่งหมายที่จะสะท้อนสภาพสังคมในระหว่างสงคราม และระหว่างที่เป็นนโยบายรัฐนิยม
 นับได้ว่าวรรณกรรมชิ้นสุดท้ายเป็นนวนิยายเรื่องแรกของดอกไม้สด ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะ
 สะท้อนสภาพสังคมและการเมืองอย่างชัดเจน ดอกไม้สดเริ่มเขียนโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะ
 "จารึกภาพของเหตุการณ์ในสมัยนั้นลงเป็นคำอักษรมให้หันออกเป็นเล่มในสมัยที่นายก ฯ
 สมัยสงครามกลับมาใช้อำนาจใหม่อีกครั้ง"¹ แต่ก็ไม่สามารถจบเรื่องเองได้ ทั้งที่มีโครง
 เรื่องไว้แล้ว "เรื่องใหม่ของฉันเปิดจากปี 83 ปี 88 ยังไม่รู้เลยว่าเอาอะไร
 แสดง โกรงเรื่องมี ตอนต้นตอนจบมี แต่ตอนกลางยังกะพร่องกะแพร่ง"² จุดมุ่งหมาย

¹สมภพ จันทระประภา, เรื่องเดิม, หน้า 77.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 91.

ที่จะสะท้อนสภาพสังคมและการเมือง ในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้เห็นได้จากการติดตามสถานการณ์อย่างละเอียดและใกล้ชิด ทั้งที่ก่อนหน้านี้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวของคอกไม้สดมองไม่เห็นชัดในนวนิยายที่แก่วิว คอกไม้สดเองกล่าวถึงความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับการเมืองไว้ว่า "ความมาแต่เก่าก่อนดำเกี่ยวกับเรื่องบ้านเรื่องเมืองต้องมาอย่างรุนแรงเสมอ เคี้ยวนี้ก็ยอขึ้นมากไม่สู้รับสวาม"¹

คอกไม้สดนำตัวละครในเรื่อง นี้แหละโลก มาเสนออีกครั้งและด้วยกลวิธีแบ่งตัวละครให้เข้ากับมหาอำนาจ 2 ฝ่ายอย่างกลมกลืนกับอุปนิสัยเดิมที่เคยแสดงไว้ใน นี้แหละโลก ปชชา พี่ชายคนรองของคัลยา บุตรีคนรองบางครั้งไร้ใหญ่ผล มีลักษณะขมขื่นน่องในบางครั้ง และยังมีภาพพจน์ไม่ดี เพราะมีภรรยาเก็บก่อนแต่งงานจริง เป็นฝ่ายสนับสนุนเผด็จการฮิตเลอร์ผู้เป็นซึ่งเป่าฝ่ายอังกฤษ ส่วนตัวละครฝ่ายดี เช่น ทวีช และผู้ชายที่รับราชการ เช่น มนตรี วิชัย รวมทั้งคนชั้นผู้ใหญ่ เช่น เจ้าคุณสรรพกิจ สนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อผู้เป็นจีนไทย ฝ่ายที่รักชาติและสนับสนุนเหล่านี้ถึงกับนำคา "ลูกผู้ชาย" ใจ และเกิดการปะทะทางความคิด รวมทั้งทางด้านความก้าวซึ่งมีมาแต่เดิมแล้วอย่างประปราย ส่วนชนชั้นลูกเศรษฐีก็พยายามเอาใจผู้ปกครองซื้อเสบียงไปให้นับได้ว่ากวาดวีชี้นำความคิดทางการเมืองและสภาพการณ์บ้านเมืองมาสอดใส่ในเนื้อหาของนวนิยายของคอกไม้สดทำได้อย่างกลมกลืนเป็นธรรมชาติ พร้อมกับนั้นก็มองเห็นทัศนคติสนับสนุนสัมพันธมิตรของคอกไม้สดเองด้วย

ด้านสภาพการเมืองภายในประเทศ คอกไม้สดใช้ท่วงทำนองเสียดสีแกมล้อเลียนนโยบายของ "ท่านผู้นำ" อุปนิสัยของจินตนาพี่สาวของคัลยา ซึ่งนิยมการแต่งกายในท่วงท่าผู้นำผู้อื่น นำมาสอดใส่กับการสนองตอบนโยบายรัฐนิยมได้อย่างเหมาะสมเจาะคอกไม้สดควิพากษ์วิจารณ์แกมเสียดสี สภาพการปกครองการเมืองในระบอบนั้นนับตั้งแต่

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

นโยบายต่างประเทศ การเตรียมรับสภาพสงคราม และที่แสดงไว้อย่างลือเลือนคือ
นโยบายรัฐนิยม

ในตอนต้นเรื่อง เมื่อยุพราชไปถึงเหตุการณ์ส่วนตัวด้านชีวิตการแต่งงานและ
เหตุการณ์บ้านเมืองที่หลุมศพของคัลยา ดอกไม้สดเกริ่นเหตุการณ์บ้านเมืองตามลำดับโดย
ให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตก่อนแต่งงานของยุพราช ซึ่งออกจะยืดเยื้อและละเอียดตามขั้นตอนอย่าง
ที่ผู้หญิงอย่างยุพราชจะจดจำได้แม่นยำเช่นนั้น สภาพบ้านเมืองในประเทศกำลังพุ่งเพื่อกับ
การสร้างชาติ ขณะที่สถานการณ์ของโลกกำลังรัดตัวเข้ามาทุกที การกระทำของผู้ปกครอง
ประเทศทั้งหลายอันได้แก่ คณะรัฐบาล ข้าราชการ และประชาชนหมู่ที่ใดอยู่เหนือ
ประชาชนเหล่านี้ คือประชาชนหมู่ที่คลุกคลีใกล้ชิดกับคณะผู้ปกครองประเทศนั้น เป็นไป
ในลักษณะ "ลวนแล้วไปควยการเจตนาของ การประกวด การบูรณะ การสร้างบางแห่ง
เพื่อความคงอยู่แห่งศิลปะและวัฒนธรรม บางแห่งเพื่อความโอ้อา" แม้แต่ "สามัญชนที่มี
มันสมองเป็นชั้นสามัญที่สุดคงเห็นตัวหลอนก็พอจะเข้าใจได้ว่า จะเป็นแผนการเตรียมรับ
และสู้สงครามในอนาคตอันไกลไปก็เป็นอันขาด" การตั้งกองอาสาอากาศและสันนิบาต
ช่วยป้องกันและบรรเทาภัยทางอากาศซึ่งเป็นส่วนน้อยนิดที่แสดงถึงการเตรียมรับสถาน-
การณ์ก็กลับกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของสังคมหญิงที่คิดไปถึงความมั่นคงและความเกะ
มากกว่าจะคำนึงถึงการรับสงคราม

ขณะที่เหตุการณ์บีบรัดตัวมากยิ่งขึ้น ดอกไม้สดไต่ถามการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับ
วิถีชีวิต และเหตุการณ์ในครอบครัวได้อย่างแนบเนียน ทวิชกับยุพราชเองได้รับกระทบ
จากเหตุการณ์บ้านเมืองตั้งแต่การกำหนดการแต่งงานและการใช้ชีวิตครอบครัวจนเขา
ถึงกับสรุปว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวของกัน "มนุษย์ขนาดตัวแมลงอย่างเรา
นี่ จะมีลูกสักคนหนึ่งได้หรือไม่ได้ก็ขึ้นอยู่กับเรื่องของโลกด้วยเหมือนกัน"

ภาพของ "ท่านผู้นำ" ที่มองเห็นได้จากวงสนทนาขณะรับประทานอาหาร แสดง
ให้เห็นทัศนะของประชาชนกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นชนชั้นสูงที่มีต่อผู้ปกครองสมัยนั้นได้อย่างแจ่มชัด

และแม่ฝ่ายหญิงที่ไม่เคยต้องการพูดเรื่อง "ทศโกศมอง" ก็แสดงความเห็นออกมาได้เนื่อง
จากผลกระทบของตนเอง ในขณะที่เสียงเพลง "สวามิภักดิ์" กำลังแว่วมา

"...อย่ารีรอเลย เจ้าเข้ามาช่วยกัน สมนานฉันทสร้างไทยให้เทียมเรา
สวามิภักดิ์เถิดจะดำรงสวามิภักดิ์..."

"ได้ยินว่าเมื่อคืนวาน นายมัน นายคง พูดว่า นายคงจะลาออกจริงหรือ ใครได้ยิน
มั้งหรือเปล่า"

สุรางค์รัศมีขึ้นหันหน้าอย่างตกอกตกใจ "ตายจริง ผู้หญิงคนไหนไปใส่หมวกชนิดแบบ
เขาอีกละ "

...

สุรางค์รัศมี เริ่มสันนิษฐานอีก

"ถ้าจะโกรธเรื่องบรรดาศักดิ์ ท่านพญา ท่านเจ้าพระยาหญิง อะไรนั่นนะ เขาว่า
มีคนซัดคอกว่าเป็นยี่เก"

...

"...เดี๋ยวจะกล่าวความถึงท่านผู้นำต่อไป งามของท่านยังมีอีก ท่านอาจจะมิรู้
เรื่องภาพยนตร์ที่ทหารอากาศ เขาจะทำคือว่าท่านเป็นดวงใจใคร่ เรื่องโคยกลอด
แล้วท่านเองจะรวมแสดงเป็นนักร้อง... ท่านอาจจะไปแสดงเป็นนักร้องตัวอย่าง ก็
ใส่ที่อบุคไท่ตามแบบอารยะประเทศก็ได้"

"ผมนี้กลัวจะเกี่ยวกับเรื่องตำแหน่งผู้มีอำนาจทหารสูงสุดมากกว่า" คำจบบาง
ศรีทรวง "คืออาจมีผู้ชักชวนว่า นายกรัฐมนตรีกับผู้มีอำนาจทหารสูงสุดเป็นคน ๆ
เดียวกันจะกลายเป็นบูรณะบอมเผด็จการ"

"แล้วทุกวันนี้จะไม่ใคร่ผู้ใดจ? "สุรางค์รัศมีถาม "ตามเข้าไปเผด็จจนถึงในมุ้งแน่
จะบอกให้ ผู้หญิงแม่ออกนอกจากมุ้งไม่มีเสื้อชั้นใน ตำรวจเขาไปจับ"¹

รายการของ นายมัน นายคง เป็นกระบอกเสียงของ "ท่านผู้นำ" ที่มีบทบาท
ต่อการกำหนดวิถีชีวิตให้ประชาชนตั้งแต่การสวามิภักดิ์ "อ่อนน้อมให้เลิกเบเร่ต์หรือผ้า

---

¹ ดอกไม้สด (นามแฝง) , วรรณกรรมชั้นสุดท้าย (พระนคร : บรรณาการ,
2516), หน้า 71-75.

วัดเสียอีกแล้ว จำเพาะเจาะจงจะให้ไฉ่หมวกมีปีก" จนสรวงรัตนกล่าว่า "วินัยเชื่อว่า
ที่ถูกรัฐบาลควรจะต้องโรงงานทำหมวกแล้วก็อยากจะให้ผู้หญิงใส่หมวกแบบไหนก็ไม่มีออก
มาให้เสร็จเลย" บทบาทของนายมัน นายคง มีรังแต่การกำหนดวิธีทางการใช้ชีวิตจนถึง
การแถลงนโยบายระดับประเทศ

"...แน่ละซี" เสียงบุหงาคังยิ่งขึ้น "นี่จะ เมื่อ 2-3 วันมานี้เองแหละ นายมัน
นายคง ยังพูดว่า เมืองไทยนี้ยังงี้ก็หนีสงครามไม่พ้น"
"นายมัน นายคง อึกแล้ว" มนตรีว่าดูจากที่นั่งซา ๆ ...
"...เรื่องของนายมัน นายคง ก็กึก เชื้อ ฟัง ตามแต่ นายมัน นายคง จะสั่ง ลง
หายก็ชวนแต่งตัว...ไปกินข้าวดีกว่า"¹

รัฐนิยามด้านการแต่งกายอันจะเป็น "วิธีทางไปสู่ความเป็นอารยประเทศ"
คังเพลงเชิดชวนว่า "เชิดชื่อะ เชิดร่วมกันสวมหมวก จะสะดวกสบายด้วยทั้งสวยหรู
ปรุงโบหน้าให้อารามงามนาคู อึกเชิดชื่อนามัยใหม่มันคง..." นั้น กสิมเป็นความ"งาม"
อีกลักษณะหนึ่งสำหรับมารดาของชิด

"...หลอนเดินห่างไปเล็กน้อย แล้วกลับมาพร้อมด้วยหมวกสตรีใบหนึ่งซึ่งหลอนถือ
ไว้ไพ่วิชิต เห็นเป็นหมวกเย็บด้วยตาตุ๊กสีขาวย มีปีกกรอบที่รูปะ เบื้องหลังทาง
ท้ายทอยเป็นปีกเล็กแคบ ถวนข้าง ๆ กว้างขึ้นเล็กน้อย และส่วนตรงหน้านั้นเป็น
ปีกใหญ่กว้าง มีดอกไม้แพรสีขาวยประดับที่ตรงขอบใบ และมีสายยึดสำหรับรัดที่กลาง
"ทายชีว่าหมวกใคร" หลอนชวน
ทวิชตอบ หลังจากที่ได้มองอยู่เพียงครู่เดียว "หมวกแม่" พร้อมกันนั้นอาการซันก็
ระบายไปทั่ววงหน้า
ศรีสมรมซึ่งหันมาคุดวย ถามขึ้นด้วยเสียงแสดงความพิศวงและไมแนใจนัก "เอะ
หมวกเด็กไม่ใช่หรือคะ"²

เมื่อญี่ปุ่นขึ้น ความขัดแย้งระหว่างตัวละครยิ่งทวีมากกว่าเดิม ผลกระทบจาก

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 173.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

สงครามที่มาถึงตัว ทำให้พฤติกรรมของตัวละครเปลี่ยนไป ฝ่ายที่คัดค้านญี่ปุ่นอีกสัก ฝ่ายสนับสนุนญี่ปุ่นอีกสัก เมื่อเหตุการณ์เต็มแปรไป ประชาชนสนับสนุนฝ่ายอีกก็จะถึงกับขัดแย้งแม้แต่กับภรรยาตนเองที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับฝ่ายใด

เป็นที่น่าเสียดายว่าดอกไม้สดแต่งเรื่องนี้ไม่จบ มิฉะนั้นวงการนวนิยายไทย ก็จะมีนวนิยายสะท้อนสภาพสังคมและการเมืองสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และสมัยรัฐนิยม ที่สามารถแสดงเนื้อหาและความคิดเห็นทางการเมืองลงไว้ในนวนิยายได้อย่างแนบเนียน ไม่ซัดเซินควยคิดปะการ เขียนซึ่งอยู่ในระดับดีของดอกไม้สด.

วรรณกรรมชิ้นสุดท้าย ของดอกไม้สด เป็นผลกระทบจากการเมืองและสังคม ปฏิริยาต่อต้านนโยบาย "ทานูนา" ที่แสดงไว้ในเชิงเสียดสีล้อเลียนเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ไม่ได้เคร่งเครียดเอาจริงเอาจังกับการต่อต้านนัก เป็นลักษณะ "หยิกแถมหยอก" ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การเมืองกับวรรณกรรม (หรือนวนิยาย) นั้นมีความผูกพันกันอยู่ เพียงแต่จะแสดงให้เห็นชัดเจนเมื่อมี "ตัวเร่ง" คือความตึงเครียดของสถานการณ์บ้านเมือง และนวนิยายที่ดีก็อาจเกิดขึ้นจากความปั่นป่วนยุ่งเหยิงของสภาพบ้านเมือง และนวนิยายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวก็สามารถเป็น "สั้นฉ่อง" แห่งยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ช่วงที่สี่ : นวนิยาย ทักษิณีย์รัฐนิยม

สภาพสังคมและบรรยากาศทางวรรณกรรม

พ.ศ. 2488 สงครามโลกสงบลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายอักษะ ไทยต้องตกอยู่ในสภาพผู้แพ้สงคราม แม้จะได้เตรียมการเพื่อหลีกเลี่ยง และมีข้ออ้างหลายประการ เช่น ก่อนสงครามสงบเล็กน้อย ^{จอมพล} ป. พิบูลสงคราม ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทน เพื่อเป็นรัฐบาลบังหน้าระหว่างสงคราม ซึ่งจะทำให้อ้างว่าการตกลงร่วมมือกับญี่ปุ่นเป็นการกระทำของรัฐบาลชุดก่อน หรือยกข้ออ้างว่าประชาชนไทยไม่ได้เห็นด้วยกับการให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศ และได้จัดตั้งองค์การเสรีไทยดำเนินการต่อต้านไต้ดิน หลังจากสงครามสงบรัฐบาลไทยยังประกาศว่าการประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรของรัฐบาลชุดก่อนเป็นโมฆะก็ไม่สามารถช่วยฐานะของประเทศได้ อังกฤษยื่นข้อเรียกร้อง 21 ข้อ เช่น เรียกร้องคาบฏินากรรมสงคราม และต้องยินยอมให้ความสะดวกแก่กองทหารของอังกฤษ ต้องส่งข้าวให้โดยไม่คิดมูลค่าถึง 1 ล้าน 5 แสนตัน ทำให้ไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านต่างประเทศอย่างหนัก

ส่วนในด้านปัญหาภายในประเทศ ภาวะเศรษฐกิจทรุดหนักหลังสงคราม การหยุดชะงักทางการผลิตระหว่างสงคราม ทำให้เกิดสภาพข้าวขาดแคลน ประชาชนอดอยาก โจรผู้ร้ายชุกชุม เกิดการปล้นรายใหญ่หลายครั้ง แต่ปัญหาที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือการคอร์รัปชันอย่างกว้างขวางในรัฐบาล ศิลปกรรมเสื่อม ชำราชการขาดระเบียบวินัย ทำให้สถานการณ์ยิ่งปั่นป่วนวุ่นวายมากขึ้น¹

ทางด้านความขัดแย้งในหมู่ผู้ปกครองประเทศ ความแตกแยกของคณะราษฎร เป็นไปในขั้นแตกหัก มีการต่อสู้ชิงอำนาจกันระหว่างกลุ่มทหารของหลวงพิบูลสงคราม กลุ่ม

¹David A. Wilson, Ibid., p. 23.

พลเรือนของนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มอนุรักษ์ และนิยมเจ้าของนายควง อภัยวงศ์ กลุ่มหลังนี้แม้จะเป็นกลุ่มเล็ก แต่ก็ไม่มีข้อเสียหายด้านชื่อเสียง การขึ้นดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีของนายควง อภัยวงศ์ ระหว่างทศวรรษปลายสงคราม แม้จะเป็นเพียงระยะสั้น แต่ก็ไต่ตอมคลายความตึงเครียดทางการเมืองที่ ^{จอมพล} พล.พิบูลสงครามสร้างไว้หลายด้าน เช่น ยกเลิกโครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมทั่วประเทศ เสนอร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม นักโทษการเมืองทันที และยังลดอำนาจทางทหารของหลวงพิบูลสงคราม โดยดึงปลด หลวงพิบูลสงครามจากตำแหน่งบัญชาการทหารสูงสุด นับว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการ ทำลายสถานะของกองทัพบกอย่างรุนแรง ทำให้ฝ่ายทหารลดอิทธิพลลง หลังจากนั้นมา จนถึง พ.ศ. 2490 รัฐบาลพลเรือนก็มีบทบาททางการเมือง พยายามขจัดอิทธิพลทางทหาร ออกจากการเมือง จะเห็นได้จากในรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2489 ระบุว่าว่ารัฐมนตรี ต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ การลดอิทธิพลของทหารในวงการเมือง ทำให้ทหารโดยเฉพาะหลวงพิบูลสงครามคอยหาโอกาสกลับเข้ามามีอิทธิพลอยู่ตลอดเวลา

เหตุการณ์บ้านเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แม้ว่าจะมีสภาวะเศรษฐกิจ ทรุดหนัก ความเป็นอยู่ของราษฎรต้องอดอยาก ชาวชาดแกล่น แต่ในด้านเสรีภาพการ แสดงความคิดเห็นดีกวาสมาธิรัฐนิยม นักเขียนที่หยุดเขียนไปเพราะความบีบคั้นทางการเมือง ก่อนหน้านี้ก็เริ่มเขียนวรรณกรรมออกมามากมาย กระดาษที่เคยขาดแคลนก็มีเพียงพอ สภาพเช่นนี้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้บรรยากาศในวงการวรรณกรรมแจ่มใสดีกครั้งหนึ่ง สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ออกวารสาร นิตยสารซึ่งเป็นสนามสำคัญของนักเขียน และยังช่วยสร้าง นักเขียนใหม่ ๆ ขึ้นด้วย เช่น ปิยะมิตร ลงเรื่องของ "ป. อินทรปาลิต" "สุวัฒน์ วรรณศิลป์" "ก. สุรางคนางค์" หรือ บางกอก ลงเรื่องของ ประหยัด ศ. นาคะนาท ประมูล อุณหูป และสร้างนักเขียน เช่น "เสนีย์ เสาวพงศ์" เป็นต้น

ทางด้านนักเขียนเองก็พยายามจัดตั้งสำนักพิมพ์ ออกหนังสือขานักเขียนเอง สด กุระมะโรหิตลออกจากราชการ มาจัดตั้งจักรวรรดิเกิดเป็นออกหนังสือ เอกชน สวนอักษร และ ศิลปิน พยายามรวบรวมศิลปินสาขาต่าง ๆ เช่น กวี จิตรกร สถาปนิก และนัก

หนังสือพิมพ์ จัดพิมพ์หนังสือแข่งกับนายทุน จัดกิจกรรมของศิลปิน ซึ่งทำให้เกิดหนังสือ
ระดับดีขึ้นหลายเล่ม¹

นักเขียนใหม่เกิดขึ้นมากมายในระบอบนี้ เนื่องจากการขยายตัวของวารสารและ
ความก้าวหน้าทางการพิมพ์ เช่น "เสนีย์ บุษปะเทศ" "อคุลย์ ราชวังอินทร์" "อิงอร"
(ก๊กดีเกษม พุทาคม) "สุวัจน์ วรดิถก" "อุณา เฟื่องธรรม" เป็นต้น ส่วนนักเขียน
ที่เคยเขียนนวนิยายมาแล้วก็สร้างนวนิยาย ชาติออกมามากมาย ที่เด่นเห็นจะได้
แก่ ชุดบ้านทรายทอง พจมาน สว่างวงศ์ ของ "ก.สุรางคนางค์"

ราว พ.ศ. 2489 รัฐบาลจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้น ทำให้บรรยากาศเริ่มเข้าสู่
ความเป็นประชาธิปไตยขึ้นบ้าง การเลือกตั้งในปีนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นนายก
รัฐมนตรี ผลงานเด่นคือการออกรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2489 ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการ
จัดตั้งพรรคการเมือง เกิดพรรคการเมืองขึ้นหลายพรรค เช่น พรรคแนวรัฐธรรมนูญ
ของหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ พรรคสหชีพของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ พรรคประชาธิปไตย
ของนายควง อภัยวงศ์ เป็นต้น การออกรัฐธรรมนูญทำให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ นาย
ปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีก แต่ดำรงตำแหน่งเพียงไม่กี่วัน ก็เกิดกรณีสวรรคต
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัฐบาลไม่สามารถคลี่คลายกรณีสวรรคตให้
กระจ่างต่อประชาชนได้จึงถูกพรรคฝ่ายค้านโจมตี นายปรีดี พนมยงค์ ^{ถูกมองอย่างสงสัยและหมิ่นแคลน} ไล่ออกจากตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน และในระบอบนี้เอง
^{จอมพล} ป. พิบูลสงครามก็กระทำรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2490 โดยอ้างสาเหตุว่า เพราะรัฐบาล
ไม่สามารถปกครองบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อย ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ชาวชาวนาและคน
บ้านเมืองมีใจร้าย และรัฐบาลไม่สามารถคลี่คลายกรณีสวรรคตให้แจ่มชัด เกิดการ
คอร์รัปชันอย่างกว้างขวางในวงราชการ และสภาพทางทหารเสื่อมลง แต่เหตุผลที่แท้จริง

¹ เสถียร จันทิมาธร, หนอนหนังสือ (พระนคร: คัมภีร์, 2519) หน้า 176.

เนื่องมาจากภาวะเลื่อมโทรมทางทหาร เพราะรัฐธรรมนุญ พ.ศ. 2489 ระบุว่าไม่ให้วุฒิ
สมาชิกเป็นข้าราชการประจำ ทำให้ทหารถูกกีดกันจากวงการเมือง และยังคงค้าง
ประมาณทางทหารลงมาก แต่การกระทำรัฐประหารแล้วก็เป็นรัฐบาลอาจทำให้ประชาชน
เห็นว่าเป็นการกระทำเพื่อหวังอำนาจอย่างโจ่งแจ้งและต่างประเทศอาจไม่รับรองฐานะ
ของรัฐบาล เพราะรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามเคยสนับสนุนญี่ปุ่นมาก่อน คณะรัฐประหารจึง
แต่งตั้งนายทอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก หลังจากดำรงตำแหน่งได้เพียง 4 เดือน
คณะรัฐประหารก็ยื่นข้อเสนอว่าดำเนินการไม่เป็นที่พอใจ หลวงพิบูลสงครามจึงขึ้นเป็น
นายกรัฐมนตรีเอง

การรัฐประหารครั้งนี้เป็นการเข้ายึดอำนาจการปกครองโดยไม่ถูกต้องตาม
กระบวนการทางการเมืองระบบรัฐสภา เป็นการนำประเทศไทยเข้าสู่ระบอบเผด็จการ
ทางการเมือง อำนาจทางการเมืองของคณะราษฎรสิ้นสุดลง กลุ่มทหารบกเข้ามามีอำนาจ
เพียงผู้เดียว

แต่ถึงแม้ว่าคณะรัฐประหารจะเป็นกลุ่มนายทหารและอ้างสาเหตุว่าทำรัฐประหาร
เพื่อปรับปรุงกองทัพ แต่ทหารทั้งสามเหล่าทัพก็มิได้เห็นด้วยเสียทั้งหมด หลังการรัฐประหาร
จึงเกิดกบฏหลายครั้งโดยทหารกันเอง ส่วนใหญ่เป็นทหารเรือ เริ่มจากกบฏจอมพล¹
เมื่อ พ.ศ. 2491 ซึ่งให้เหตุผลว่าต้องการแก้ไขปรับปรุงกองทัพเช่นกัน กบฏวังหลวงโดย
กองทัพเรือ และนาวิกโยธินซึ่งสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ^{จอมพล} พล.พิบูลสงครามใช้มาตรการ
ปราบปรามอย่างรุนแรงมากเพื่อกำจัดกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ และพวกเสรีไทยให้สิ้นซาก
ไม่ให้มีโอกาสคิดกบฏได้อีก การกวาดล้างครั้งนี้ยาวนาน และสร้างความหวาดกลัว เป็น
ยุคทางอิทธิพลเมื่อรัฐมนตรี 4 คน ซึ่งถูกข้อหา กบฏ ถูกบุคคลแต่งกายคล้ายโจร
มลายูบุกเข้ายิงตายขณะถูกควบคุมตัวไปฝากขังที่สถานีตำรวจบางเขน คือ นายถวิล อุดล
นายจำลอง ดาวเรือง นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และ ดร.ทองเปลว ชอภูมิ และยังออก

¹เกิดขึ้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2491, บางครั้งเรียกว่ากบฏเสนาธิการ

ประกาศจับอีก 10 คน รวมทั้งนายปรีดี พนมยงค์ ด้วย การเข้าบุกยิงเช่นนั้นสะท้อน
สวัสดิภาพของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นยุคของอิทธิพลกวาดล้าง "ม็อด" อย่าง
แท้จริง¹

แต่การเริ่มต้นของยุคเผด็จการดังกล่าวก็ยังไม่กระทบกระเทือนต่อวงการวรรณกรรมมากนัก ทั้งนี้เพราะรัฐบาลของคณะรัฐประหาร ยังต้องพะวงกับการแก้ไขความขัดแย้งในหมู่ทหารกันเอง คือการปราบกบฏและฝ่ายปรักภัยทางการเมือง การเข้าควบคุมตำแหน่งการวรรณกรรมจึงยังเป็นภาระรอง ไม่ใช่ปัญหาเร่งด่วนของคณะรัฐประหาร การขยายตัวของวงการวรรณกรรมจึงยังไม่ได้ถูกสะกดกั้น หรือจำกัดขอบเขตลงในระยะนี้

นวนิยายหลังสมัยรัฐนิยมและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2486 - 2492)

หลังสมัยรัฐนิยมและสงครามโลกครั้งที่สอง บรรยากาศของวงการนวนิยายเริ่มมีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง มีความเจริญก้าวหน้าด้านปริมาณเป็นอย่างมาก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ คือ

ประการแรก ด้านอุปสรรคการพิมพ์ที่เคยขาดแคลนระหว่างสงคราม เริ่มมีพอเพียงกับความต้องการ ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สนับสนุนให้การพิมพ์ขยายตัวก้าวหน้าขึ้น

ประการที่สอง รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ยกเลิกนโยบายรัฐนิยม ทำให้นักเขียนที่เคยหยุดเขียนกลับมาเขียนอีกครั้งหนึ่ง นับได้ว่าความบีบคั้นและจำกัดเสรีภาพทางการเขียนได้ยุติลงแล้วระดับหนึ่ง นอกจากนี้การนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองยังแสดงให้เห็นบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยที่เฝ้าบ่ม ความตึงเครียดของบรรยากาศทางการเมืองจึงลดน้อยลง ซึ่งทำให้ความวิตกกังวลด้านสวัสดิภาพของนักเขียนที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมและการเมืองคลายลงอีกส่วนหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตามบรรยากาศของประชาธิปไตยก็มีเพียงในสมัยรัฐบาลพลเรือนเท่านั้น หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2490

¹สว่าง ลานเหลือ, เรื่องเดียวกัน.

บรรยากาศทางการเมืองก็เข้าสู่ลักษณะที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยอีกวาระหนึ่ง

ประการที่สาม สภาพของสังคมและจิตใจรวมทั้งศีลธรรมของคนหลังสงคราม เกิดความผันแปรไปจากระยะก่อนสงคราม ในระหว่างสงคราม ประชาชนได้พบแต่ความโหดร้ายทารุณ เกิดความหวาดหวั่นและความไม่แน่ใจในความปลอดภัยของชีวิต ความอดอยากหิวโหยในภาวะข้าวยากหมากแพง ทำให้จิตใจของคนเคร่งเครียด ท้อแท้ มองไม่เห็นอนาคต ชีวิตก้าวกระด้างขึ้น เมื่อสงครามสงบ ผลที่ตามมาก็คือสภาพจิตใจของคน ที่ระส่ำระสาย ซากสิ่งยึดเหนี่ยวในชีวิตไม่มีความหวัง เพราะต้องประสบกับการสูญเสีย การพลัดพราก จนเคยชิน ศีลธรรมเสื่อมทราม ความอดอยากหลังสงครามทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขัน เอาตัวรอด และเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเชื่อมั่นในสิ่งสิ่งงามทั้งหลายถูกทำลายไป

ด้วยเหตุนี้ประชาชนบางส่วนจึงต้องการผ่อนคลายความเคร่งเครียดของจิตใจ ต้องการชีวิตที่สนุกสนานรื่นเริง แม้ว่าจะฉาบฉวย ลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่อวงการนวนิยายทำให้เกิดนวนิยายเนื้อหาทำนองพาดฝัน สะท้อนชีวิตด้านที่สุขสบาย หรือมีฉันทันที เน้นให้ความเพลิดเพลินเพื่อความสุขชั่วคราวชั่วคราวขณะอ่าน นวนิยายประเภทนี้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนตั้งแต่ผู้ได้รับการศึกษาสูงจนถึงชาวบ้านบ้านตลาดที่ได้รับการศึกษาน้อย หากจะรวบรวมจำนวนนวนิยายประเภทนี้ในช่วงหลังสงครามจะได้มากกว่าหลังสมัยสงครามหรือสมัยรัฐนิยมหลายเท่าตัว

ทิศทางของพัฒนาการของนวนิยายไทยในระยะหลังรัฐนิยมและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ก็อาจสรุปได้เป็น 2 ทิศทาง คือ

1. นวนิยายแสดงชีวิตหลังสงคราม
2. การขยายตัวของนวนิยาย "หลีกหนี" หลังสงคราม

1. นวนิยายแสดงชีวิตหลังสงคราม

สภาพชีวิตและสังคมหลังสงครามเปลี่ยนแปลงจากก่อนสงครามมาด้วยความโหดร้ายบีบคั้น ที่แต่ละคนได้ยามมาระหว่างสงครามทำให้เกิดขึ้นกับความรุนแรงและความทารุณโหดร้าย ที่ลึกรวมเสื่อมทราม มนุษย์กล้าเผชิญกับความบีบคั้นทารุณมากยิ่งขึ้น เห็นแก่ตัว และมักจะก้าวร้าว ทำร้ายจิตใจผู้อื่น นับเป็นความเสื่อมทรามที่ไม่ได้เกิดเฉพาะสังคมใดสังคมหนึ่ง แต่เป็นความเสื่อมทรามลงของมนุษยชาติที่สืบเนื่องมาจากความบอบช้ำที่ได้รับจากสงคราม ในระยะนี้มีนวนิยายที่เป็นตัวแทนสะท้อนชีวิต และสังคมหลังสงครามได้อย่างลึกซึ้งและแจ่มชัด พร้อมกันนั้นก็แสดงให้เห็นพัฒนาการอีกชั้นหนึ่งของนวนิยายไทยอีกด้วย นวนิยายเหล่านี้คือ เราลีขิต-หลุมฝังศพของวาสิษฐี ของ "ร. จันทิมพะ" และ ชีวิตหนึ่ง ของ "ก. สุรางคนางค์"

เราลีขิต-บนหลุมฝังศพของวาสิษฐี: ผลกระทบจากมหาสงครามต่อจิตใจและวิถีชีวิตของมนุษย์

นวนิยายชุดนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ เราลีขิต เป็นตอนต้น และ บนหลุมฝังศพของวาสิษฐี เป็นตอนปลาย "ร. จันทิมพะ" เขียนตอนต้นลงใน ประชามิตร-สุภาพบุรุษ เมื่อ พ.ศ. 2489 และจบ บนหลุมฝังศพของวาสิษฐี เมื่อ พ.ศ. 2493 แม้ว่า "ร. จันทิมพะ" จะเป็นนักเขียนนิพนธ์ แต่เขาก็สามารถหิบบชีวิตในสังคมหลังสงครามมาแสดงให้เห็นได้อย่างมีศิลปะ และยังสร้างพัฒนาการขั้นสำคัญให้กับนวนิยายไทย

เนื้อเรื่องของ เราลีขิต-บนหลุมฝังศพของวาสิษฐี ยังคงเป็นเรื่องราวของความรักและชีวิตในครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวใหญ่ของชนชั้นสูงที่มีความยุ่งเหยิงอันเนื่องมาจากการมีภรรยาหลายคน แต่ด้วยเนื้อหาเช่นนี้ "ร. จันทิมพะ" นำไปสู่แก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า กาลเวลา สิ่งแวดล้อม และความนึกคิดของคนสมัยหลังสงครามมีอิทธิพลต่อชีวิตของหญิงสาวคนหนึ่งที่มีความอ่อนโยนและความรักอันบริสุทธิ์ยิ่งใหญ่ ทำให้ชีวิตต้องพบกับความคับมืตแตกสลาย ซึ่งหมายความว่า สงครามทำให้ชีวิตทุกชีวิตผันแปรเปลี่ยน

แปลงไปอย่างไม่มีช้อยกเว้น

ในทัศนะของ "ร. จันทิมพะ" สังคมในยุค "ปรมาณู" หลังสงครามเป็นยุคที่ความรู้สึกอ่อนโยนทุกอย่างดูเหมือนจะถูกเปลวปรมาณูไหม้หมดไปด้วย มนุษย์มีความกล้าแกร่งมีกินแบบใหม่ ซึ่งเกิดจากวิญญานต่อสู้ที่ถลันกรองมาแล้วด้วยสงครามและความเชื่อรอบค่าน ประสพการณ์อันโหดร้ายทำให้มนุษย์มองชีวิตและผู้คนรอบข้างในแง่ร้าย การมีชีวิตรอดผ่านมาได้จากความรุนแรง ทำให้เกิดความหึงผยอง "แบบใหม่"¹ ซึ่งมีความระแวงความอาฆาต และหมกด้วยกิเลส มนุษย์หมดศรัทธาต่อความดีงามในชีวิต คนรุ่นใหม่ก้าวข้ามสิ่งซึ่ง "เรามีได้คิดค้นขึ้นเอง" และสิ่งที่เราเรียกว่า "สิ่งล้ำสมัยของยุคเก่า" เกือบหมดพวกเขามั่นใจว่า เขาสามารถลืชีวิตของเขาได้เอง ชีวิตอยู่ในเงาของการของมนุษย์ไม่ใช่พรหมลิขิตแต่เป็น "เราลิขิต" ความหึงผยองของแบบใหม่ และความเชื่อมั่นในการบงการชีวิตของตนยังทำให้มีลักษณะก้าวร้าว และมักทำร้ายจิตใจผู้อื่นลงอย่างเห็นแก่ตัว ซึ่งจะได้เห็นได้เด่นชัดในลักษณะของเผด็จ และจิตรี ตัวละครใน เราลิขิต-บทลุ่มฝังศพของวาติษ เผด็จจะเป็ภาพที่แจ่มชัดที่สุดของคนสมัยหลังสงคราม เขาเป็นพ่อค้า ที่รู้จักกลเม็ดในการค้า และนำมาใช้กับการสมรสด้วย เขาได้แต่งงานกับจิตรีด้วยการใช้เงินจำนวนหนึ่งช่วยเธอ และปิดบังความลับเกี่ยวกับคนรักของจิตรี แต่เมื่อจิตรีประนามเขาว่า "โกง" เขาก็ทำให้ชีวิตของจิตรีต้องว่างเปล่าด้วยการบอกว่ามีภรรยา "แหม่ม" อยู่แล้ว เธอเป็นเพียง "ฉากผ่าน" หรือโสเภณีของเขาเท่านั้น แม้จะรู้ว่าการหลอกดวงเช่นนั้นจะทำให้จิตรีต้องเจ็บปวด แต่เพราะความถองการอยู่เหนือจิตรี อันเป็นความหึงผยองอย่างหนึ่ง เขาจึงทำร้ายเธอได้อย่างเจ็บแสบและรุนแรง

ทำไมผู้ชายถึงชมชานเข้าหาผู้หญิงแล้ว านะเธออะ? นี้ไม่รู้แต่เธออะ? จิตรี ก็เพราะ...
 เขามีแบบแผนเปลือยเปลวของหลอนแรงขึ้น ก็เพราะความที่ถูกละเป็นหญิงยังงี้แหละ
 ไม่ใช่เพราะรักหรืออะไรหรอกคุณ... เพราะคุณเป็นผู้หญิงอย่างเกี้ยว... อยารองให้
 ...ผู้หญิงอย่างคุณไม่มีอะไรจะตองเสียใจจนบิดเคี้ยว คุณไครับคาศั่วคุณจากผม

¹จำนวนของ ร. จันทิมพะ ใน เราลิขิต-บทลุ่มฝังศพของวาติษ

พอแล้ว...¹

อย่างไรก็ตาม แม่เฒ่าจะชอบทำร้ายจิตใจผู้อื่น เห็นแก่ตัวหยาบคาย แต่เขาก็มีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นความมั่นคง คือศรัทธาในการลิขิตชีวิตของตนเอง และมีความรักซึ่งแม่จะหาคุณ ขมิ้น และเห็นแก่ตัว แต่ก็เป็ความรัก เขาเป็นผู้สร้างศรัทธาในการลิขิตชีวิตตนเองให้จิตรี เมื่อจิตรีคิดฆ่าตัวตายก่อนแก่งงาน เพราะพบปัญหาการเงิน คนรักและปัญหาในบ้าน เขายังคงมีหลักธรรมอยู่ข้อหนึ่งซึ่งแม่จะฝัน ๆ แก่ก็สร้างศรัทธาในชีวิต

ตกลงเรื่องอะไร ๆ ของเรา ไม่ว่าจะความเชื่อ ความหวังหรือเรื่องชีวิตวันนี้วันไหน ตั้งนั้น จิตรี เราลิขิตของเราเองอีกเหมือนกัน คราวนี้เราลิขิตของเราเป็นเอปรกจะไปแล้ว คราวหน้าเรามาทั้งใจลิขิตของเราให้สวยสดเสียใหม่... .. ถอยคำของเฒ่าจมีโคปลอมโยนอย่างไร มิโคสั่งสอนสักนึกแถมเป็นการกล่าวความจริงจากหุ้ลัทธิธรรมที่ประเสริฐ

"ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"

เฒ่าจมีโคถอยคำของต่นอีก...²

เขาเป็นผู้สร้างความมั่นใจนี้ให้จิตรี จิตรีจึงลุกขึ้นสู้ชีวิต และรู้ว่าชีวิตใหม่ของเธอเป็นผลกรรมที่เกิดจากการลิขิตของเธอเอง ประกอบกับการคิดถึงแต่ตัวเองทำให้เธอไม่คิดใจเรื่องคนอื่นเกินกว่าความคับแค้นของตน เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของคนหลังสงครามที่ผ่านความโหดร้ายมาแล้ว ทำให้ต้องคิดถึงแต่ความคับแค้นของตน ไม่มีใครสนใจใครอย่างจริงจัง

ลักษณะเช่นนี้ไ้ทำลายความรู้สึกอ่อนโยนลงหมดสิ้น และแม้ความรักก็กลายเป็นความรุนแรงและทำร้ายความรู้สึกของกันและกัน ทั้งยังมีผลไปถึงชีวิตสมรส ในระยะนี้

¹ร.จันทิมพะ (นามแฝง), เราลิขิต-บนหลุมฝังศพของวาสิณี (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), หน้า 249.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

ปัญหาขัดแย้งที่เกี่ยวกับชีวิตแต่งงานที่กลายเป็นปัญหาเรื่องประเพณีคลุมถุงชน หรือ ความขัดแย้งระหว่างความรักกับการแต่งงานโดยคิดถึงฐานะและเงินได้เปลี่ยนแปลงไป หลังสงครามชีวิตการแต่งงานในลักษณะใหม่เกิดขึ้น ไม่ใช่ความรัก ไม่ใช่ฐานะการเงิน แต่เป็นการตกลงใจแต่งงานเพื่อ "ลืมนิยามชีวิตร่วมกัน" เพราะตกอยู่ในการบีบบังคับของ เหตุการณ์และความรุนแรงของอารมณ์ในความคับขันในมุมมืดของชีวิต การแต่งงานของ แอดก็กับจิตรมีลักษณะแตกต่างจากการแต่งงานทั่วไป โดยเริ่มด้วยความรู้สึกที่เป็นศัตรูกัน ตั้งแต่วันแต่งงาน

... แอดก็ขี้มอย่างหวานอีก แต่คราวนี้นัยน์ตาแดงมัวชั่วมีประกายเกิดขึ้น เขาวิ่ง จิตร เขาไปหาตัวเต็มแรงและใช้มือข้างหนึ่งเหนี่ยวคอเสื้อนอนของหลอนขาดลงไป ตลอดแขนขางนั้น ร่วงจิตรก็เบลออยู่ไปแถบหนึ่ง... นัยน์ตาเขาทั้งสองประสานกัน ควญแววเขือกเขื่อนเช่นนี้... ฝ่ายหนึ่งเขาเยยอย่างกุ่มหมิน ฝ่ายหนึ่งชิงชิง เพราะ เขาใจความหมายหมกแล้ว... ชายเยาะ... หญิงชิง "ทำไม" เขากระซิปลึศหูหลอน

แม้ว่าจะมีความห่วงใย แต่ก็เป็นไปในลักษณะสอดส่องควบคุมและเอาชนะ

คุณไม่ตองสงสัยจนกระทั่งว่าเหตุที่ผมทำอย่างนั้นะ เป็นเพราะผม-นายแอดก็-ยังมี เปื่อใจอยู่อีก แต่เดี๋ยวนี้ผมยังตองการจิตรอยู่-ถึงไม่ใช่เป็นนางบำเรอ... บ้างที่ก็ตองการให้จิตรเป็น-ชู้ขาคนหนึ่ง โนน กวางเก่งกับเสื้อ-เก็บเสื้อ ถาจะนอนก็คลานเขาไปนอนขางในค้ำแล้วขออย่ายื่นพุง... อยามาแตะตองกั้วผม ²

ภาพของบุคคลและวิถีชีวิตจะวิปริตและเสื่อมทราม เนื่องจากอิทธิพลของ สงครามและเมื่อคนหนึ่งได้รับผลกระทบดังกล่าว คนรอบข้างที่เห็นแบบอย่างชีวิต เช่นนั้นก็ได้รับ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 249.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 570.

อิทธิพลกระทบไปด้วย แมื่อกานคาหญิงที่เลขอกนแอ ไร่ความเชื่อม่เในตนเอง ต้องเป็นผู้ยอมตามกนที่ควบคุมเธอมาแต่เด็กเสมอ ก็ยังรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงไปในทางหยามกระด้างนี้ เธอรู้สึกเหมือนตนเป็นผู้แปลกหน้าในบ้าน ทั้ง ๆ ที่มีนิสัยสมณะ อ่อนโยน แต่ก็ยังรู้สึก ถึงจะเป็นคนสุดท้ายที่รู้สึกก็ตาม

ชีวิตในสังคมที่พ่อค้าเป็นผู้คุมเศรษฐกิจ การคิดคำนวณ คำนเงินและสินค้า แม้กระจายมาถึงชีวิต จิตรึคำนวณผลโดยละเอียดของความรัก "เรา...ผู้หญิงต้องปิดหลักฐานทุกคน ใครจะปล่อยให้ความรักทำให้หน้ามีดตามัวไม่ได้!"¹

นอกจากภาพวิถีชีวิต และความคิดจิตใจของผู้คนหลังสงคราม ภาพสะท้อนของสังคมคานที่มองเห็นได้ไม่ยากนัก "ร.จันทิมหะ" ก็ให้บรรยากาศในระบะนั้นเต็มไปด้วยความอศอยากซาคแกลน เครื่องอุปโภคบริโภคราคาสูงขึ้นกว่าเดิมมาก ประชาชนเกิดความระส่ำระสายเศรษฐกิจยุงเหียง การเมืองฉับสนมีดมัว แอสังคมก็มีความฟุ้งเฟ้อด้วยงานสโมสรันเป็นความนิยมอย่างใหม่ซึ่งสงครามมีส่วนสร้างขึ้น ความผูกพันของผู้คนหย่อนคลาย นึกถึงแต่ตัวเองทั้งที่รู้เห็นเรื่องของผู้อื่น "ต่อแต่นี้ไปบ้านทุกบ้านจะมีโคอยู่เพียงในขอบเขตของตัว แอจะตองขยายอาณาเขตความรู้เห็นเข้าไปในขอบเขตของมานอื่น เรื่องกนอื่นหรือเรื่องของคนไทยทั้งหมด ไม่มีอะไรที่มีขอบเขตของตัว แอต่างคนต่างจะคิดถึงแต่ตัวควยความรู้สึกแตกแยกยิ่งขึ้น ขึ้นสุดเสียแล้วสำหรับศักราชอันรวมเบ้นอย่างเก่า"²

ขณะที่สภาพในสังคมไทยกำลังยุงเหียง มีดมัว อารมณข์ของคนในเมืองไทยก็ถูกหักกระเพื่อไปตามความเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ที่ยุงเหียง การเกิดกรณีสวรรคตในรัชกาลที่ 8 ก็ทำให้จิตใจของคนไทยกระเจิดกระเจิง ในทัศนะของ "ร.จันทิมหะ"

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 349.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 343.

ยวาศรีวิทย์ก็คือ "ท่านบรู๊ซจะรวบรวมความนึกคิดของคนไทย" ท่ามกลางความหมกหมอง และความมืดมัว ทุกสิ่งก็ต้องคืนตัวกระเดือกกระสนหาแสงแห่งความหวังอัน "อบอุ่น" และเจิดจาย คุณเหมือนจะมีเพียงสถาบันนี้เท่านั้นที่ "ร. จันทิมพะ" เห็นว่า คือสิ่งดีงาม ที่ยังเหลืออยู่ในสังคมหลังสงคราม

ภาพรายละเอียดความเป็นไปในสังคม ได้ถูกนำมาสอดประสานเข้ากับเนื้อเรื่อง ชีวิตรักและครอบครัวของกานดาได้อย่างกลมกลืน การคอร์รัปชั่น เรื่องข่าวของข้าราชการระดับสูง ตามเงื่อนไขที่ไทยต้องส่งข่าวให้อังกฤษตามสัญญา ก็เป็นเหตุการณ์หนึ่งในชีวิตของตัวละคร กล่าวได้ว่า "ร. จันทิมพะ" สะท้อนภาพสังคมมาใช้ในชีวิตครอบครัวและชีวิตส่วนบุคคลของตัวละครไม่ก็ตัวได้อย่างไม่ซ้ำซ้อน

พร้อม ๆ กับการเสนอภาพวิถีชีวิตของผู้คนหลังสงครามที่เสื่อมโทรมและยุ่งเหยิง "ร. จันทิมพะ" ก็ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าชีวิต ในท่ามกลางความแตกสลายของคุณค่าเก่า ๆ เธอเห็นความมนุษย์จะอยู่อย่างผู้ใดไ้บ้างก็เพราะรู้จักคุณค่าของเกียรติยศและความกตัญญู เธอเสนอกานดาเป็นตัวละครที่มีลักษณะปัจเจกชน แตกต่างจากผู้คนร่วมสมัย กานดาเป็นผู้มีคุณสมบัติยิ่งใหญ่คือรู้จักความรักที่บริสุทธิ์ เธอมีความรักที่ก่อปรี่ไปด้วยความเมตตาการุณ การอภัยและอ่อนโยน ความรักที่ไม่ต้องมีตัวแทนทางอารมณ์ เธอพอที่จะไม่ดับสูญไปเมื่อขาดชายคนรักซึ่งเป็นตัวแทน แม้กานดาจะเป็นหญิงที่เคียดแค้นแค้น ต้องมีผู้ควบคุมมาแต่เด็ก และไม่อาจก้าวร้าวตอบโต้ความรุนแรงที่ฉวางเกินเธอได้ แต่ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ทำให้เธอมั่นใจ และเด็ดเดี่ยวมากยิ่งขึ้น เธอสามารถทุ่มเททุกสิ่งให้กับความรักได้ ในขณะที่จิตรีและตะวันไม่อาจทำได้ และไปว่าจะผ่านขวากหนามเพียงไร ความรักของกานดาก็ฟันฝ่าผ่านชนมาได้อย่างมั่นคง กานดาเป็นตัวแทนความดีงาม ความอ่อนโยนของมนุษย์ก่อนสงคราม แต่ก็ต้องถูกเหยียบย่ำจากผู้ที่เปลี่ยนแปลงไปหลังสงคราม ขณะที่เขาทำร้ายกันและกันจนปวดร้าวระทมทุกข์ทั่วไป กานดาผู้อ่อนโยนและไม่เคยทำให้ใครระส่ำระสายกลับเป็นคนที่ถูกรุมประหัตประหารอย่างอเน็จอนาถ ความตายของกานดาจึงเท่ากับเป็นความตายของความอ่อนโยน ความรักอันยิ่งใหญ่ ที่ไม่ใช่ใครที่โหดร้าย นอกจาก

มีมนุษย์หลังสงครามนั่นเองที่ทำลายความรู้สึกเช่นนี้ของมนุษยชาติ

เราลีซิทา เป็นนวนิยายที่หยิบแก่นแท้ของคนหลังสงครามมาแสดงอย่างละเอียด ชับวอน ให้ทั้งภาพของผู้คน สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะผลกระทบของสงคราม พร้อมกับ นั้นก็สะท้อนทัศนะของผู้แต่งต่อความเป็นไปของสังคมและโลกด้วย และแม้จะเป็นผลกระทบ จากสงครามที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของคน แต่ก็ยังแสดงให้เห็นธาตุแท้ของมนุษย์ที่ยังไม่อาจ เปลี่ยนแปลงไปเพราะผลกระทบครั้งนี้ คือการรู้จักราคาของเกียรติยศและความรัก จิตริ แม้จะหยามกระด้างและเคยประพฤตินิด "ศีลธรรม" ด้านความฉ้อฉลทางเพศ แต่ก็ยังรู้ จักราคาของเกียรติยศแห่งความเป็นหญิง "ร. จันทิมพะ" เน้นให้เห็นความยิ่งใหญ่เข้มแข็ง ของเพศหญิง ที่มั่นคงและบินต้องไปสู่ "หลุมศพของวาสิษฐี" อันหมายถึงหลุมความทุกข์ที่ เกิดจากรักผิดหวัง เพราะแรงราคาของชาย ในขณะที่สะท้อนความตกต่ำของมนุษย์ ผู้แต่งก็แสดงอยู่เสมอว่า หญิงยังคงมีความเป็นหญิงที่กร้าวแกร่ง มั่นคงต่อความรักและ เกียรติของตน สำหรับความรักหญิงยินดี เสียสละและเดินลงสู่หลุมฝังศพวาสิษฐี ไปด้วย ความยินดี

แม่ เราลีซิท-บนหลุมฝังศพวาสิษฐี จะเป็นนวนิยายเรื่องเดี่ยวของ "ร. จันทิมพะ"¹ แต่นวนิยายเรื่องนี้ก็มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการนวนิยายไทยสมัยหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 สองประการ

บทบาทแรก เราลีซิท-บนหลุมฝังศพวาสิษฐี เป็นนวนิยายที่กล่าวได้ว่า สามารถ หยิบแก่นของชีวิตและสังคมมาแสดงไว้ในนวนิยายรักได้อย่างลึกซึ้ง เผย ให้เห็นอิทธิพลของมหาสงครามโลกที่มีต่อมวลมนุษย์ ความทารุณโหดร้ายได้ทำลายความ ละเอียดอ่อน และศรัทธาต่อสิ่งดีงามในชีวิตของมนุษย์ มนุษย์หลังสงคราม จึงเป็นชนรุ่นใหม่

¹ ในผลงานส่วนใหญ่ของ "ร. จันทิมพะ" เป็นเรื่องสั้น เขียนในระหว่าง พ.ศ. 2485 - 2493.

ที่ยามกระต้าง มีอารมณ์รุนแรง เกยฉินกับการทำร้ายผู้อื่น จนกลายเป็นความก้าวร้าว ในเราลีซิทา จะพบทั้งภาพของชีวิตมนุษย์ที่กลายเป็นพลโลกหลังมหาสงคราม และภาพชีวิตของพลเมืองในสังคมไทย ที่ผันผวนแปรเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ นับได้ว่านวนิยายไทยได้เป็นสื่อสะท้อนวิถีชีวิตของผู้นออย่างที่กล่าวกันว่าเป็น "คั่นช่อง" แห่งยุคสมัยอย่างสมบูรณ์ด้วยการประมวลชีวิตจิตใจของผู้นอร่วมสมัยมาแสดงไว้

บทบาทที่สอง เราลีซิทา แรกให้เห็นความก้าวหน้าของนวนิยายไทย ที่มีความซับซ้อนทางด้านเนื้อหาและกลวิธี ทำให้ความสนใจกับอารมณ์และจิตใจละเอียดและละเอียดซับซ้อนของมนุษย์ที่พิพดของสภาพแวดล้อมต่อชีวิตจิตใจตัวละคร ตัวละครแต่ละตัวถูกนำมาตีแผ่ในลักษณะวิเคราะห์อารมณ์อันซับซ้อนเช่นเกี่ยวกับ การวิเคราะห์ทางจิตวิทยา การให้ความสำคัญกับอารมณ์ ความรู้สึกอันซับซ้อนทุกชั้นตอนของมนุษย์ ทำให้นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายเรื่องแรกของไทยที่เสนอตัวละครได้ลึกซึ้ง ซับซ้อนอย่างความเป็นไปในจิตใจของมนุษย์ที่แท้จริง ทั้งยังพิจารณาอิทธิพลของสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ต่อความเปลี่ยนแปลงในจิตใจของตัวละครอีกด้วย ชีวิตของจิตรี กานดา และวิชัย บุคคิที่ใกล้ชิดกันมาแต่เด็ก มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นด้วยสายใยของความรัก แต่ก็มีทั้งการต้องการ ช่มชู้ เอาชนะ การทำร้ายความรู้สึกกันและกันแทรกอยู่ด้วย เติ้งจ ชนรุ่นใหม่หลังสงครามก็มีความซับซ้อนในจิตใจ ที่มีทั้งทำร้าย ช่วยเหลือ ปลอบและชูตอกน ๆ เคียวกัน

เราลีซิท-บนหลุมฝังศพของวาสิษฐี เป็นนวนิยายที่ดี เรื่องหนึ่งในสายธารนวนิยายไทย ลักษณะที่ทำให้นวนิยายเรื่องนี้น่าสนใจขึ้นคือ การให้ความสำคัญกับอารมณ์อันซับซ้อน และลึกซึ้งของมนุษย์ พร้อมกันนั้นก็เห็นมีปัจเจกบุคคลคือไม่ได้ให้ภาพของผู้นอในสังคมเท่านั้น แต่เป็นการเน้นที่ภาพความแตกต่างของแต่ละบุคคลที่ไม่เหมือนใคร ขณะที่ให้ภาพของผู้นอในสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสงครามเหมือน ๆ กัน ก็เน้นภาพของกานดา ที่มีลักษณะแปลกแยกของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีลักษณะเฉพาะไม่ซ้ำกับใคร ทั้งทางกายและความคิด เป็นความแตกต่างเฉพาะบุคคลในความเหมือนกันของมนุษยชาติ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับธรรมชาติ แสดงให้เห็นความผูกพันของมนุษย์กับธรรมชาติอย่างแยกกันไม่ออก กานดาผู้

เป็นตัวแทนความดีงาม มีชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อเธอตายก็จะถูกฝังถูกเขารวมอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เธอรัก การอยู่กับการตายของเธอจึงไม่มีอะไรแตกต่างกันมากนัก

ฉันตายไปกับแสงเงินแสงทองและพรายน้ำที่แจวหรือที่หัวเรือทำให้เกิดขึ้น แก้วนั้นก็เกิดใหม่กับแสงซมุกซมัว และพืนน้ำรายเรียบเยือกเย็นตอนค่ำ เกิดกายวนเวียนอยู่วันหนึ่ง ๆ ไม่รู้กี่ครั้ง กับสิ่งซึ่งจิตใจฉันยึดมั่นและปรวนแปรด้วย¹

ความโหดร้ายหยามกระด้างของสงคราม ทำให้จิตใจของมนุษย์หยามกระด้างไปด้วย นักเขียนซึ่งเป็นศิลปินผู้มีความอ่อนไหวทางอารมณ์ได้รู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก และหันไปสู่วิถีทางตรงข้ามกับสภาพการณ์ที่เป็นไปของโลก ลักษณะที่เน้นความละเอียดอ่อนซับซ้อนของอารมณ์ ลักษณะเด่นของปัจเจกชน และความผูกพันของมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นผลมาจากสภาพของสังคมระหว่างสงครามซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิงกับลักษณะดังกล่าว เรานิธิศ-บทกวีของวาสิษฐ เป็นลักษณะการมุ่งไปสู่วิถีทางตรงข้ามกับสภาพความเป็นไปของมนุษย์ในสังคม แต่ไม่ใช่การหนีหนี หากเป็นการหันไปสู่วิถีทางตรงกันข้ามในลักษณะที่สภาพที่คงเดิมยังมีแต่ความตกต่ำเวรร้าย

เรานิธิศ-บทกวีของวาสิษฐ เป็นนวนิยายมีคุณค่าในด้านที่สะท้อนชีวิตของบุคคลหลังสงครามอย่างถึงแก่น พร้อมกับนั้นก็สะท้อนโลกทัศน์ส่วนตัวของผู้แต่งที่เห็นว่าดีดีเป็นความดีงามที่ถูกทำลายไปในแ่งสังคมไทย ผู้แต่งให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวเชิงเดียวที่เหลืออยู่ในสังคมอันแตกสลายทางจิตใจ ด้วยความละเอียดประณีตของกวีวิธีที่เข้าขั้นศิลปะ การให้ความสำคัญกับรายละเอียด ความลุ่มลึกซับซ้อนของอารมณ์มนุษย์ จนถึงการสอดใส่หลักยึดมั่นเกี่ยวกับปรัชญาทางพุทธศาสนา คำว่าการเกิดการดับในสังสารวัฏทำให้นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายที่เด่นทั้งด้านเนื้อหาและกวีวิธี เฉพาะหนึ่งในทัศนาการนวนิยายไทย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 588.

ชีวชีวิตหนึ่ง: ความหมายของชีวิต

การฆ่าฟันกันในสงครามโดยเพราะสงครามยุค "ปรมาณู" เป็นเรื่องที่ยาก
 คายและทำได้ในพริบตา เพียงระเบิดปรมาณูลูกเดียวก็ทำให้โรชีมาล้มสลายไปทั้งเมือง
 ชีวิตมนุษย์ดูไร้ค่าในท่ามกลางการรบราฆ่าฟัน ชีวชีวิตหนึ่ง ของ "ก. สุรางคนางค์" เกิด
 ขึ้นในช่วงสงครามกำลังสงบ คล้ายกับจะหาคำตอบให้กับชีวิตที่ตายเป็นโมฆะในสงคราม
 ว่า ชิวชีวิตหนึ่งของมนุษย์ตัวเล็ก ๆ ความหมายหรือคุณค่าของชีวิตอยู่ที่ใด

"ก. สุรางคนางค์" ปรารมภ์ไว้ต้นเรื่องว่าเขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อเป็นของขวัญ
 วันเกิดลูกสาว เมื่ออายุครบสองขวบ โดยเขียนลง มิยะมิตร เมื่อ พ.ศ. 2489 ทั้งนี้มีความ
 มุ่งหมายที่จะเสนอแนวคิดว่าการอบรมเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะกำหนดวิถี
 ชีวิตของเด็ก เธอให้ภาพเปรียบเทียบการเลี้ยงดูลูกสาวของสองครอบครัว ครอบครัวหนึ่ง
 ตามใจโดยไร้เหตุผล ไม่ปล่อยให้รักการเรียนรู้เพื่อเป็นอาชีพในภายหน้า ทำให้เด็กสาว
 หลงระเริงจนคุมไว้ไม่ได้ ส่วนอีกครอบครัวหนึ่ง ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ยุ่งเหยิงเหมือน
 ครอบครัวแรกแต่อบรมลูกด้วยความรัก และปูพื้นฐานการศึกษาอันเป็นมรดกที่ไข่มุกไม่หมดไป
 ตลอดชีวิต "ก. สุรางคนางค์" ใช้กลวิธีให้ภาพเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างอย่างตรง
 กันข้าม เพื่อเน้นให้เห็นการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับ "ดอกไม้สด" เคยใช้กล
 วิธีให้ภาพเปรียบเทียบ วิมล กับ สุดใจ ในผู้คืนมาแล้ว การให้ความสำคัญกับการ
 อบรมเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อมที่มีต่อการกำหนดวิถีชีวิตของเด็กเช่นนี้ แสดงว่า
 "ก. สุรางคนางค์" เห็นว่า สิ่งแวดล้อม และการอบรมมีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรม
 ของบุคคล ซึ่งเป็นการพยายามมองการกระทำที่ผิดพลาดด้วยเหตุผลและวิเคราะห์ไปจนถึง
 สาเหตุหรือต้นตอของพฤติกรรมนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจก็คือการกล่าวถึงความหมายของชีวิตว่าใน
 ชิวชีวิตหนึ่งของคนเรา ควรทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น คุณค่าของชีวิต นักประพันธ์
 เด็ก ๆ ที่เลี้ยงดู โดยสั่งสอนให้คิดถึงผู้อื่น ทำประโยชน์ให้ผู้อื่น มีคติที่ให้ทั้งเบียดและดู

อีกคือว่า

การที่คน ๆ หนึ่งจะครองชีวิตได้อย่างดีในโลกนี้ จะต้องตายในตัวเอง-ด้วยตนเอง -เชื่อมั่นในตนเอง คนทุกคนไม่ใช่จะมีชีวิตอยู่เพื่อความสมบูรณ์พูนสุขเท่านั้น ชีวิตหนึ่งของเขา-เขาจะต้องอยู่อย่างซื่อสัตย์ เพื่อการศึกษา และสร้างสิ่งที่ยิ่งใหญ่เพื่อมนุษยชาติ¹

จะเห็นได้ว่าในท่ามกลางความโหดร้ายของสงคราม มิได้ทำให้จิตใจและศีลธรรมของมนุษยชาติทั่วไปเสื่อมทรามแก่อย่างเดี๋ยวนั้น ในทางตรงกันข้ามกับภาพสะท้อนดังกล่าวทั่วไปในเราลีซิตา-บทหมอลำของวาสิษฐ มนุษย์บางส่วนที่พอแท้หมัดหวังในระหว่างสงครามที่ชีวิตจะหลุดลอยออกจากรางในวินาทีใดก็ได้ นั่น เขาก็ได้แสวงหาคำตอบให้กับการดำรงชีวิตอยู่ ว่าคุณค่าของชีวิตคนเราแต่ละคนไม่ใช่เป็นไปเพื่อตัวเองแก่อย่างเดียวน หากเขาควรทำประโยชน์แก่ผู้อื่น และแก่มนุษยชาติด้วย จึงกล่าวได้ว่า สงครามมีอิทธิพลไปในสองลักษณะต่อวิถีชีวิตและจิตใจของผู้คนค่านหนึ่งทำให้เขาเสื่อมทราม เห็นแก่ตัว กร้าวกระด้าง แต่อีกค่านหนึ่งตรงกันข้าม สงครามเป็นบทเรียนค่ายกักกัน ที่ทำให้มนุษย์ยิ่งแสวงหาค่าคุณค่าของชีวิตที่แท้จริง ซึ่งทำให้เห็นแก่ตัวน้อยลง เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น นับเป็นบทเรียน 2 ค่านของสงครามที่สะท้อนให้เห็นได้จากนวนิยาย 2 เรื่อง ในช่วงหลังมหาสงครามโลกครั้งที่สองของไทย

ภาพของสังคมทั่วไปหลังสงคราม เป็นภาพความเหลวแหลกของสังคมทั่วไป เช่นเดียวกับในเราลีซิตา สังคมของผู้ดี หรือชนชั้นสูง ได้รับความกระทบทางเศรษฐกิจ ผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากสงครามก็คือ "นักเข็งสี่" ซึ่งทำให้กลายเป็นแก่นผู้สงครามอย่างรวดเร็ว ความซึ้งแน่นและการรักความสนุกสนานเหมือนโรคร้ายที่แพร่เข้าสู่สังคมไทย ขณะเศรษฐกิจมันปั่น การจัดงานวันเกิดให้ลูกสาวของเจ้าคุณบริกาธา บิดาสาวิตรี นอกจาก

¹ก. สุรางคนางค์ (นามแฝง), ชีวิตหนึ่ง (พระนคร: กสิวิทยา, 2517).

จะมองหาสามีให้ลูกสาวแล้ว ยังเป็นการหวังผลกำไรจากของขวัญซึ่งเป็นการค้าหา "กำไร" อีกลักษณะหนึ่ง สังคมชั้นสูงของไทยเต็มไปด้วยการเหลวไหลของการโก่งกิ้น การคอร์รัปชันในวงราชการ การใช้หญิงสาวเป็นเหยื่อฉ้อผลกำไรทางการค้า ซึ่งทำให้สังคมยิ่งอ่อนแอด้วยการมรดก เหล่านี้เป็นภาพสะท้อนของสังคมไทยหลังสงครามจาก ชีวิตหนึ่ง แม้ผู้แต่งจะไม่ตั้งใจเน้นภาพทางสังคมแต่ก็อาจมองเห็นได้แจ่มชัด

นอกจากนี้ ชีวิตหนึ่ง ยังสะท้อนให้เห็นความสันโดษในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับความเป็นไปของสังคมทั่วไปที่หันไปสู่อุปโภคบริโภค เพื่อแสดงว่าสงครามได้ช่วยขจัดความทะยานอยากของผู้คนส่วนหนึ่ง ที่ไม่หวังอะไรมากไปกว่า การเลี้ยงดูครอบครัวให้สงบสุขและอบอุ่น เพราะสมาชิกในครอบครัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติ แม้บางอย่างจะไม่สามารถทำได้เองแต่ก็สนับสนุนผู้ใกล้ชิดให้ทำ ชีวิตของนักเขียนเล็ก ๆ เช่น วิหิต วิภาวดี ไม่ต้องการอะไรอีกจากชีวิตที่มากไปกว่านั้น

ชีวิตหนึ่ง จึงสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของสงครามในด้านนี้ จะเป็นอิทธิพลที่ไม่กว้างแพร่ไปสู่สังคมเช่นอิทธิพลในด้านลบ แต่ก็ได้ทำให้คนบางส่วนเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิต และดำเนินชีวิตด้วยความสันโดษ ไร้ความทะยานอยากอย่างฟุ้งเฟ้อ หากจะพิจารณา ชีวิตหนึ่ง อย่างรอบด้าน นวนิยายเล่มนี้ก็ไม่ใช่นวนิยายชั้นดีในแง่ของกลวิธีการเขียนและความเด่นของเนื้อหา แต่ก็สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของสงครามในอีกลักษณะหนึ่งได้อย่างน่าสนใจ กลวิธีการเขียนของ ก. สุรางคนางค์ในเรื่องนี้ดูจะค่อนกว่าเรื่องที่แล้ว ๆ มา บทสนทนาบางตอนเต็มไปด้วยสำนวนที่ผู้แต่งต้องการจะให้ความรู้ที่อยู่อ่าน จึงไม่เหมือนบทสนทนาในชีวิตจริงนัก การให้ภาพเปรียบเทียบของ วิหิตา กับ สาวิตรี มีจุดมุ่งหมายที่จะให้เห็นความแตกต่างของการอบรมสั่งสอนและมีการจงใจให้ภาพที่ต่างกันอย่างขาวกับดำ สาวิตรีไม่มีคุณสมบัติดีเดียนอกจากความสวย ส่วนวิหิตาก็ดูจะมีแต่ความน่ารักน่าเอ็นดูในทุกด้าน ค้อยเพียงความสวย ซึ่งก็ไม่ใช่จะไม่สวยเสียทีเดียว การให้ภาพเปรียบเทียบอย่างตรงข้ามโดยจงใจทำให้ตัวละครกลายเป็นตัวละครดำขาว ลดความเป็นมนุษย์อย่างที่เป็นจริงลงไปบ้าง นอกจากนี้การดำเนินเรื่อง

ยังเป็นไปอย่างเรียบง่าย ๆ ด้วยโครงเรื่องหลวม ๆ ลักษณะที่ชวนให้ติดตามจึงแทบจะไม่มีเลยในนวนิยายเรื่องนี้ นอกจากนี้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสาวสังคมเหลวแหลกและทะเยอทะยานสูง ก็เป็นภาพที่คุ้นเคยกันมาแล้วในพันทิพา ของผู้แต่งกบเดียวกันนี้ จึงกล่าวได้ว่า นอกจากการสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของสงครามในด้านดี และการให้ความสำคัญกับการอบรมสั่งสอนเยาวชน เพราะสภาพแวดล้อมกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์แล้ว ชั่วชีวิตหนึ่ง ก็ไม่มีบทบาทเด่นต่อพัฒนาการนวนิยายไทยด้านอื่นอีก

“ก. สุรางคนางค์” นักเขียนผู้ที่มีพินิจกับการผูกโครงเรื่อง และการสร้างแนวคิด คุณจะสร้างพัฒนาการให้กับนวนิยายไทยจนถึงช่วงระยะนี้เท่านั้น เพราะหลังจาก ชั่วชีวิตหนึ่ง “ก. สุรางคนางค์” หันไปเขียนนวนิยายแนวพาณิชย์ เพื่อเอาใจนักอ่านระดับกว้าง นวนิยายที่ชาวบ้านร้านตลาดอ่านได้ จึงเป็นนวนิยายแนวตลกตลกทำนองชายหญิงหญิงงอน เริ่มด้วยชุดบ้านทรายทอง เป็นต้นไป บทบาทของ “ก. สุรางคนางค์” หลังจากนั้นจึงเป็นการเพิ่มปริมาณให้สายธาร นวนิยายไทยมากกว่าจะให้พัฒนาการด้านคุณภาพอย่างที่เคยเป็นมาก่อนหน้านี้

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทเรียนหลังสงครามโลกอย่างหนึ่ง คือ นักเขียนตระหนักว่าชีวิตมนุษย์ย่อมสัมพันธ์กับสังคมรวมไปถึงการเมืองมากยิ่งขึ้น อิทธิพลของสังคมมีต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สังคมโลกครั้งนี้กระทบถึงชีวิตทุกชีวิต นักเขียนส่วนหนึ่งที่ตระหนักถึงอิทธิพลเช่นนี้ จึงเสนอนวนิยายแสดงอิทธิพลของสังคมและการเมืองในสมัยสงครามโลกต่อชีวิตของคนและสังคมในนวนิยาย แม้นักเขียนที่ไม่เคยเขียนนวนิยายที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือการเมืองโดยตรงก็หันมาสอดใส่อิทธิพลทางสังคมลงในนวนิยายชีวิตธรรมดาหรือนวนิยายเกี่ยวกับเรื่องรักของตน เช่น “ดอกไม้สด” เขียนวรรณกรรมชิ้นสุดท้าย “ร. จันทิมพะ” เขียนเราลึกลับ เป็นต้น นักเขียนบางคนอาจไม่ตั้งใจเขียนเพื่อหาทางสังคมและการเมือง แต่การสร้างแนวคิดรวมทั้งภาพบรรยากาศทางสังคมก็สะท้อนให้เห็นได้อย่างเด่นชัดในนวนิยายช่วงนี้ อิทธิพลของสงครามโลกครั้งนี้จึงกระทบกระเทือนทิศทางนวนิยายไทยโดยตรง ทิศทางหนึ่งของนวนิยายไทยจึงกล่าวถึงอิทธิพลดังกล่าว

นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะสองด้านของอิทธิพลของสงคราม ด้านหนึ่งนำความเสื่อม
ทราม อีกด้านหนึ่งทำให้บางคนแสวงหาคุณค่าของชีวิตที่แท้จริงได้ เป็นอิทธิพลทางค่านิยม
หรือบทเรียนด้านกลับของสงคราม

2. การขยายตัวของนวนิยาย "หลีกหนี" หลังสงคราม

สภาพโศกเศร้าทรมานของสงคราม และการมีชีวิตรอดอยู่โดยไม่แน่ใจในความปลอดภัย
ปลดปล่อยของชีวิต ทำให้มนุษย์ไร้อารมณ์ในระหว่างสงคราม เกยชินกับการอยู่เพื่อปัจจุบัน
และกอบโกยความสุขที่อาจได้รับเสียในวันนี้ เมื่อสงครามสงบ จิตใจที่ยังกระเจิดกระเจิง
และเคร่งเครียดก็ต้องการผ่อนคลาย ความเลวร้ายที่พบมาแล้วในชีวิตจริง จึงไม่เป็นที่
ต้องการนักในนวนิยาย นวนิยายส่วนใหญ่หลังสงครามกลายเป็นหนังสือ "เรingers"
โดยแท้จริง จุดมุ่งหมายของผู้อ่านโดยมากก็เพื่อหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน สัมผัส
อันไม่น่าพึงพอใจในชีวิตจริง นวนิยายในช่วงนี้จึงมีแนวโน้มเป็นนวนิยายหลีกหนีจากชีวิตจริง

เริ่มจากนวนิยายแนวรัก โดยเฉพาะรักกระจุกกระจิม เกิดกระแสนวนิยาย
ประเภทชายหญิง หญิงงามที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของชนชั้นสูง ชายหรือหญิงเป็นเจ้าพระวงศ์ได้พบ
รักแต่มีอุปสรรคในตอนต้น เพราะความหยิ่งถือดีของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หลังจากนั้นจึงเข้าใจ
กัน จบลงด้วยความสุขสมหวัง ก. สุรางคนางค์ เป็นผู้ผลิตนวนิยายประเภทนี้ เริ่มตั้งแต่
บ้านทรายทอง พจมาน สว่างวงศ์ ดอกฟ้า โคมมูจองทอง ฯลฯ ซึ่งแม้ว่า
"ก. สุรางคนางค์" จะเป็นผู้บุกเบิกนวนิยายรักลักษณะเช่นนี้ แต่เนื่องจากการผลิตใน
ลักษณะนี้ ๆ กัน หลายเรื่องจึงทำให้เกิดความซ้ำซาก และไม่ได้พัฒนาไปสู่ความแปลก
ใหม่ด้านโครงเรื่องและแนวคิด นวนิยายชุดนี้จึงเป็นเพียงนวนิยายขายดีที่อ่านกันได้ทุกระดับ
ตั้งแต่ผู้ได้รับการศึกษาจนถึงชาวบ้านร้านตลาดแต่ไม่มีบทบาทเด่นต่อพัฒนาการนวนิยายไทยนัก

ลักษณะเด่นของนวนิยายเหล่านี้ คือการมุ่งให้ความสนุกสนาน เรingers
กล่าวถึงชีวิตที่มีความสุขสมหวังกว่าสภาพความเป็นจริง ชีวิตของชนชั้นสูง เจ้านาย
ถูกนำมากล่าวถึงอีกแต่ในลักษณะที่โอ้อวด สูงศักดิ์ และสุขสบาย"ก. สุรางคนางค์" จึงเคย

สะท้อนสภาพตกต่ำของคนกลุ่มนี้ และกล่าวว่าการเป็นข้าหลวงหรือไปอยู่ในวัง ก็คือการไป
เป็นคนรับใช้ ก็กลับหันมาหาเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชนชั้นสูงอีก แต่ให้ภาพที่ต่างไปจากเดิม

นอกจากนี้สภาพการณ์ของบ้านเมืองยังมีผลกระทบต่อนักเขียนนวนิยายบางคน
โดยตรง ความผันผวนทางการเมืองทำให้นักการ เมืองบางคนต้องพ้นจากตำแหน่งหันเข้า
หาอาชีพนักประพันธ์ หลวงวิจิตรวาทการ เขียนนวนิยายไว้จำนวนมากในขณะนี้ ส่วนมาก
เป็นเรื่องที่เน้นความสนุกสนานของเนื้อเรื่อง จึงมักสอดแทรกเรื่องลึกลับ โศดโผน ท่านอง
อาจู นิยายปะปนกับนวนิยายที่เกี่ยวกับความรัก นวนิยายขนาดยาวมากเรื่องหนึ่งคือ
ห้วงรัก-เหวลึก ซึ่งมีเนื้อหาไม่แปลกใหม่และเด่นแต่อย่างใด การดำเนินเรื่องเป็นไป
อย่างหลวม ๆ โดยให้ประไพพรรณตัวเอกฝ่ายหญิง มีชีวิตที่โศดโผน ผ่านการฆ่าคนตายมา
แล้วสามคน เนื่องจากแต่ละคนเป็นชายที่ทำให้เธอต้องเจ็บช้ำ จากนั้นจึงนำโครงเรื่อง
ย่อยเข้าแทรกเป็นเรื่องราวชีวิตรักต่าง ๆ กับ บางเรื่องมีลักษณะเป็นเรื่องลึกลับถึงผจญภัย
เช่น ชีวิตรักของหญิงคู่กับคนฆ่าหญิงต่างชาติเลือดผสมหลายสัญชาติ หรือความรักในอดีต
ของมาโนช เป็นต้น

นอกจากนวนิยายแนวรักกึ่งโศดโผนผจญภัย เช่น ห้วงรัก เหวลึก อาทิตย์อัสดง
หรือมรณชีวิต ยังมีนวนิยายแนวประวัติศาสตร์ ส่วนมากจะเป็นเรื่องราวของชนกลุ่มน้อย
ทางภาคเหนือ หรือเป็นพวกไทยใหญ่ที่อยู่ในแถบอินโดจีน ในการกล่าวถึงชนชาติไทยเหล่านี้
ยังแสดงลักษณะการเชิดชูเชื้อชาติไทย เช่นเดียวกับบทละครปลุกใจให้รักชาติที่หลวงวิจิตรว
าทการแต่งเมื่อดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรสมัยรัฐบาลอินทรมานิต ใช้นั้นทั้งค่าน
เชื้อชาติ การรังเกียจการแต่งงานกับชนต่างชาติ และแม้กระทั่งภาษา เช่นในมัลลลังก์เชียง
รุ่ง กล่าวถึงพวกไทยในเชียงรุ่งที่ภาษายังบริสุทธิ์ ไม่ปะปนภาษามาดำสันสกฤตเหมือนไทย
เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจกว่า เป็นต้น ในขณะที่เขียนนวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ก็มักมีลักษณะ
ลึกลับโศดโผน เช่น กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผี ปีศาจเหลือลงในมัลลลังก์เชียงรุ่ง และยัง
พาดพิงถึงการเมือง แต่เป็นการเมืองในประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามการใช้ความรักเป็น
แกนดำเนินเรื่องก็ยังมีอยู่แทบทุกเรื่อง นวนิยายเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้แก่

มัดสิงห์เชียงรุ่ง ดอกฟ้าจำปาแก้ว กรรมสิทธิ์ เพ็ญ กุหลาบเมาะอำเค็ง ฟากฟ้า
สาละวิน เพชรพระนารายณ์ พานทองรองเลือด เป็นต้น

นวนิยายของหลวงวิจิตรวาทการ วิจารณ์ในแง่ส่วนตัวก็เป็นผลิตผลของยุคที่ได้รับผลกระทบจากความผันผวนทางการเมืองซึ่ง "เปรียบเทียบเหมือนเขื่อนนัยที่ถูกตัวเขาค้าง จึงจำเป็นต้องมาเขียนหนังสือขายกิน"¹ ก็หันมายึดอาชีพการประพันธ์ซึ่งสามารถทำรายได้ระดับสูง การที่นวนิยายแนวนี้ได้รับความนิยมสะท้อนให้เห็นว่า ความต้องการความ "เร้าอารมณ์" เพลิดเพลินชั่วคราวหรือต้องการนวนิยายประเภท "เร้าอารมณ์" มากกว่า "เร้าสมอง" เช่นนี้ เป็นผลจากความตึงเครียดในสมัยสงครามอย่างหนึ่งด้วย นวนิยายที่ไม่จัดว่าอยู่ในระดับดี จึงสามารถทำรายได้ให้สูงเขียนอย่างสูง ทั้งที่เนื้อหาเป็นเรื่องโลดโผน ผจญภัยปะปนกับเรื่องรัก ซาดความสมจริง ส่วนกลวิธีก็ใช้การเล่าเรื่องโดยตรงผ่านองนิทาน หรือแบบล่องรู้ในใจตัวละคร สลับบทสนทนา ซึ่งไม่ใช่กลวิธีแปลกใหม่หรือสมจริงแต่อย่างใด

นวนิยายหลักหนีประเภท "ทำเงิน" หรือ นวนิยายที่อ่านได้ทุกระดับ และเป็นที่ยินยอมของชาวบ้านร้านตลาด ยังมีนวนิยายที่พิมพ์เป็นเล่มเล็ก ราคาเบา ซึ่งเป็นความนิยมพิมพ์ในสมัยสงครามโลก ส่วนมากเป็นนวนิยายประเภท "หรือหว่า" (melodramatic) กล่าวถึงชีวิตของชนระดับชาวบ้าน หรือแม่ค้า ที่ต้องต่อสู้ชีวิต หรือก่อร่างสร้างตัว แต่ก็มีโชคด้านความรักทำนอง "ดอกฟ้ากับหมาวัด" หรือ ชายสูงศักดิ์ หึงงายากจน เช่น เรื่อง ลูกอนาถา ลูกคนยาก หรือ น้ำตาแม่ค้า ของ "จ. ไทรปิ่น" และ นวนิยายที่สร้างความเพ้อฝันให้คนยากจน เช่น เศรษฐีอนาถา ของ "สันต์ เทวรักษ์" นวนิยายประเภทนี้ คำนึงถึงแสดงความเห็นอกเห็นใจความยากไร้ ขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งก็ชี้ให้เห็นความทุกข์ของผู้ที่มีเงิน ซึ่งไม่ได้มีความสุขเสมอไป

¹หลวงวิจิตรวาทการ, หวงรัก-เหวสีก (พระนคร:

ความนิยมการพิมพ์นวนิยายเป็นขนาดเล่มเล็ก ทำให้มีนวนิยายประเภทลก
 ขบขัน จัดเป็นตอน ๆ โดยใช้ตัวละครชุดเดียวกัน เป็นนวนิยายที่ "ขายดี" อีกประเภทหนึ่ง
 คือ ชุดผด นิกร กิมหงวน ของ "ป.อินทรปาลิต" หลังจากเป็นลงตอน ๆ ในนิตยสาร
ปิยะมิตร ราว พ.ศ.2490 แล้วนำมาจัดทำเป็นเล่มขนาดเล็ก การเขียนนวนิยายเป็นชุด
 โดยใช้ตัวละครชุดเดียวกันจึงเริ่มแพร่หลายขึ้นอีก ซึ่งไม่ใช่แนวใหม่ใหม่ แต่เป็นการนิยม
 มากขึ้น เพราะตั้งแต่ "ดอกไม้สด" ก็ใช้ตัวละครเดียวกัน ใน กรรมเก่า ชัยชนะของ
หลวงนฤบาล กับ ความผิดครั้งแรก มาแล้ว นอกจากนี้ "มัส จรรย์งัก" ก็ใช้ตัวละคร
 ชุด "เฮ่า" เขียนเรื่องสั้นชุดเฮ่าขึ้นในระยะนี้ด้วย จัดว่าเป็นแนวใหม่อย่างหนึ่งของกล
 วิธีการเขียนในระยะนี้

กล่าวโดยสรุปแล้ว อีกทิศทางหนึ่งของนวนิยายไทยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง
 นอกไปจากทิศทางแสดงชีวิตและสังคมหลังสงคราม คือทิศทางของนวนิยายหลีกหนี ซึ่งมี
 หลายแนว คือ แนวนวนิยายรักทำนองกระจุ่มกระจิม ชายหญิงหญิงงอน นวนิยายแนว
 ประวัติศาสตร์ผสมผสานกับนวนิยายแนวรักและดึกดำโลดโผน นวนิยายแนวตลกขบขัน
 นวนิยายเหล่านี้นำผู้อ่านไปสู่โลกที่ไม่เหมือนกับสภาพที่เขพบในความเป็นจริง แต่ในทาง
 อ้อมก็สะท้อนให้เห็นว่าสภาพสังคมที่นิยมนวนิยายหลีกหนีเช่นนี้ก็ไม่น่าจะเป็นสภาพสังคมที่
 สุขสบาย และเป็นสิ่งที่พึงพอใจ ผู้คนในสังคมจึงต้องหาทางออกด้วยการ ไปอยู่โลกในนวนิยาย
 ที่ไม่เหมือนโลกในความเป็นจริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย